

Flodberättelsen i GT och Gilgamesheposet

En komparativ analys

Hur förhåller sig flodberättelsen i GT till de mesopotamiska flodberättelserna

Tore Jungerstam

Februari 2018

Flodberättelsen i GT och Gilgamesheposet

En komparativ analys

Hur förhåller sig flodberättelsen i GT till de mesopotamiska flodberättelserna

Tore Jungerstam

Innehåll

Förord	1
Lista över förkortningar	2
1 Inledning.....	3
1.1 Presentation av forskningsuppgiften	3
1.2 Allmänt om floden	3
1.3 Presentation av materialet.....	5
1.3.1 Sammanställning av likheter och olikheter mellan berättelserna	6
1.4 Forskningsöversikt.....	8
1.5 Forskningsfrågor	10
1.6 Metod	11
2 De mesopotamiska flodberättelserna	11
2.1 Den sumeriska flodberättelsen.....	12
2.1.1 Min kommentar.....	13
2.2 Atrahasiseposet.....	14
2.2.1 Sammanfattning av intrigen i Atrahasiseposet	15
2.2.2 Flodberättelsen i den babyloniska versionen av Atrahasiseposet	18
2.2.3 Min kommentar	19
2.3 Gilgamesheposet	20
2.3.1 Allmänt om eposet och Gilgamesh.....	20
2.3.2 Eposets framväxt	21
2.3.3 Sammanfattning av eposet.....	23
2.4 Gilgamesheposets relation till de andra mesopotamiska berättelserna	45

3 En komparativ analys av flodberättelsen i Gilgamesheposet och GT	46
3.1 En övergripande analys av det gemensamma	46
3.2 Är den bibliska berättelsen en avmytologiserad version av Gilgamesheposet?	47
3.3 En analys av olika teman i berättelserna.....	49
3.3.1 Bakgrund och motivering	49
3.3.2 Anvisningar för räddningsoperationen.....	50
3.3.3 Hur beskrivs livet som ska tas in i arken.....	53
3.3.4 Hur ska flodhjälten förklara situationen för andra	55
3.3.5 Beskrivning av hur arken byggs och sjösätts	55
3.3.6 Floden bryter ut.....	56
3.3.7 Floden regerar	57
3.3.8 Arken strandar och floden är slut.....	59
3.3.9 Fågelepisoden.....	62
3.3.10 Arken lämnas	64
3.3.11 Vad följer efter floden	65
3.3.12 Ett förbund upprättas.....	69
3.3.13 Tidsangivelser	69
3.3.14 En analys av orden: jordbeck och lucka, samt uttrycket sex dagar och sju nätter	71
3.3.15 Källan för flodens vatten	75
3.3.16 Skillnad i realism	76
3.3.17 Slutsats gällande likheter berättelserna emellan	77
4 Repetition och variation i Gilgamesheposet.....	78
4.1 Variation av namn	79
4.1.1 Repetition med variation av namn	79
4.2 En person frågar, en annan mottar svaret.....	81
4.3 Ordagranna repetitioner	81
4.4 Repetition av befallningen att gå ombord.....	82
4.5 Slutsats gällande repetition och variation.....	84
5 Vilken version innehåller mest fakta?.....	86
5.1 Berättelsernas omfattning	86
5.2 Berättelsernas detaljrikedom	86
5.2.1 Motivet för floden	87
5.2.2 Förberedelser och instruktioner	87
5.2.3 Floden.....	89
5.2.4 Vad händer efter floden.....	90
5.2.5 Slutsats vad gäller hur floden beskrivs i respektive berättelse	91
6 Berossus version av flodberättelsen.....	92
7 Avslutande diskussion	95
Litteraturlista	101

Förord

Jag har tidigare analyserat hela Noachs fortsatta historia med den centrala flodberättelsen. Jag har kunnat konstatera att flodberättelsen är ett enhetligt mästerverk.¹

I det här arbetet ska jag jämföra den bibliska berättelsen med de mesopotamiska flodberättelser man känner till. Dessa berättelser menar många forskare att de bibliska författarna lånat och bearbetat.

Det här är ingen akademisk avhandling, men den är skriven så att den kan bli till nytta även för akademiska studier. Detta bl.a. genom den grundforskning jag presenterar samt de många referenserna. Texten är inte språkgranskad och innehåller säkert en del slarvfel. Jag är tacksam att bli uppmärksammad på sådana och även att få kritik eller feedback på innehållet.² Jag hänvisar ibland till mina tidigare arbeten. En del av den forskning jag presenterar i dessa arbeten är unik, åtminstone så långt jag känner till.³

- 1 Mos 1:1–2:3 och det babyloniska eposet Enuma Elish. En analys av det gemensamma i kosmogonin och av texternas syfte
- Hur förhåller sig Edenberättelsen till skapelseberättelsen. En analys av struktur och innehåll
- Historien om Kain och Abel. En analys och kommentar av 1 Mos 4
- En analys och kommentar av 1 Mos 5:1–6:8: Adams och människans fortsatta historia
- Noachs fortsatta historia. En analys och kommentar av 1 Mos 6:9–9:29

Dessa arbeten kan beställas i pappersformat via mig tore.jungerstam@gmail.com eller via SLEF:s förlag. Man hittar den också digitalt via www.torejungerstam.com. Fler kopior av denna skrift kan fås på samma sätt.

Esse 2 februari 2018 Tore Jungerstam

¹ Jungerstam 2018.

² Enklast kan man skicka rättelser, feedback eller annars komma i kontakt med mig via e-post: tore.jungerstam@gmail.com eller tore.jungerstam@pedersore.fi.

³ Jungerstam 2013; 2015; 2016; 2017; 2018.

Lista över förkortningar

ANET	Ancient Near Eastern Texts (Pritchard ed.)
BDB	Brown, Driver, Briggs Hebrew and English lexicon
BHS	Biblia Hebraica Stuttgartensia (5 th rev.ed.)
Bibel 2000	Bibeln. Bibelkommissionens översättning
GT	Gamla testamentet
SFB	Bibeln. Svenska Folkbibeln översättning

1 Inledning

I det här inledande kapitlet presenterar jag först forskningsuppgiften. Därefter introducerar jag floden ur ett allmänt och globalt perspektiv varefter jag redogör för materialet jag använder i det här arbetet. Därefter följer min forskningsöversikt varefter jag presenterar mina forskningsfrågor och min metod.

1.1 Presentation av forskningsuppgiften

Jag har nu analyserat alla enheter i urhistorien fram till Noachs död. I min analys av skapelseberättelsen och dess förhållande till Enuma Elish och andra motsvarande berättelser kunde jag konstatera att ett beroendeförhållande inte har stöd i empirin. Berättelserna har inte samma syfte överhuvudtaget. Likaså kunde jag konstatera att såväl Edenberättelsen som Kain-Abelberättelsen saknar paralleller från den antika främre orienten. Släktlistor finns rikligt i jämförelsematerial, men de släktlistor som presenteras i 1 Mos 4–5 är på flera sätt unika och visar inte tecken på att vara lån från andra kända listor.⁴

Flodberättelsen är annorlunda. Den har paralleller som i stora drag berättar samma berättelse. Likheterna är så många att det finns god orsak att närmare granska och analysera dem. Därför vill jag nu specifikt analysera den bibliska flodberättelsens förhållande till andra kända flodberättelser.

1.2 Allmänt om floden

Flodberättelsen finns i någon form över hela världen. Ofta är berättelsen en självständig enhet som inte innehåller någon förklaring till floden. Berättelser i Iran, Indien och Kina har bara små enstaka detaljer gemensamma med den bibliska berättelsen. Även den egyptiska skiljer sig så mycket från GT:s version att den bara betraktas som en avlägsen parallell. Walton noterar att den i övrigt saknas nästan helt i Afrika och förekommer endast sporadiskt i Europa. Den är vanlig i Amerika, Australien och på StillaHavsöarna.⁵

⁴ Jungerstam 2013; 2015; 2016; 2017.

⁵ Von Rad 1972, 124; Cassuto 1992, 4; Westermann 1994, 395; Walton 2001, 319.

Boice ger exempel på flera flodberättelser bland indianfolken i Amerika. I Peru berättar indianerna att många år innan det fanns Inka-indianer i världen drunknade alla människor i en flod förutom sex som överlevde och från vilka alla världens människor härstammar. De räddades på en stor farkost. Även urinvånarna på Kuba berättar en liknande berättelse, deras berättelse inkluderar även en kråka som sänds ut som småningom återvänder med en grön kvist. I Mexiko finns även berättelser som inkluderar fåglar som återvänder med en grön kvist i näbben. Motsvarande berättelse finns på Hawaii där flodhjälten heter Nu-U. Där nämns inga fåglar, men nog regnbågen.⁶

I Indien heter flodhjälten Manu och från honom härstammar alla människor efter floden. I deras berättelse är det åtta människor som blir räddade och Manu kallas ”rättfärdig i sin generation”. Hinduerna har även bevarat en berättelse där Manu senare blir berusad och ligger naken tills två av hans söner tar hand om honom. Detta har ju en parallell till berättelsen om Noachs söner som följer direkt efter flodberättelsen i GT.⁷

I Kina är det Foh-hi som undkommer floden tillsammans med sin fru, hans tre söner och hans tre döttrar och från dem har världens befolkning spritts ut.⁸

Boice återger även en förteckning över kända flodberättelser runtom i världen. I 88 % av dem finns en familj som har funnit nåd. I 70 % av dem sker räddningen genom en båt. I 66 % av berättelserna är orsaken till floden människans ondska. I 67 % nämns att även djuren blir räddade. I 57 % av berättelserna strandar de överlevande på ett berg. Att fåglar sänds ut, att regnbågen nämns eller att specifikt åtta människor räddas är inte vanligt, men det förekommer. Westermann påpekar att det även finns berättelser som kopplar ihop slutet av floden med att språken mångfaldigades.⁹

Man bör notera att i källor från det andra och första årtusendet före Kristus betraktas floden som ett historiskt faktum. En intressant detalj är att Assurbanipal säger sig ha läst ”*stone inscriptions from before the flood*”. I en sen babylonisk version av Gilgamesheposet hävdar likaså hjälten i prologen att han för med sig nyheter från tiden före floden. I en samling namn gjord för filologisk analys från ca 1400 f.Kr. förklaras en grupp av namn med orden: ”Dessa är kungar från tiden efter floden dock inte i kronologisk ordning”. Namn på kungar innan floden förekommer i omen-texter, i litanior och listor över gudomliga namn. En tvåspråkig text beskriver en kung som är en fjärran ättling till kungadömet innan floden. Han var ”*a seed preserved from before the flood*”. Den första kungen Alulim adresseras som ”Alulu, kung innan floden”. Även i den sumeriska kungalistan särskiljs kungarna före floden och de som kom efter.¹⁰

⁶ Boice 1998, 355.

⁷ Boice 1998, 356.

⁸ Boice 1998, 356.

⁹ Westermann 1994, 401–403; Boice 1998, 357–359.

¹⁰ Lambert & Millard 1999, 18, 26.

1.3 Presentation av materialet

Med den bibliska flodberättelsen avser jag Noachs toledot fram till berättelsen om Noachs söner. Det innebär således 1 Mos 6:9–9:17 och därutöver avslutningen av toledoten i 1 Mos 9:28–29 där det rapporteras om Noachs död. I det här arbetet använder jag min egen översättning som jag presenterade i mitt föregående arbete.¹¹

Vad gäller jämförelsematerialet hittas de närmaste parallellerna till Bibelns flodberättelse föga överraskande i det forntida Mesopotamien, i Sumer, Akkad och Babylonien.

De tre berättelser som uppvisar störst likhet är:¹²

1. Den sumeriska flodberättelsen med hjälten Ziusudra¹³
2. Det akkadiska eposet om Atrahasis
3. Det gammalbabyloniska Gilgamesheposet som inkluderar flodberättelsen med hjälten Utnapishtim på tavla XI

De likheter med GT:s flodberättelse som återfinns i Gilgamesheposet är mycket intressanta och erbjuder enligt Heidel och Cassuto de närmaste paralleller som återfunnits bland alla kilskriftsfynd.¹⁴ Det råder konsensus vad gäller bedömningen att det är Gilgamesheposets version som allra mest liknar den bibliska berättelsen. Jag instämmer i den bedömningen.

Eftersom det är Gilgamesheposet som uppvisar störst likhet med den bibliska berättelsen är det Gilgamesheposet jag i detalj kommer att analysera. De andra mesopotamiska berättelserna presenterar jag mer översiktligt. Jag kommenterar även kort andra berättelser.

Vad gäller jämförelsematerialet är jag tvungen att ty mig till andras översättningar. I de flesta fall är de översättningarna till engelska men glädjande nog har Warring och Kantola gjort en ny svensk översättning av Gilgamesheposet som jag använder i det här arbetet.¹⁵

Jag kommer att använda termen ”författare” med avseende på den eller dem som ansvarar för de olika texter jag relaterar till i det här arbetet.

¹¹ Jungerstam 2018.

¹² Cassuto 1992, 5; Waltke 2001, 132.

¹³ Stavas även Ziusudra.

¹⁴ Heidel 1963, 224; Cassuto 1992, 4.

¹⁵ Warring och Kantola 2001.

1.3.1 Sammanställning av likheter och olikheter mellan berättelserna

Inledningsvis presenterar jag en sammanställning av alla likheter olika forskare upptäckt mellan den bibliska berättelsen å ena sidan och de kända mesopotamiska berättelserna å andra sidan.

När man sammanfattar alla likheter man kan finna i de mesopotamiska berättelserna blir resultatet en imponerande lång lista. Men man bör notera att även listan med olikheter är omfattande. Jag återger sammanställningen av likheter som Cassuto presenterar dem utan att kommentera dem desto mer i detta skede. Det finns direkta felaktigheter i listan men i det här skedet är min avsikt endast att erbjuda en överblick av hur många detaljer som forskare noterat som gemensamma. Jag återkommer senare med min egen analys och diskussion.

Jag upprepar än en gång att den här sammanställningen inte grundar sig på Gilgamesheposet utan likheterna är samlade från alla ovan nämnda mesopotamiska berättelser.¹⁶

Gemensamma drag för de mesopotamiska och den bibliska berättelsen

1. Gudomligt beslut om att göra mänskligheten och djurlivet om intet genom en flod
2. En man räddas samt hans familj samt djurlivet
3. En gudomlig order att bygga ett skepp för alla behövande
4. En gudomlig order att äntra arken
5. En flod bryter ut
6. Farkosten strandar på ett berg
7. Sänder flera fåglar för att utröna om vattnet försvunnit
8. Offrar efter räddningen
9. Offret accepteras av gudomen
10. En gudomlig välsignelse för de som räddats

Utöver detta korresponderar även följande:

11. Noachs ålder vid flodens utbrott anges till 600. Ziusudra hade regerat 600 x 60 år
12. Fixerade mått för farkosten anges. Mått och form är helt annorlunda dock.
13. Indelningen av farkosten i våningar och/eller rum
14. Specifikt nämns taket, ingången och arkens fönster
15. Det speciella ordet *kupru* används, jordbeck. På hebreiska *kofer*. Det hebreiska ordet används endast här i hela GT
16. Tiden före floden bryter ut meddelas
17. I GT och Atrahasis framkommer det att Gud sänder djuren till arken¹⁷
18. Ett speciellt omnämnande om att dörren stängs
19. Speciellt omnämnande om ett fönster som öppnas efter floden
20. Speciellt omnämnande om att taket, eller en del av det, tas bort¹⁸

¹⁶ Cassuto 1992, 16–17.

¹⁷ I GT står det inte att Gud aktivt sänder djuren till arken.

¹⁸ Inte i Gilgamesheposet.

21. Fåglar nämns specifikt.¹⁹ Även arterna korp och duva förekommer. Ordningen är dock annorlunda och svala förekommer dessutom
22. I Gilgamesh sänds fåglarna ut den sjunde dagen efter att arken strandat. I GT finns två sjudagars perioder mellan fåglarnas utsändande.
23. Accepterandet av offret uttrycks med snarlika ord i Gilgamesh och i GT

Olikheter

Även om anmärkningsvärt många likheter finns är även olikheterna signifikanta. Följande olikheter mellan GT och jämförelsematerialet bör noteras. I det utombibliska materialet:²⁰

1. Drabbar floden för att jorden är överbefolkad
2. Grälar gudarna, de är oense och intrigerar
3. Blir gudarna skrämda när floden kommer
4. Är gudarna hungriga efter floden när de inte fått mat på en vecka och svärmar därför kring offret
5. Försöker gudarna hålla floden hemlig för alla människor för att alla människor ska dö
6. Finns navigatörer och skeppsfolk ombord som ska styra skeppet
7. Är skeppet inte byggt eller format så att det skulle fungera i verkligheten
8. Fokuserar texten på hjältens handlingar. I GT fokuseras på Guds handlande och Noachs lydnad och följsamhet
9. Anges inte orsaken till hjältens räddning i Gilgamesh. Det är gudarnas nyckfullhet som står bakom. I den sumeriska flodberättelsen anges nog hjältens nit vid templet, men inte hjältens etiska kvalitéer.
10. Blir Enlil vred i Gilgamesheposet när han märker att människor blivit räddade
11. Innebär klimax hjältens, ibland även hela familjens, gudomliggörande. I GT finns inte ett spår av detta. Tvärtom skildras Noach i en situation som inte är hedervärd varefter hans död rapporteras
12. Etableras inget förbund till mänsklighetens och djurlivets godo
13. Är bakgrunden urban civilisation i Gilgamesheposet, medan det urbana lyser med sin frånvaro i GT:s berättelse.²¹
14. Ska mänskligheten utplånas för att Enlil inte får sova i den sumeriska flodhistorien²² samt Atrahasis. I Gilgamesh anges ingen orsak till floden. I GT finns en etisk förklaring. Mänsklighetens totala förfall i synd

¹⁹ Endast i Gilgamesheposet.

²⁰ Speiser 1964, 55; Cassuto 1992, 19–23; Waltke 2001, 132, 135–137.

²¹ Westermann 1994, 399.

²² Fragment K. 11624.

Olikheter i detalj:

15. Ziudustra var en konung, Noach en vanlig man
16. Noachs ålder är dramatiskt lägre än Ziudustras (60 gånger)
17. Noachs ark har mått som är mer realistiska, arken är stor, men har mått som ger goda flytegenskaper. Måtten som anges i parallellberättelserna är orealistiska
18. Floden höll på i sju dagar enligt parallellerna
19. I parallellerna beskrivs floden som en väldig storm som ackompanjeras av regn. I GT talas om regn och djupens källor som brister, det unika uttrycket ”himmelens slussar öppnas” används också²³
20. I Gilgamesheposet strandar arken efter flodens slut på berget Nitsir. Det harmonierar inte med GT vad gäller platsen

Beaktar man endast alla gemensamma detaljer är det inte förvånande om många forskare anser att det måste vara fråga om ett lån eller en bearbetning. Men situationen är inte så entydig som den här listan kan ge sken av. Jag går nu över till att presentera en kort forskningsöversikt.

1.4 Forskningsöversikt

I det här kapitlet vill jag endast presentera en kort överblick av olika forskares åsikter gällande den bibliska flodberättelsens relation till de mesopotamiska berättelserna.

Heidel konstaterar att sedan dessa berättelser upptäckts har en del forskare hävdats att GT:s berättelse är lånad från de mesopotamiska berättelserna medan andra forskare har förnekat ett beroendeförhållande.²⁴ Speiser gör bedömningen att så många likheter är ett ofrånkomligt bevis på att berättelserna är relaterade till varann. Speiser noterar samtidigt signifikanta skillnader, bl.a. att floden i GT ges en stark moralisk motivering vilket saknas i de mesopotamiska berättelserna.²⁵ Miller och Lambert konstaterar när de diskuterar Atrahasis att skillnaden mellan Bibelns urhistoria och den som presenteras i Atrahasis är för stora för att man ska kunna hävda ett direkt beroendeförhållande.²⁶ Samma slutsats gör Sarna och Von Rad.²⁷

På basis av sammanställningen ovan kan jag instämma med Heidel som menar att berättelserna på något sätt måste vara relaterade. Det är enligt honom så uppenbart att det inte

²³ Se Jungerstam 2013, 24–28.

²⁴ Heidel 1963, 137. Warring och Kantola (2011, 267) är exempel på forskare som menar att ett beroendeförhållande är självklart.

²⁵ Speiser 1964, 55.

²⁶ Lambert & Millard 1999, 24.

²⁷ Sarna (1989, 48) nämner alla mesopotamiska flodberättelser och Von Rad (1972, 123) specifikt Gilgamesheposet.

ens behövs bevis. Frågan är bara på vilket sätt och i vilken grad. Heidel menar att det finns tre möjligheter:²⁸

1. Babyionierna lånade från den hebreiska berättelsen
2. Den hebreiska är beroende av den babyloniska
3. Båda kan härledas från ett gemensamt original²⁹

Heidel konstaterar att den första möjligheten finner föga understöd bland forskare. Den andra förklaringen är enligt Heidel den som har mest understöd bland forskare. Den baseras på att man anser att den bibliska berättelsen har distinkta babyloniska drag. Westermann betonar att det finns så många beröringspunkter att det måste ligga en gemensam tradition bakom texterna.³⁰

Heidel menar ändå att uppfattningen att den bibliska berättelsen vilar på babylonisk grund är svag. Heidel lyfter fram den tredje förklaringen att de bygger på en gemensam källa som ett möjligt alternativ, men han konstaterar att den inte heller kan sättas i bevis. Heidel avslutar sin analys med att betona att även om berättelsernas skelett har likheter så är innehållet och budskapet i berättelserna fullständigt avvikande.³¹

Cassuto är delvis inne på samma linje. När Gilgamesheposet upptäcktes var en första reaktion bland många forskare att man nu funnit källan till den bibliska flodberättelsen.³² När sedan andra berättelser blev kända har den synen trätt tillbaka. En mer vanlig bedömning idag är att berättelserna stammar från en gemensam tradition. Det som gör bedömningen än mer inkomplex är att den sumeriska flodberättelsen och den akkadiska Atrahasis blivit kända enbart genom slumpen. Ingen kan veta vilka texter som aldrig kommer att upptäckas, p.g.a. att de inte längre existerar eller är så fragmentiserade att det inte går att väcka texterna till liv igen. Det man kan anta är att Israels förfäder, som enligt 1 Mos 11–12 levde i Ur och Mesopotamien, var väl bevandrade i dessa texter.³³

Flera forskare, däribland Cassuto, anser att 1 Mos 6–9 representerar texter som tagits över, avmytologiserats och även i övrigt teologiskt anpassats. Den bibliska texten fungerar enligt dem som polemik gentemot de mesopotamiska berättelsernas polyteistiska hedendom.³⁴

Vad gäller faktainnehållet i de olika versionerna anser bl.a. Warring och Kantola, som är experter på Gilgamesheposet, att det man funnit i Assurbanipals bibliotek är en mycket utförligare, längre och mer detaljrik redogörelse för syndafloden än den som återfinns i GT.³⁵

²⁸ Heidel 1963, 260.

²⁹ Så t.ex. Von Rad 1972, 123–124.

³⁰ Heidel 1963, 260–265; Blenkinsopp 1992, 77; Brueggemann 2010, 73; Westermann 1994, 418–419.

³¹ Heidel 1963, 267.

³² Så gör t.ex. Skinner 2012, IX.

³³ Cassuto 1992, 23–24.

³⁴ Sarna 1966, 48, 59; Kikiwada & Quinn 1985, 51–52; Cassuto 1992, 28; Alter 1996, 36; Brueggemann 2010, 73.

³⁵ Warring och Kantola 2011, 259, 266. Även Blenkinsopp (1992, 81) anser att den bibliska flodberättelsen är mer begränsad (*restricted*).

Sammanfattningsvis kan konstateras att uppfattningen att GT:s version är ett lån från de mesopotamiska berättelserna är mycket vanlig inte minst bland europeiska och skandinaviska forskare. Många forskare betraktar detta som ett faktum som är lika självklart som att jorden är rund. Men som min översikt visar finns även forskare som inte anser att texterna är beroende av varandra. Som framkommer ovan finns det även forskare som betraktar de mesopotamiska berättelserna som överlägsna den bibliska, åtminstone vad gäller Gilgamesheposet.

1.5 Forskningsfrågor

Det är nu dags att presentera mina forskningsfrågor. Till sist kommenterar jag också en del av dem. Jag ställer mina frågor på basis av den diskussion jag noterat inom forskningen och som jag kort återgett huvuddragen av. För fråga fyra är bakgrunden något annorlunda. Den frågan ställer jag på basis av egen forskning.³⁶ Jag är mycket intresserad av hur urhistorien litterärt är uppbyggd. Jag är också intresserad av all fakta som kan ge ledtrådar om hur gammal den bibliska berättelsen kan vara och hur den litterära stil som genomsyrar flodberättelsen kan relateras till andra texter i den antika främre orienten.

Genom det här arbetet avser jag att svara på följande sex forskningsfrågor:

1. Hur förhåller sig de tre mesopotamiska flodberättelserna till varandra?
2. Stöder empirin att GT:s flodberättelse är en avmytologiserad bearbetning av Gilgamesheposets flodberättelse?
3. Stöder empirin att GT:s flodberättelse är litterärt beroende av Gilgamesheposet?
4. Förekommer repetition, med eller utan variation, i Gilgamesheposet?
5. Är Gilgamesheposets flodberättelse utförligare, längre och mer detaljrik än den i GT?
6. Vad kan sägas om relationen mellan GT:s flodberättelse och de mesopotamiska, främst Gilgamesheposet?

Fråga sex kan betraktas som något av en konklusion som jag gör på basis av den forskning jag gjort och de svar jag fått för fråga ett till fem. Fråga två och tre är nära relaterade, men de är inte identiska. Fråga två fokuserar på huruvida empirin stöder uppfattningen att författaren främst avlägsnat mytologiskt material och bevarat det som inte inkluderar mytologi. Fråga tre är mer allmän och den fokuserar inte på huruvida författaren avlägsnat främst mytologiskt material. Den fokuserar på spår av litterärt beroende i allmänhet.

³⁶ I mina tidigare arbeten fäster jag stor uppmärksamhet vid hur författaren använder repetition med variation i sina texter. Jungerstam 2013; 2015; 2016; 2017; 2018.

1.6 Metod

Jag kommer systematiskt att göra de analyser som krävs för att kunna besvara de sex forskningsfrågorna. Jag inleder med att i kapitel två presentera de tre mesopotamiska berättelserna samt diskutera deras inbördes förhållande för att kunna besvara fråga ett.

Därefter inleder jag arbetet med frågorna två och tre i kapitel tre genom att analysera Gilgamesheposets flodberättelse i detalj. Först granskar jag huruvida empirin stöder att den bibliske författaren främst avlägsnat och omformat mytologiskt material från Gilgamesheposet. Därefter gör jag en komparativ analys utgående från 12 teman jag identifierat i flodberättelsen. Utöver det analyserar jag ytterligare fyra aspekter.

Efter den omfattande analysen går jag över till fråga fyra då jag granskar huruvida och på vilket sätt repetition förekommer i Gilgamesheposet.

Då återstår endast fråga fem utöver den slutliga konkluderande frågan. Analysen som kan besvara fråga fem redovisar jag i kapitel fem. Efter det presenterar jag ännu kort den version av de mesopotamiska berättelserna som har varit längst känd i västvärlden, nämligen Berossus version. Därefter återstår endast den avslutande diskussionen då jag slutligt försöker besvara de sex frågor jag ställt.

2 De mesopotamiska flodberättelserna

Nu går jag över till att presentera de tre mesopotamiska flodberättelserna. Jag inleder med den sumeriska flodberättelsen, fortsätter sedan med Atrahasiseposet och avslutar med Gilgamesheposet. Jag kommer att ge en översiktlig presentation av de två förstnämnda. Gilgamesheposets flodberättelse är den som uppvisar störst likhet med den bibliska. Därför presenterar jag det episet mest ingående, flodberättelsen återger jag i sin helhet. Sist i kapitel två kommer jag att diskutera den inbördes relationen mellan de mesopotamiska flodberättelserna.

2.1 Den sumeriska flodberättelsen

Den sumeriska berättelsen betraktas ofta som den äldsta. Den dateras vanligen till slutet av det tredje årtusendet f.Kr.³⁷ De fragment man funnit menar Heidel kan vara från Hammurabis tid, alltså från medlet av 1700-talet f.Kr, men berättelsen är äldre. Den upptäcktes i Nippur och publicerades 1914. Där är flodhjälten Ziusudra och han upphöjs i slutet till en gud. Berättelsen är skriven på en tavla med sex kolumner. Tyvärr har den övre delen av tavlan brutits loss och saknas. Det som finns bevarat är ungefär en tredjedel av berättelsen.³⁸

Berättelsen är mycket kortfattad. Först nämns människans skapelse, sedan hur kungadömet sänks ner från himmelen varefter städer grundas och ges åt kungar. Den första staden Eridu ges åt Nudimmud, de övriga städerna är Badtibira, Larag, Sippar, samt Shuruppak. Sedan följer en mycket kort flodberättelse. Det första som återfinns av berättelsen är vid tidpunkten efter gudarnas beslut att förgöra människan. På basis av ett annat fragment finns stöd för att även i den sumeriska flodberättelsen är problemet att människornas oväsen stör gudarnas sömn, Enlil får inte sova ifred.³⁹

Det är 40 rader som fattas. Där kan förberedelser för floden beskrivas. Men i det som återstår beskrivs en storm som sveper över landet i sju dagar och sju nätter. Sedan kommer solen fram som lyser upp jorden och himlen. Flodhjälten Ziusudra gör en öppning i den väldiga båten. Sedan knäböjer han inför solguden och slaktar ett stort antal tjurar och får. Detta berättas på endast tio korta rader. Efter floden beskrivs hur kung Ziusudra knäböjer inför An och Enlil som ger honom evigt liv som en gud.⁴⁰

För att ge en korrekt uppfattning av omfattningen av beskrivningen av floden återger jag nedan det som beskriver den egentliga floden. Den inleds rad 201, före det saknas 41 rader.⁴¹

Alla de förödande vindarna och stormarna var närvarande

Stormen svepte över städerna

Efter att stormen hade svept över landet i sju dagar och sju nätter

³⁷ Alltså i närheten av 2000 f.Kr.

³⁸ Heidel 1963, 102; Cassuto 1992, 5, 11.

³⁹ K 11624 i *The British Museum*. Cassuto 1992, 12.

⁴⁰ Cassuto 1992, 11.

⁴¹ Det är min svenska översättning av den översättning till engelska som Civil (1999, 143–145) gjort. Här är Civils engelska översättning. *All the destructive winds and gales were present. The storm swept over the capitals. After the storm had swept the country for seven days and seven nights. And the destructive wind had rocked the huge boat in the high waters. The sun came out, illuminating the earth and the sky. Ziusudra made an opening in the huge boat. And the Sun with its rays entered the huge boat. The king Ziusudra. Prostrated himself before the Sun-god. The king slaughtered a large number of bulls and sheep.*

Och den förödande vinden hade gungat den väldiga båten i de höga vattnen

Solen kom fram och lyste upp jorden och skyn

Ziusudra gjorde en öppning i den väldiga båten

Och solen med sina strålar kom in i den väldiga båten

Kung Ziusudra

Knäböjde inför Sol-guden

Kungen slaktade ett stort antal av tjurar och får

Sedan saknas åter 40 rader varefter följer nio rader där Ziusudra ges evigt liv.⁴²

Kung Ziusudra

Knäböjde inför An och Enlil

Som gav honom liv, som en gud

Upphöjde honom till evigt liv, som en gud

I slutet av de nio raderna berättas om att Ziusudra slog sig ner i Dilmun och slutet av tavlan saknas.

2.1.1 Min kommentar

Man bör notera hur kort denna berättelse är speciellt vad gäller flodberättelsen. Den består endast av ca 100 rader. Den enda information som ges vad gäller floden är:

1. En storm rasade i sju dagar
2. Sedan visade sig solen
3. Ziusudra gjorde en öppning i båten och knäböjde inför solguden

Utöver detta får läsaren veta att följande hände efter floden:

4. Ziusudra offrade ett stort antal tjurar och får
5. Ziusudra fick evigt liv

⁴² Civils (1999, 143–145) engelska översättning lyder såhär:

The king Ziusudra

Prostrated him before An and Enlil

Who gave him life, like a god

Elevated him to eternal life, like a god.

Mellan Bibelns långa berättelse och den sumeriska berättelsen finns således mycket lite gemensamt utöver att temat är detsamma. På detaljnivå finns egentligen ingenting gemensamt förutom att Ziusudra offrade. Ibland kan man läsa att det är den sumeriska flodberättelsen som de bibliska författarna lånat och omarbetat. Jag frågar mig om de som hävdar detta verkligen läst det som finns bevarat av den sumeriska berättelsen.

2.2 Atrahasisepoet

Jag går nu över till Atrahasisepoet som är avsevärt längre och uppvisar avsevärt mer av gemensamma drag med den bibliska berättelsen.

Namnet på epoet fås från de inledande orden som betyder *When the god the man*. Ursprungligen skrevs Atrahasis på forntida babyloniska men senare gjordes en assyrisk version av epoet. Bara några fragment har återfunnits av den babyloniska versionen som skrevs när en av kungarna under den första babyloniska dynastin regerade. Det var under den första halvan av det andra årtusendet f.Kr.⁴³ Likaså har bara fragment hittats från den assyriska versionen. Den assyriska versionen återfanns i Assurbanipals bibliotek i Nineve.⁴⁴

De äldsta bevarade kopiorna av Atrahasis är från 1600-talet f.Kr. Dessa är således kopior och man kan inte veta när Atrahasis först tecknades ner. Lambert och Millard bedömer att det kan ha skett ett par århundraden tidigare.⁴⁵

Atrahasis är det längsta bevarade gammalbabyloniska epoet. Den mest kompletta versionen kopierades när Ammi-tsaduka regerade. Han var son-son-son-son till Hammurabi. Den som kopierade epoet var Ku-Aya *the junior scribe*.⁴⁶

I den här versionen är berättelsen skriven på tre tavlor och det finns en överlevande tavla av alla tre tavlor. Tavlorna är exakt daterade så att t.ex. den första är förfärdigad den 21 dagen av den första månaden 1635 f.Kr.⁴⁷

Flodberättelsen i Atrahasis skiljer sig på två sätt från den i Gilgameshepoet. Målet i Atrahasis är en ny skapelse av människan. Det är också målet i den sumeriska versionen.

Det andra som skiljer är att det i Atrahasis finns en lång beskrivning i inledningen där floden är först den tredje i en serie av bestraffningar. Floden tar man till endast för att de två tidigare

⁴³ 2000–1500 f.Kr.

⁴⁴ Heidel 1963, 107; Cassuto 1992, 12. Assurbanipal regerade ca 668–633 f.Kr. På basis av text på fragment IV kan man dra slutsatsen att epoet använts som en slags besvärjelse för att underlätta vid förlossningar.

⁴⁵ Lambert & Millard 1999, 23–24.

⁴⁶ Lambert & Millard 1999, 5.

⁴⁷ Lambert & Millard 1999, 31.

försöken har misslyckats. Bakgrunden till bestraffningarna är ett uppror av de lägre stående Igigi-gudarna. De revolterar mot deras tunga uppgifter som de måste sköta. Människor skapas för att sköta deras uppgifter. Sedan har dessa människor för mycket oväsen som stör gudarna. Detta resulterar i de bestraffningar, av vilka floden är den tredje, som ska göra slut på människan.⁴⁸

Intressant nog verkar det finnas en sekvens av händelser i Atrahasis där människan först skapas för att vara gudarnas tjänare, sedan ges civilisationens verktyg till människan och sist kommer en flod. Flera forskare ser ett gemensamt mönster med den bibliska urhistorien med skapelse, civilisationens framväxt och floden.⁴⁹ Skillnaden är dock massiv både vad gäller motiv och detalj. Det finns t.ex. ingen skapelseberättelse som beskriver universums och livets uppkomst. Människan skapas som gudarnas slav men det finns ingenting som motsvarar Edenberättelsen med dess beskrivning varför allt gick fel. Inte heller finns något som motsvarar Kain-Abelberättelsen med dess budskap om hur ondskan intensifierades. Det som finns är en beskrivning av hur civilisationen sänktes ner till människorna, vilket åtminstone har en beröringspunkt med Kains genealogi i 1 Mos 4. I Kains genealogi är det dock endast vanliga människor som lär sig metallsmide, musik och boskapsskötsel.

Atrahasiseposet är något av ett mellanting mellan den sumeriska flodberättelsen och Gilgamesheposet. En del forskare, t.ex. Lambert och Millard, menar att den ligger närmare den sumeriska flodberättelsen medan t.ex. Westermann menar att den är närmare versionen i Gilgamesheposet.⁵⁰

2.2.1 Sammanfattning av intrigen i Atrahasiseposet

Handlingen startar i en tid då endast gudar existerade och dessa måste själva slita för sitt dagliga bröd. Guden Enlil delegerade arbetet med att gräva kanaler åt lägre stående gudar. Dessa jobbar på i 40 år men sedan räcker det. De sätter eld på sina arbetsredskap och omringar Enlils hus på natten. Enlil vill bestraffa dem men guden Anu menar att gudarnas klagan är väl motiverad. Lösningen som föreslås är att skapa människan och man kallar på modergudinnan som varierande kallas Mami, Mama, Nintu eller Belet-ili. Belet-ili betyder *Mistress of the gods*. Hon hänvisar till guden Enkis överlägsna förmåga för att bistå i uppgiften. Människan skulle göras av lera, men leran skulle blandas med kött och blod av en slaktad gud. Sist verkar texten säga att gudarna spottar på leran och sedan är det klart. Men inte desto mindre sägs senare att Enki och modergudinnan hjälpta av 14 födelsegudinnor fortsätter arbetet med leran. Enki trampar leran för att blanda den. Sedan tar modergudinnan 14 bitar som hon formar till sju män och sju kvinnor. Därefter finns en lucka i berättelsen men

⁴⁸ Westermann 1994, 400–401.

⁴⁹ T.ex. Kikiwada & Quinn 1985, 51; Westermann 1994, 400–401; Blenkinsopp 1992, 57.

⁵⁰ Westermann 1994, 401; Lambert & Millard 1999, 14.

efter detta verkar gudarna vänta en havandeskapsperiod. Efter tio månader brister en mage av något slag och människan föds. I detta skede ger modergudinnan råd om förlossningskonst och giftermål.⁵¹

Efter detta förökas människan och Enlil, som fortfarande vistas på jorden, kan inte sova p.g.a. allt oljud som människorna förorsakar. Enlil försöker därför minska människornas antal genom någon farsot. Enki, som lever avskild från oljudet på jorden, blir ombedd av Atrahasis att beskydda människorna. Atrahasis var en kung och ber om hjälp å hela mänsklighetens vägnar. Enki ger Atrahasis råd om hur farsoten kan avvärjas. Därefter fortsätter människan att förökas och Enlils sömn störs åter. Nu försöker han minska på människans antal genom hungersnöd. Denna ska drabba människan genom att regnguden Adad inte ska låta det regna. Men samma procedur upprepas och Enlils plan misslyckas åter. Efter detta finns ett större gap i texten som gör att man inte med säkerhet kan veta hur berättelsen fortskrider. Men Lambert och Millard antar att Enlils sömn störs en tredje gång. På basis av de fragment som finns tillgängliga verkar det som om Enlil nu inser att det är någon annan gud som ointetgör hans planer. Han tänker inte ut någon ny metod utan försöker på nytt med torka. Nu sätter han ut vakter så att inte Adad i hemlighet ska kunna vattna jorden. Nu drabbar verkligen hungersnöden människan och i de rader som finns tillgängliga ber Atrahasis på nytt Enki om hjälp. Enki uttalar sin välvilja, men den här gången kan han inte avvärja hungersnöden på samma sätt som tidigare. Men efter ännu ett desperat rop om hjälp från Atrahasis griper Enki in ännu en gång. Vad som sker är höljt i dunkel men det verkar som att Enki frigör underjordiska vatten och att fisk fångas upp i en virvelvind som förs till människan. Människan kan äta den och överleva. I vilket fall är Enlil rasande på Enki och nu samlar Enlil de andra gudarna till ett krigsråd där han kräver att ingen gud får försöka rädda mänskligheten. Enki protesterar högljutt, men Enki binds av en ed och kan inte göra Enlils plan om intet. Enki hade räddat människan genom vatten, nu skulle mänskligheten förgöras genom vatten. Mänskligheten skulle dränkas av en flod.⁵²

Därefter följer flodberättelsen. Det är en allmän uppfattning att det är från det här skedet av Atrahasiseposet, eller alternativt direkt från den sumeriska flodberättelsen, som flodberättelsen i Gilgamesheposet kan härledas.⁵³

I början av flodberättelsen kommunicerar Atrahasis med Enki. Atrahasis hade haft en dröm och han sökte mera klarhet över den. Enki tilltalar vasshuset där Atrahasis bor med instruktionen att riva ner huset och bygga en båt. Atrahasis levde således i ett hus byggt av vass, som människor fortfarande gör i södra Mesopotamien där vassen kan växa till en väldig höjd.⁵⁴

⁵¹ Lambert & Millard 1999, 8–9.

⁵² Lambert & Millard 1999, 9–11.

⁵³ Lambert & Millard 1999, 11.

⁵⁴ Lambert & Millard 1999, 11. Googla på ”reed houses Mesopotamia” för att se bilder av denna typ av hus.

Vad Enki talar här överensstämmer nästan ord för ord med orden i Gilgamesheposet. Här finns även ordet kupru – jordbeck - med, som även finns i Gilgamesheposet samt i 1 Mos 6:14.⁵⁵

En del av dialogen mellan Enki och Atrahasis finns bevarad i ett assyriskt fragment:

Gå ombord på skeppet och stäng ingången och för in dit dina produkter och dina varor och dina hushållsartiklar, din fru, din familj, dina släktingar och hantverkarna, fältets boskap, de vilda djuren – allt som äter gräs. Jag ska sända dem till dig och de ska vakta din dörr. Atrahasis öppnade sin mun och talade till Ea hans herre. Aldrig i mitt liv har jag gjort ett skepp. Rita, jag ber dig, en bild av det på jorden och jag ska titta på bilden och jag ska bygga skeppet som du befallt mig.⁵⁶

Vassbåtar var lika vanliga som vasshus, så därför var det naturligt att omvandla vassbuntarna som byggt upp huset till en vassbåt. Vassen skulle fästas till ett ramverk av trä. För att göra farkosten helt vattentät skulle den tätas med jordbeck. Enki ger Atrahasis sju dagar på sig för att förbereda sig för floden. Atrahasis förklarar sig för de andra människorna genom att påstå att det är p.g.a. att Enlil och Enki nu är i strid som han inte längre kan leva på jorden där Enlil bor. Detta eftersom han är Enkis skyddsling. Han måste bege sig till sin gud och därför bygger han båten som lastas med Atrahasis ägodelar, djur och fåglar.⁵⁷

När floden kom överlevde bara Atrahasis och de som varit med honom. Enki och modergudinnan var inte nöjda över att de förlorat sin skapelse, de sörjde över detta. Även de andra gudarna blev snart medvetna om nackdelarna med en mänsklighet som förgåtts. Nu fanns inga människor som grävde kanaler och försåg gudarna med mat. Modergudinnan beskyllde bittert Enlil för det skedda.⁵⁸

Floden varade sju dagar och sju nätter. Raderna som kunde ange att regnet upphörde och att farkosten strandade någonstans saknas tyvärr. Det är extra beklagligt att dessa rader saknas eftersom det är här i Gilgamesheposet som fåglarna sänds ut. Fågelepisoden är kanske den närmaste parallell som finns mellan hela Bibelns urhistoria och allt annat material från den antika främre orienten.⁵⁹ Raderna som saknas räcker till för att återge fågelepisoden, men man kan inte veta huruvida det är den sekvensen eller något annat som funnits på de saknade raderna.⁶⁰

Efter att Atrahasis lämnat farkosten offerar han genast åt gudarna. Enlil accepterar faktum att människan kvarstår på jorden men kräver att de ska organiseras bättre än tidigare, antagligen för att bespara honom störande ljud.⁶¹

⁵⁵ Cassuto 1992, 13.

⁵⁶ Cassuto 1992, 13. Översättningen från engelska är min.

⁵⁷ Lambert & Millard 1999, 12.

⁵⁸ Lambert & Millard 1999, 12.

⁵⁹ Bibelns urhistoria omfattar 1 Mos 1:1–11:26.

⁶⁰ Lambert & Millard 1999, 12.

⁶¹ Lambert & Millard 1999, 13.

Lambert och Millard menar att författaren till Atrahasis inte uppvisar den berättarskicklighet, den poetiska ådra, som återfinns i Gilgamesheposet. Men berättelsen har en tydlig dramaturgi där spänningen stegvis byggs upp.⁶²

2.2.2 Flodberättelsen i den babyloniska versionen av Atrahasiseposet

Jag presenterar ännu en återgivning av flodberättelsen i den babyloniska versionen av Atrahasiseposet. Flodberättelsen finns på tavla III. Den är tyvärr skadad och fragmentarisk. De fakta som ges om floden är knapphändiga.⁶³

Tavla III inleds med att Atrahasis ber om uttydning för den dröm han haft. Enki talar till vassväggen i huset och Atrahasis hör Enkis ord. ”*Riv ner ditt hus, bygg en båt*”. Sedan följer åtta rader som innehåller instruktioner hur båten ska se ut. Tyvärr saknar tre rader, men det som nämns är att den ska ha ett tak, även jordbeck nämns. I övrigt finns ingenting mer av beskrivningen bevarad. Efter det sätter Enki igång en ”vatten-klocka”. Floden ska komma den sjunde kvällen. Därefter samlar Atrahasis de äldste och han berättar att han inte kan bo där längre på grund av fiendskap mellan Enki och Enlil så han ska bygga en båt och resa därifrån. Därefter finns ett skadat avsnitt där tio rader saknas helt, men man kan förstå att här beskrivs byggandet av skeppet. Det nämns om snickare och ”vass-arbetare” osv. Efter det kommer fem rader som även de är mycket fragmentariska. Men det som bevarats handlar om djur som tas in i båten. Det nämns om rena djur, himmelens fåglar, boskap och vilda djur som tas ombord. Det nämns även att familjen sänds ombord. Därefter hålls en bankett, varefter vädret förändras och stormguden Adad mullrar bland molnen. Genast när mullret hörs ges beck åt Atrahasis så att han kan stänga och bulta fast dörren. Därefter ökar vindarna och Atrahasis lossar trossen och båten sätts att driva.

Därefter saknas sex rader. Sedan beskrivs hur floden kommer över människorna. En person kunde inte se den andra.

Floden råmade som en tjur

*som en gnäggande vildåsna tjöt vindarna*⁶⁴

Därefter beskrivs hur gudarna blev utom sig när floden bröt ut och människorna förgicks. Inte för att de hade medkänsla för människan, men för att de nu var hungriga när ingen gav dem mat.

⁶² Lambert & Millard 1999, 13.

⁶³ Tavla III. Lambert & Millard 1999, 89–103.

⁶⁴ Tavla III iii, 15–16.

Annunaki, de stora gudarna

*Satt i törst och hunger*⁶⁵

Sedan beskrivs hur gudarna ångrar sig. Varför gavs befallning om total förstörelse. Gudarna beklagar sig och beskyller varandra i ett långt avsnitt. De hungrar och törstar när inte människorna kan ge dem mat.

Deras läppar blev febriga av törsten

*De led av kramper på grund av hungern*⁶⁶

Sedan berättas att floden varade i sju dagar och sju nätter. Efter det konstaterandet saknas dessvärre ungefär 55 rader. När texten fortsätter är floden slut och Atrahasis ger mat åt gudarna. Han offerar alltså och det beskrivs hur de känner doften och samlas somflugor kring offret. Detta beskrivs på fem rader varefter följer ett långt avsnitt där gudarna anklagar varandra för det skedda.

2.2.3 Min kommentar

Följande fakta om floden ges i de bevarade delarna av eposet.

1. Atrahasis bygger en båt av vass som tätas med jordbeck
2. Djur av olika slag samt åtminstone Atrahasis familj förs in i båten
3. Floden ska komma sju dagar senare
4. Atrahasis stänger dörren när floden kommer
5. Floden varar sju dagar
6. Efter floden matar Atrahasis gudarna genom att offra åt dem

Det är beklagligt att ca 55 rader saknas i flodepisoden. Därför är det omöjligt att veta huruvida t.ex. fåglar nämns i Atrahasis.

I jämförelse med den sumeriska flodberättelsen finns avsevärt mer i Atrahasiseposets flodberättelse som påminner om den bibliska berättelsen. Bl.a. nämns olika slag av djur, rena och orena samt fåglar. Men utöver temat som helhet och några detaljer är det inte mycket som är gemensamt. Jag går nu över till att presentera Gilgamesheposet.

⁶⁵ Tavla III iii, 30–31.

⁶⁶ Tavla IV iii, 21–22.

2.3 Gilgamesheposet

Flodberättelsen i Gilgamesheposet är den bäst bevarade. Det är också den berättelse som uppvisar störst likhet med den bibliska berättelsen. Därför ägnar jag Gilgamesheposet mest uppmärksamhet. Jag vill ge möjlighet att få en god uppfattning om hela eposets innehåll. Flodberättelsen dominerar inte Gilgamesheposet. Den utgör endast en av tolv tavlor. Men den utgör dock huvuddelen av den elfte och nästsista tavlan som i sin helhet kan tolkas utgöra något av en höjdpunkt i Gilgameshs sökan efter odödlighet.⁶⁷

Först ger jag en allmän presentation av eposet och dess framväxt. Därefter presenterar jag hela eposet tavla för tavla. Flodberättelsen återger jag i sin helhet.

2.3.1 Allmänt om eposet och Gilgamesh

Gilgamesheposet är enligt Heidel förutom det längsta även det vackraste babyloniska verk man känner till. Enligt Sarna är det ett av de mest imponerande litterära verken från antiken. En liten del av detta epos utgörs av flodberättelsen som i versionen i Gilgamesheposet är den bäst bevarade och samtidigt den mest utförliga av alla mesopotamiska flodberättelser.⁶⁸

Eposet är nedtecknat på 12 stora lertavlor som var och en innehåller ca 300 rader. Den tolfte är ett undantag som innehåller ungefär 150 rader. Det innebär att eposet består av 3450 rader. Detta kan man jämföra med den sumeriska flodberättelsen som består av ca 300 rader och Atrahasis som består av 1245 rader. Men man bör notera att flodberättelsen i Gilgamesh omfattar endast tavla XI som består av 320 rader och den egentliga flodberättelsen slutar redan vid rad 204.⁶⁹

De första fynden gjordes 1850 i ruinerna av Assyriens gamla huvudstad Nineve. Fynd gjordes i tempelbiblioteket som hörde till guden Nabu, känd som Nebo i GT, samt Assurbanipals palatsbibliotek. Assurbanipal regerade 668–627 f.Kr. och biblioteket förstördes när staden attackerades av en allians av meder och babylonier. Efter detta har man även funnit gammalbabyloniska versioner av den andra, tredje och tionde tavlan. Med gammalbabylonisk tid avser man ca 2000–1600 f.Kr. Man har även funnit en assyrisk version av den sjätte tavlan. Även andra fynd har gjorts av olika versioner av eposet, bl.a. sumeriska. Men man har även funnit delar av eposet i nuvarande Turkiet översatta till hittitiska och hurritiska.⁷⁰

⁶⁷ Speiser 1964, 55.

⁶⁸ Heidel 1963, 1. Sarna 1966, 41.

⁶⁹ Heidel 1963, 1.

⁷⁰ Heidel 1963, 1–2; Warring och Kantola 2011, 259.

Den centrala personen Gilgamesh var en ung kung i Erech. Ursprungligen var han antagligen en historisk person.⁷¹ De sumeriska kungalistan nämner Gilgamesh som den femte kungen i den första dynastin i Uruk där han regerade i 126 år mellan 2800 och 2700 f.Kr.⁷² Enligt eposet var hans mor gudinnan Ninsun medan hans far var Lugulbanda. Lugulbanda regerade två kungar före Gilgamesh. Det finns dock två traditioner gällande Gilgameshs far. Enligt den sumeriska kungalistan anges att hans far var en lillu som fritt översatt är en dåre eller demonisk person. Denne blir senare överstepräst i Kullab. Kullab var ett distrikt i staden Uruk. Gilgamesh fick åtminstone en son, Ur-Nungal. Denne efterträdde Gilgamesh som kung i Uruk och regerade i 30 år. Blandningen av gudinnan Ninsun och en mänsklig far förklarar varför Gilgamesh enligt eposet var två tredjedelar gud och en tredjedel människa.⁷³

2.3.2 Eposets framväxt

Man tror att de äldsta skriftliga berättelserna om Gilgamesh skrevs ner på sumeriska under det sista århundradet av det tredje årtusendet före Kristus.⁷⁴ Om det är korrekt var det åtminstone 600 år efter Gilgameshs död. Man har återfunnit fem berättelser: Gilgamesh och Akka, Gilgamesh och Humbaba, Gilgamesh och himmelstjuren, Gilgamesh, Enkidu och underjorden samt Gilgameshs död. Berättelsen om Humbaba återfinns på tavla II–V. Himmelstjuren återfinns på tavla VI. Enkidu och underjorden finns delvis återgiven, den andra delen, på tavla XII. Historierna om Akka och Gilgameshs död finns inte alls återgivna i eposet.⁷⁵

Sumeriska hör inte till någon känd språkfamilj. Det dog ut som ett levande talat språk under 2000-talet före Kristus. Sumererna skapade episk poesi om Gilgamesh, men det var genom akkadiskan som eposet växte fram. Akkadiskan är ett semitiskt språk som talades av babylonier och assyrier under 3000 år. Akkadiskan var *lingua franca* under lång tid i främre orienten. Längre levde språken sida vid sida och länge hade sumeriska samma ställning som latin i det medeltida Europa. Akkadiskan dog ut som talat språk innan vår tideräknings början och ersattes av arameiskan. Gilgamesheposet översattes aldrig till arameiska.⁷⁶

Som en enhetlig samling tror man Gilgamesheposet uppstod ca 2000–1600 f.Kr. under den gammalbabyloniska perioden. Den akkadiska sammanställningen av eposet innehåller inga ordagranna översättningar av de ursprungliga sumeriska berättelserna utan de är fritt återgivna och eventuellt användes även muntliga källor eller andra kompletteringar.⁷⁷

⁷¹ Sarna 1989, 48.

⁷² För en presentation av den sumeriska kungalistan se Jungerstam 94–100.

⁷³ Heidel 1963, 4, 13–14; Cassuto 1992, 6; Warring och Kantola 2011, 17, 255; Jungerstam 2017, 94–100.

⁷⁴ 2100–2000 f.Kr.

⁷⁵ Heidel 1963, 14–16; Sarna 1966, 41; Warring och Kantola 2011, 256.

⁷⁶ Warring och Kantola 2011, 256–257.

⁷⁷ Warring och Kantola 2011, 257–258.

Tavla XII är omdiskuterad. Forskare som George och Kovacs anser att den sista tavlan är ett sent tillägg som inte bör räknas till eposet. Forskare som Simo Parpola har en motsatt uppfattning och anser att tavla XII är den tavla som ger nyckeln till en rätt förståelse av hela eposets budskap, nämligen den insikt som Gilgamesh vann under sitt sökande. Mot den uppfattningen kan påpekas att tavla XI har ett tydligt *inclusio* när Gilgamesh återvänder till Uruk där historien började och en del av texten i inledningen av eposet upprepas ordagrant. Historien visar även andra tecken på att vara slut i och med tavla XI. I tavla XII lever plötsligt Enkidu, som dött i tavla VII, på nytt och temat verkar inte heller annars koppla ihop med det som föregår. Det som även är märkligt och stöder att tavlan är ett slags appendix är att den, till skillnad från de elva föregående tavlorna, är en nästan exakt översättning av den sumeriska myten Gilgamesh, Enkidu och underjorden. Den är skriven på ett mycket gammalmodigt sätt såväl till stil som ordval och är i bjärt kontrast till den moderniserade stilen på de elva första tavlorna. Tavlan inleds dessutom i mitten av den sumeriska myten vilket gör texten närmast obegriplig om man inte känner till det sumeriska originalet. Inte desto mindre menar alltså Parpola att detta enbart är ett medvetet val av eposets författare och tavla XII utgör själva nyckeln till en rätt förståelse av eposet. Eposet ska enligt Parpola förstås symboliskt som Gilgameshs väg till upplysning och självisikt. Själva flodberättelsen ska enligt Parpola inte förstås bokstavligt utan flodberättelsen fungerar i eposet som en metafor för ”själens frälsning från världens larm”.⁷⁸

Warring och Kantola menar att en radikal förändring har skett i tema och innebörd från de ursprungliga sumeriska berättelserna till den slutliga akkadiska standardversionen. Warring och Kantola menar att en vanlig uppfattning idag är att verkets grundtema är Gilgameshs psykologiska utveckling och mognad.⁷⁹

Den version som återges nedan och den som är mest känd och bäst bevarad är den s.k. standardversionen. De äldsta fragmenten av standardversionen är från 1200-talet f.Kr. och man tror att den författades under det århundradet. Den fortsatte länge att kopieras och den sista kända kopian skrevs 130 f.Kr.⁸⁰ Tavlorna i Assurbanipals bibliotek dateras från den neo-assyriska perioden ca 650 f.Kr.⁸¹

Man anser idag att flodberättelsen inkorporerades i Gilgamesheposet under det andra årtusendet före Kristus. Enligt Cassuto skedde det redan i inledningen av detta. Det finns åtminstone fragment av den från den första halvan av det andra årtusendet före Kristus. En vanlig uppfattning är att den övertogs och bearbetades utifrån flodberättelsen i Atrahasis-eposet.⁸²

Eposet, med flodhistorien inkorporerad, spred sig även till Hettiterna i det nuvarande Turkiet. I den gamla huvudstaden, Bogazköy, har hittats fragment såväl på babyloniska som

⁷⁸ Warring och Kantola 2011, 261, 291, 294–302.

⁷⁹ Warring och Kantola 2011, 283–284.

⁸⁰ Warring och Kantola 2011, 259–560.

⁸¹ Heidel 1963, 1; Wenham 1987, 159.

⁸² Wenham 1987, 159; Cassuto 1992, 6; Warring och Kantola 2011, 268.

översättningar till hettitiska och hurritiska. Hettitiska är främre orientens äldsta indoeuropeiska språk och hurritiska har besläktade språk i Kaukasusområdet. Man har även hittat akkadiska fragment i Megiddo i dagens Israel.⁸³

Vad gäller språket som används kan bruket av parallellismer noteras. Det innebär att två eller flera rader upprepas med variation. Användning av parallellism är utmärkande för såväl akkadisk som sumerisk litteratur, men även biblisk. Parallellism kan användas rent stilistiskt men ofta används den även för att understryka ett tema eller en idé.⁸⁴

2.3.3 Sammanfattning av eposet

Jag använder den svenska översättning som Warring och Kantola gjort. Den radnumrering jag anger i fotnoterna hämtar jag även från deras numrering. Jag riktar ett stort tack till dem för den svenska översättningen.⁸⁵

Det är viktigt att förstå att huvudtemat i Gilgamesheposet inte är floden. Gilgamesh är inte heller flodhjälten. Flodberättelsen dyker upp först tavla XI, den nästsista av de 12 tavlorna som utgör Gilgamesheposet. De tio tavlorna som föregår är heller på inget sätt en förberedelse för flodberättelsen. Vägen till flodberättelsen är alltså lång men jag väljer ändå att sammanfatta hela eposet.

Tavla I

Texten inleds med *"Han som såg djupet"*. Det är således även titeln enligt mesopotamisk skrifvartradition.

Texten fortsätter med *"Han erfor allt, förstod allt. Han utforskade världens fyra hörn. Han fick fulländad kunskap om allt som finns. Han skådade hemligheten, uppenbarade det dolda"*. Detta anger temat för Gilgamesheposet som är sökande efter vishet och evigt liv. Det nämns även att Gilgamesh bevarade berättelsen om tiden före floden för eftervärlden.⁸⁶

Gilgamesh anges som den som byggde Uruks murar. Muren gjordes av brända tegelstenar. Bränt tegel var av högsta kvalité och användes endast i betydelsefulla byggnader. Uruk var en av Sumers största städer med en mur som var 9 km lång. Grunden till muren lades av de sju

⁸³ Heidel 1963, 2; Cassuto 1992, 14; Warring och Kantola 2011, 257, 267.

⁸⁴ Warring och Kantola 2011, 250.

⁸⁵ Warring och Kantola 2011.

⁸⁶ Rad 1–6.

rådgivarna även kända som de sju vise männen, på akkadiska apkallu. Bränt tegel omnämns även i samband med berättelsen om Babels torn i 1 Mos 11:3.⁸⁷

Sedan kommer en uppmaning att läsa denna berättelse:⁸⁸

*Leta efter kopparkistan med lertavlor,
Öppna bronslåset,
öppna locket till hemligheten!
Lyft upp tavlan av lapis lazuli,
läs berättelsen om den man, Gilgamesh,
som gick igenom alla lidanden.
Överlägsen alla andra kungar, berömd hjälte,
Uruks tappre son, en stångande vildtjur!*

Vidare berättas att han utforskade världens ände i sökandet efter evigt liv tills han till sist nådde Utnapishtim, flodhjälten. Gilgamesh återuppbyggde även tempel förstörda av floden.⁸⁹

Gilgamesh beskrivs som en mycket aktiv, vacker och stolt yngling. Han lämnade inte någon ifred, varken från en ständig tävlan om vem som var bäst lika lite som han lämnade de unga vackra flickorna ifred. P.g.a. detta klagas det på honom och man ber guden Aruru att skapa en dubbelgångare till Gilgamesh, en som kunde tävla med honom. Aruru var modergudinnan, människosläktets skapare.⁹⁰

*Det var du, Aruru, som skapade människosläktet,
skapa nu en dubbelgångare till Gilgamesh!
Låt honom få Gilgameshs stormiga hjärta.
låt dem tävla med varandra
låt Uruk få frid!
När Aruru hörde dessa ord
skapade hon himmelsguden Anus avbild i sitt hjärta.
Aruru tvättade sina händer,*

⁸⁷ Warring och Kantola 2011, 12. Tavla I, rad 9–19.

⁸⁸ Tavla I, rad 25–28.

⁸⁹ Tavla I, rad 39–41.

⁹⁰ Warring och Kantola 2011, 18.

nöp en bit lera, kastade den på stäppen.

Hon skapade ursprungsmänniskan, den modige Enkidu.⁹¹

Enkidu betyder ”Enki skapade honom”. Enki är vishetens gud och har inte omnämnts i Gilgamesheposet. Dock är Enki den som ligger bakom människans skapelse i Atrahasis. Detta namn är således ett av många tecken på att Gilgamesheposet inkorporerat flera andra gamla berättelser, t.ex. Atrahasis.⁹²

Enkidu beskrivs sedan som en som lever som ett djur, okunnig om människan. Hela hans kropp var hårig och han åt och drack med djuren och befriade djur som fångats av jägare.⁹³

Hans far ger honom sedan rådet att anlita en glädjeflicka, Shamhat. Hon ska klä av sig inför Enkidu och på så sätt ska man få Enkidu att skiljas från djuren. Jägaren far på sin faders inrådan först via Gilgamesh där han repeterar sin beskrivning för Gilgamesh. Gilgamesh repeterar samma råd som jägarens far gett och jägaren beger sig iväg med glädjeflickan för att möta Enkidu.⁹⁴

Resan tar tre dagar och de sätter sig ner vid ån för att vänta. De väntar ett par dagar innan Enkidu dyker upp. Då uppmanas Shamhat att använda sin kärlekskonst och älska med Enkidu. Det lyckas och de älskar sex dagar och sju nätter.⁹⁵ Efter detta flyr djuren från honom. Enkidu hade samtidigt försvagats och orkade inte springa som förr. Men han hade mognat och blivit klokare.⁹⁶

Shamhat uppmanar Enkidu att komma med till Gilgamesh. Enkidu insåg att han behövde en vän och följde med. Samtidigt återvänder han för att utmana Gilgamesh som den starkaste. Shamhat beskriver stadens fröjder men även hur överlägsen Gilgamesh är, älskad av gudarna. Men Gilgamesh hade haft flera drömmar bl.a. om en sten som föll ner som han inte kunde rubba. Drömmarna handlade om Enkidu som beskrivs som en vän och en jämlik i styrka.⁹⁷

På tavla ett förekommer många repetitioner där samma ordval och budskap upprepas av olika personer.⁹⁸

⁹¹ Tavla I, rad 78–86.

⁹² Warring och Kantola 2011, 18.

⁹³ Tavla I, rad 88–116.

⁹⁴ Tavla I, rad 117–150.

⁹⁵ Uttrycket sex dagar och sju nätter återkommer flera gånger i eposet. Gilgamesh begråter Enkidus död (Tavla X 63, 137, 236). Utnapishtim byggde arken med sex tak och delade in den i sju avdelningar (Tavla XI 60–61). Floden varade i sex dagar och sju nätter och på den sjunde dagen mojnade stormen (Tavla XI 128–130) Arken låg fast vid Nisirberget efter floden i sex dagar, på den sjunde dagen började den röra sig (Tavla XI 143–146). Utnapishtim uppmanade Gilgamesh att hålla sig vaken i sex dagar och sju nätter som en förberedelse för att bli odödlig. Warring och Kantola 2011, 26.

⁹⁶ Tavla I, rad 153–185.

⁹⁷ Tavla I, rad 190–279.

⁹⁸ Warring och Kantola 2011, 21–25, 29, 32–35.

Tavla II

Tavla II inleds med tretton rader av repetition från tavla I: rad 177, 189–195. Sedan delar Shamhat sina kläder med Enkidu så att han blir klädd varefter de beger sig iväg. Först beger de sig till herdarna som beskriver honom som Gilgameshs like.

Vid herdarnas läger får sedan Enkidu bröd att äta och öl att dricka. Det var något inte Enkidu smakat förut. När han äter och dricker på Shamhats uppmaning blir han glad och han tvättar sjungande sin håriga kropp varefter han förvandlas till människa. Hos herdarna dödar han vargar och jagar iväg lejon så att gamla herdar kunde sova på natten.

Medan Enkidu bevakar lägret får han syn på en ung man som är på väg på bröllop. Mannen berättar att det är Gilgamesh som bruden först tillbringar natten med och först därefter med brudgummen. Det här gör Enkidu dyster till sinnet.

När Enkidu sedan kommer fram till Uruks fårfälla blockerar han vägen för Gilgamesh. Uruks invånare och soldater samlas kring Enkidu och kysser hans fötter. Man hade berett en sängplats för Gilgamesh och Ishara, men Enkidu blockerar vägen dit vilket leder till ett våldsamt slagsmål dem emellan där de ”stångades som tjurar”. Men till sist går Gilgameshs raseri över och de omfamnar varandra och blir vänner.

Sedan föreslår Gilgamesh att de ska resa till den krigiske Humbaba för att besegra honom. Men Enkidu avråder från något så våghalsigt. Flera gånger upprepas att:

Adad är den främste men Humbaba den andra i rangordningen

Humbabas röst är en stormflod,

hans andedräkt död, hans tal eld

Han hör den minsta viskning

på sextio dubbeltimmars avstånd

Enlil har satt honom där som en skrämman,

för att skydda Cederskogen

Men slutligen övertalar Gilgamesh Enkidu att göra sig redo. Ännu i slutet av tavlan försöker Enkidu förklara situationen för de äldste så att de ska kunna avstyra Gilgameshs initiativ. Men sist på tavlan skrattar bara Gilgamesh åt deras försök att avstyra företaget.

Tavla III

Tavlan inleds med att de äldste välsignar Gilgamesh och de uppmanar Enkidu att skydda Gilgamesh och föra deras kung tillbaka hem till sina hustrur. Efter det beger de sig på Gilgameshs initiativ till Ninsun. Ninsun benämns den stora drottningen och var Gilgameshs moder. De vill nu få vägledning av hennes goda råd. De beger sig hand i hand till Egalmah som är Ninsuns tempel i Uruk. Gilgamesh berättar om planen och Ninsun blir sorgsen och

orolig. Hon offerar och ber till Shamash, solguden, om beskydd. Bl.a. ber hon om att Shamash ska låta orkanvindar blåsa upp när de möter Humbaba. Till sist ber Ninsun.⁹⁹

Åh, Shamash, skall inte Gilgamesh bli en av gudarna?

Skall han inte dela himmelstronen med dig?

Efter detta avslutar Ninsun sin bön. Sedan proklamerar hon att hon nu ser Enkidu som sin son. Slutet av tavlan är svårt skadad, men det verkar som om Enkidu än en gång vill att Gilgamesh ska ändra sig och överge sitt våghalsiga företag.

Tavla IV

I tavla IV har de gett sig iväg på sin långa färd. Gilgamesh offerar mjöl som offer till ett berg och ber om en dröm. Enkidu bygger en drömhydda åt honom och Gilgamesh börjar drömma en dröm som Enkidu tolkar som ett gott omen. Sedan följer 20 rader som är en ordagrann lång repetition av rad 1–20.¹⁰⁰ Sedan följer ytterligare en dröm vars betydelse är lite oklar. Men Shamash räddar Gilgamesh undan Humbaba. Därefter upprepas åter samma tjugo rader en tredje gång varefter följer en tredje dröm som Gilgamesh åter ber Enkidu tolka.¹⁰¹ Enkidu tolkar drömmen som ett gott omen. Därefter upprepas de 20 raderna ännu en gång, rad 109–129, men med tillägg av rad 113 där det sägs att de kom fram till Libanons berg.

Efter det följer en fjärde dröm. Den tolkas igen positivt av Enkidu. I den drömmen dödas Humbaba varefter de hör Shamashes goda ord. Därefter repeteras åter de 19 raderna, rad 145–163. En femte dröm följer. Den beskrivs som förvirrande och underlig. Den är längre än de tidigare drömmarna och innehåller flera ordspråk. Tyvärr är texten också skadad. När drömmen är slut klagar Enkidu på att hans armar domnat. Gilgamesh frågar varför Enkidu klagar som en ynkrygg. Han uppmanar Enkidu att inte vara rädd för döden i onödan: ”Låt förslamningen lämna dina armar och svagheten dina ben”...”Glöm döden, sök livet”. Sist i tavlan kommer de fram till skogsbrynet och stannar förstummade.

Tavla V

Tavla V inleds där tavla IV slutade. De förundrar sig över cederträdens kronor och ser Humbabas spår som leder som en stig in i skogen. De beger sig in i skogen där skuggan av cedrarna är ljuvlig och törnbuskarna klänger på varandra. Sedan följer fragment av rader samt 49 rader som saknas helt. Men det man kan sluta sig till att sker är att Humbaba attackerar och att Gilgamesh och Enkidu är illa ute. När det mest skadade avsnittet är slut tar Humbaba till orda och säger: ”Gilgamesh, dåren ger råd till galningen”. Humbaba kallar alltså Gilgamesh

⁹⁹ Tavla III, rad 102–103.

¹⁰⁰ Rad 34–53.

¹⁰¹ Rad 73–92.

en dåre. Han hånar även Enkidu som han kallar fiskens son som inte ens känner sin fader, sköldpaddan som inte fick modersmjölk. Sedan hotar han Gilgamesh med orden:

Gilgamesh, jag sprättar upp din hals och din strupe!

Jag låter fåglar, korpar och örnar äta upp ditt kött.

Därefter vänder sig Gilgamesh till Enkidu och konstaterar att han blir skakad av Humbabas hotelser. Då är det Enkidu som tar till orda och repeterar något som Gilgamesh frågat honom i tavla II rad 201–202.¹⁰²

Min kamrat, varför klagar du som en vekling?

Varför talar du som en ynkrygg?

Han uppmanar därefter Gilgamesh att inte backa utan slå hårt. Därefter saknas ett tiotal rader varefter en väldig strid beskrivs där de med sitt tumult slår sönder Libanons berg. Shamash reser upp väldiga stormar mot Humbaba så att han varken kan gå framåt eller bakåt. Shamash låter Gilgameshs vapen nå Humbaba och han ber slutligen Gilgamesh om nåd. Han ber Gilgamesh om att få vakta cederskogen åt honom bara han får leva. Då tar Enkidu till orda och uppmanar Gilgamesh att inte lyssna på Humbabas böner. Humbaba konstaterar att Enkidu känner hans skog och dess hemligheter och att han borde ha dödat Enkidu vid porten till skogen och matat fåglar, korpar och örnar med Enkidus kött. Det senaste är en repetition från tavla V rad 90 där han hotar Gilgamesh med detta öde.¹⁰³ Han ber ändå Enkidu om att vädja till Gilgamesh om att skonas. Men Enkidu uppmanar Gilgamesh att döda Humbaba skogens väktare och skaffa sig ett evigt namn:

Skaffa dig ett rykte, ett evigt namn:

Gilgamesh var den som dödade Humbaba!

Humbaba blir hotfull på nytt men Gilgamesh lyfter upp sin tunga yxa och dödar Humbaba. Efter det hugger de ner cederträen. Enkidu noterar att de huggit ner ett högt cederträ vars krona nådde till himlen.¹⁰⁴ Den ska Enkidu göra en port utav till Enlils tempel i Nippur. Beroende på hur man tolkar de mått som anges ska porten endera vara 36 eller 54 meter hög och 12 eller 18 meter bred. Floden Eufrat får transportera den dit. De gör en flotte och sätter cederstockarna på den. Gilgamesh tar även med Humbabas huvud. Sedan saknas tyvärr det sista av tavlan.

¹⁰² Tavla II rad 201–201, tavla V rad 96–97.

¹⁰³ Tavla V rad 90, rad 152.

¹⁰⁴ Ett uttryck för ett mycket högt träd. Jämför med Babels torn vars spets ska nå upp till himmelen. 1 Mos 11:4.

Tavla VI

Tavlan inleds med att Gilgamesh tvättar sig, tar på sig rena kläder och låter håret falla fritt. Därefter tar han på sig sin långa mantel, knyter skärpet och placerar sin kungliga krona på huvudet. Kärleksgudinnan Ishtar upptäcker hans skönhet och vill att han ska bli hennes älskare. Hon lockar honom med ord som:¹⁰⁵

Kom Gilgamesh, bli min älskare!

Skänk mig din frukt!

Du är min man och jag är din hustru.

Jag spänner en vagn av lapis lazuli och guld för dig

med horn av bärnsten och hjul av guld.

Låt strålande umu-varelser och stora mulåsnor dra vagnen!

Gå in i vårt hus och känn doften av cederträ!

När du går in i vårt hus, kysser den

underbart snickrade tröskeln dina fötter

Trots de insmickrande orden låter sig inte Gilgamesh övertalas utan börjar räkna upp de bittra öden som drabbat hennes tidigare jordiska älskare. Han talar till Ishtar och jämför henne med en bakdörr som inte håller vindar och ett palats som förgör sina soldater. Sedan beskriver han hennes tidigare älskares bittra öden och konstaterar att med henne skulle han endast få äta förnedringens bröd.

När Ishtar hör detta blir hon rasande och stiger upp till himlen där hon av sin fader Anu, himmelsguden, kräver att få himmelstjuren för att med den slå ihjäl Gilgamesh. Det vill inte Anu gå med på men då hotar Ishtar att öppna dödsrikets portar så att de döda ska äta upp de levande. Hon får sin vilja igenom och får tömmarna till himmelstjuren. Hon stiger ner från himlen och kommer till Uruk där himmelstjuren torkar upp sumpmarker och skogar och älvens vattenyta sänks. Sedan frustar den en gång och då öppnas en avgrund dit 100 män störtar ner, sedan frustar den en andra gång och 200 män störtar i en ny avgrund. När den frustar för tredje gången faller Enkidu i avgrunden, men han hoppar upp därifrån och tar tjuren vid hornen.

Himmelstjuren sprutade fragda på honom,

slängde skit runtomkring med sin svans

Enkidu och Gilgamesh samarbetar och Gilgamesh lyckas sticka kniven i nacken och himmelstjuren är död. De bär fram tjurens hjärta till Shamash. Ishtar är rasande och hoppar

¹⁰⁵ Tavla VI rad 7–15.

och dansar och klagar högt på Uruks mur. Uruks hantverkare och smeder beundrar himmelstjurens horn. De vägde 15 kg och de rymde 1800 liter olja. Gilgamesh tar in hornen och hänger dem ovanför sin säng.

Gilgamesh och Enkidu tvättar sina händer i Euftrat, tar varandra i händerna och går omkring på Uruks gator. I sitt palats talar Gilgamesh till de unga kvinnorna:

Vem är vackrast av alla unga män?

Vem är stoltast av alla män?

Svaret han får är:

Gilgamesh är vackrast av alla unga män!

Enkidu är stoltast av alla män!

Tavlan avslutas med att berätta att Gilgamesh höll en fest i sitt palats. På natten drömmer Enkidu en dröm varefter han vaknar och berättar den för sin vän. Där slutar tavla VI. Drömmens innehåll avslöjas först i tavla VII.

Tavla VII

Tavla VII inleds med att Enkidu berättar om drömmen där gudarna Anu, Enlil och Shamash var samlade till rådslag. Där anklagar Anu dem för att ha dräpt himmelstjuren och Humbaba och endera Enkidu eller Gilgamesh måste dö p.g.a. detta. Enlil menar att Enkidu ska dö. Shamash försvarar dem och menar att de handlat på Enlils inrådan och att de är oskyldiga. Men Enkidu klagar och kvider och Gilgamesh gråter för sin väns öde. Enkidu tröstas av Shamash som berättar hur han kommer att sörjas och begråtas av Gilgamesh och Uruks invånare. De sista raderna av tavlan saknas men i det sista som är bevarat klagar Enkidu över att han inte får dö i strid.

Tavla VIII

I tavla VIII har Enkidu dött och hela tavlan består av Gilgameshs klagosång över sin döde vän.

Tavla IX

Tavlan inleds med att Gilgamesh frågar sig om han också ska dö. Han är rädd för döden och därför vandrar han omkring i ödemarken. Då bestämmer han att han ska bege sig till Utnapishtim. Han måste vandra flera dagar i mörker, men till sist kommer han fram till en plats där träden och buskarna bär ädelstenar.

Tavla X

Nu träffar Gilgamesh Siduri, ölbryggerskan. Hon blir rädd för Gilgamesh och låser om sig. Men Gilgamesh förklarar vem han är. Då frågar Siduri varför i så fall han ser så eländig ut. Gilgamesh förklarar att det är p.g.a. att han förlorat sin vän och vapendragare och att han skrämdes av döden.

Sex dagar och sju dagar begrät jag honom,

Jag tillät inte honom att begravas

förrän en mask kröp ut från hans näsa¹⁰⁶

Min kamrat, som jag älskade, har åter blivit jord.

Enkidu, som jag älskade, har åter blivit jord

Är inte jag lik honom? Skall inte även jag gå till min sista vila

för att aldrig resa mig igen?¹⁰⁷

Därefter frågar Gilgamesh efter vägen till Utnapishtim. Hon berättar att det är en omöjlig väg men visar honom ändå var han hittar Utnapishtims färjkarl, Urshanabi. Han repeterar exakt samma fråga och får samma svar som i inledningen med Siduri. Detta är alltså en lång repetition på 40 rader, med små variationer i slutet.¹⁰⁸

Gilgamesh bygger själv en båt som han och färjkarlen seglar iväg med. De kommer fram till dödens vatten där Gilgamesh varnas för att röra vattnet. Utnapishtim ser honom komma och undrar vem det är. När Gilgamesh kommer fram ställer Utnapishtim samma fråga som först Siduri och sedan färjkarlen ställt. En tredje gång upprepar Gilgamesh sitt långa svar. I slutet av svaret går Gilgamesh över till att fråga hur han ska kunna lugna ner sig när hans älskade kamrat åter blivit jord. Utnapishtim frågar Gilgamesh varför han vill förlänga lidandet. När han är både gudars och människors kött är döden därför oundviklig. Jag återger hela Utnapishtims långa vackra tal som tavlan avslutas med:¹⁰⁹

När gudarna skapade mänskligheten

stiftade de döden till människornas öde

Vad har du ansträngt dig för? Vad har du uppnått?

Du har bara tröttat ut dig genom brist på sömn,

¹⁰⁶ Tavla X, rad 63–65.

¹⁰⁷ Tavla X, rad 72–75.

¹⁰⁸ Tavla X rad 41–81, rad 115–152.

¹⁰⁹ Tavla X, rad 300–327.

du har bara fyllt dig själv med sorg.

Du har bara låtit den sista dagen komma närmare dig.

Människans berömmelse är skör som vassen.

Den sköne unge mannen, den vackra unga kvinnan
döden tar dem när livet är som bäst.

Ingen ser döden,
ingen skådar dödens ansikte,
ingen hör dödens röst.

Den besinningslösa döden hugger ner mänskligheten.

Ibland bygger vi ett tempel,
ibland gör vi en boning.

Men när bröderna ärver det, delar de upp det.

Ibland råder splittring i landet,
men sedan stiger floden och sköljer allting bort.

Trollsländorna flyger snabbt över floden.

De lyfter sina ansikten mot solen.

Plötsligt finns där ingenting.

Den sovande och den döde liknar varandra.

Dödens bild kan inte tecknas.

Ursprungsmänniskan fick inte gudarnas välsignelse.

Annunaki, de stora gudarna höll ett rådslag.

Mammitum, hon som skapade ödet,
bestämde ödet tillsammans med dem.

De instiftade livet och döden,
men dödens dag meddelades inte.

Tavla XI

Det är tavla XI som är mest intressant eftersom den innehåller flodberättelsen. Tavlan inleds med att Gilgamesh konstaterar att Utnapishtim verkar vara precis som honom till det yttre och Gilgamesh ställer frågan hur Utnapishtim hamnade bland gudarna och fick evigt liv. Därefter börjar Utnapishtim berätta och inviga Gilgamesh i gudarnas hemliga kunskaper.

Händelserna startar i den urgamla staden Shuruppak vid Eufrats strand. Gudarna som bodde där fick lust att ställa till en stormflod. Ordagrant står det att ”gudarnas hjärta fick dem att ställa till en stormflod”.¹¹⁰ Men en av gudarna är människans vän, vishetens gud Ea. Han avslöjar gudarnas hemliga plan för människan. Eftersom han svurit tystnadseden med de andra gudarna att inte berätta om planen för människan talar han istället till en husvägg.¹¹¹ Underförstått är Utnapishtim där bakom och kan höra Eas råd. Nedan återger jag hela flodberättelsen i översättning av Warring och Kantola.¹¹² ”...” anger att ord saknas.

Utnapishtim sade till honom, till Gilgamesh:

Låt mig avslöja en hemlighet, Gilgamesh.

Låt mig inviga dig i gudarnas hemliga kunskaper.

Shuruppak, en stad som du känner till,

belägen vid Eufrats strand

var redan urgammal när gudarna bodde där

fick lust att ställa till en stormflod.

Där var deras fader Anu,¹¹³

deras hjälte, rådgivaren Enlil,¹¹⁴

Ninurta var deras tronbärare,¹¹⁵

Ennugi var deras kanalråd.¹¹⁶

Ninshuku Ea hade svurit trohetseden tillsammans med dem,¹¹⁷

berättade för en husvägg istället:

Vasshydda, vasshydda! Stenvägg, stenvägg!

¹¹⁰ Warring och Kantola 2011, 198.

¹¹¹ Notera likheten med Atrahasisepoet.

¹¹² Warring och Kantola 2011.

¹¹³ Anu är himmelsguden. Warring och Kantola 2011, 303.

¹¹⁴ Gudakungen. Härskare över jorden och dess invånare. Warring och Kantola 2011, 304.

¹¹⁵ Den himmelska kronprinsen. Ondskans besegrare, son till Enlil. Warring och Kantola 2011, 305.

¹¹⁶ Ett namn på månguden Sin. Warring och Kantola 2011, 304.

¹¹⁷ Ninshuku är en sumerisk titel, som används om vishetens gud Ea. Warring och Kantola 2011, 198.

Hör på vasshydda! Lyssna noga, stenvägg!
Man från Shuruppak, son av Ubara-Tutu,¹¹⁸
riv ner ditt hus, bygg ett skepp,
lämna dina ägodelar, sök livet.
Förakta egendom, rädda livet!
Ta frö från allt levande ombord på båten.
Skeppet som du skall bygga,
skall ha sitt mått,
bredden och längden skall vara lika långa.¹¹⁹
Dess tak ska likna Apsus tak.
Jag förstod och sade till Ea, min herre:
Jag har lyssnat på orden som du talade på detta sätt
och jag ska göra det som du uppmanar mig att göra.
Men hur ska jag förklara allt detta
för stadens invånare och de äldsta?
Ea tog till orda
och sade till mig, till sin tjänare:
Människa, så här ska du säga till dem:
Jag har fått veta att Enlil har blivit fientlig mot mig.
Därför kan jag inte längre bo i er stad,
inte längre sätta min fot på Enlils mark
utan jag ska gå ner till Apsu och bo hos Ea, min herre.¹²⁰
Han ska låta överflöd regna över er,
fång av fåglar, fång av fiskar.

¹¹⁸ Ubara-Tutu är Utnapishtims far, kung i staden Shuruppak före floden. Warring och Kantola 2011, 305.

¹¹⁹ Notera att formen är kvadratisk.

¹²⁰ Apsu är sumeriska och betyder vishetens ocean.

*Landet skall flöda av riklig avkastning.
På morgonen låter han kakor regna ner över er.
På kvällen låter han vete regna ner över er.*

*På morgonen, vid gryningen första stråle
samlades alla omkring mig.*

*Snickaren bar på sin yxa,
vassklipparen bar på sin sten,
...de unga männen ...*

*husen ...
barnen bar på tjära och jordbeck
de fattiga bar på förnödenheter.*

*På den femte dagen var skrovet färdigt:
En iku dess yta, tio ninda höga dess sidor¹²¹
tio ninda brett dess tak*

*Jag gjorde en ritning över skeppet.
Sex däck gav jag det,
delade det på så sätt i sju delar.*

*Lastrummet delade jag i nio delar,
slog täta vattentappar i mitten,
inspekterade åror och redskap.*

*Tretusen tunnor jordbeck hällde jag i grytan,
tretusen tunnor tjära lastade vi i båten,
tretusen man bar krukor med olja:*

¹²¹ Iku är ett areamått, ca 60 x 60 meter. En iku är 10 x 10 ninda. Båten är alltså kubformad, 60 meter på var sida. Warring och Kantola 2011, 202.

*Tusen krukor behövdes som offer,
skepparen sparade tvåtusen i ett förråd.
Jag slaktade oxar åt männen,
slaktade får varje dag.
Öl och vin, olja och dadeldryck
gav jag till männen som om det var vatten från ån,
firade som på nyårsafton.
Vid gryningen smorde jag mina händer med olja,
till kvällen var skeppet redan färdigt.
Sjösättningen var mödosam,
pålar flyttades fram och tillbaka
tills två tredjedelar av skeppet var i vattnet.
... lastade jag i båten
allt silver lastade jag i båten,
allt guld lastade jag i båten
och frö från allt levande lastade jag i båten.
Jag ledde släkten och familjen ombord på skeppet,
stäppens vilda djur och bergens hjordar,
alla arbetare ledde jag ombord på skeppet.
Shamash hade gett tecknet:
När det regnar mörker på morgonen
när det regnar tyngd på kvällen,
gå ombord på skeppet och lås dörren!
Den stunden kom.
På morgonen regnade det mörker,
på kvällen regnade det tyngd över landet.*

*Jag såg stormen,
stormen var fruktansvärd att se.
Jag gick ombord och stängde dörren.
Styrmannen Puzurkurgal förseglade skeppet.
Till honom överlämnade jag det flytande palatset.
På morgonen, vid gryningens första stråle
kom ett svart moln från himlafästet.
Adad snurrade i dess mitt,¹²²
Shullat och Hanish marscherade fram,¹²³
marscherade som bergens och landets härskare.
Errakal drog upp förtöjningspålarna,¹²⁴
Ninurta kom och lät floden svämma över.¹²⁵
Annunakigudarna bar facklor,¹²⁶
fick marken att glöda med sina facklors ljus.
Adads tystnad spreds över himlen
innan allt ljus förvandlades till mörker.
Landet krossades som en kruka.
Under den första dagen härjade stormen över landet,
snabbt tilltog den i styrka, stormade som ett flodvapen,
som ett stridsvapen drog den fram över människorna.
Ingen kunde se sin kamrat,
ingen kunde urskilja människorna i stormen.
Även gudarna blev rädda för Floden,*

¹²² Adad är stormguden. Warring och Kantola 2011, 303.

¹²³ Shullat och Hanish är två vädergudar. Warring och Kantola 2011, 204.

¹²⁴ Errakal är ett annat namn på underjordens gud Nergal. Warring och Kantola 2011, 204.

¹²⁵ Ninurta var den himmelska kronprinsen, onskans besegrare, son till Enlil. Warring och Kantola 2011, 305.

¹²⁶ Annunaki är ett samlingsnamn på en grupp gudar. Warring och Kantola 2011, 303.

flydde upp till Anus himmel.¹²⁷

Gudarna tryckte som hundar vid den yttre muren.

Ishtar skrek som en barnaföderska,¹²⁸

Gudafrun, hon med den vackra rösten, grät:

Den gamla tiden har förvandlats till jord,

därför att jag talade onda saker i gudarnas församling.

Hur kunde jag tala sådana onda saker i gudarnas församling?

Jag borde ha gett order om att förminska mitt folk i krig istället.

Jag själv har fött dem, de är mitt eget folk,

men nu flyter de som fiskar i havet!

Annunakigudarna grät med henne,

gudarna satt där och grät,

klagade med febervarma läppar.

Under sex dagar och sju nätter

blåste vinden och stormen fick floden att översvämma.

När den sjunde dagen kom mojnade vinden och floden

som hade kastat sig från den ena sidan till den andra

som en födande kvinna.

Havet lugnade ner sig,

Imhullu-vinden tystnade

floden drog sig tillbaka.

Jag såg mig omkring. Tystnad rådde,

för hela mänskligheten hade åter blivit jord.

Flodlandet var slätt som ett tak.

¹²⁷ Anu är himmelsguden. Warring och Kantola 2011, 303.

¹²⁸ Kärlekens och krigets gudinna. Warring och Kantola 2011, 304.

Jag öppnade en lucka och ljuset föll på mina kinder.

Jag böjde mig ner och satte mig och grät.

Mina tårar rann ner på kinderna.

Jag spanade efter stränder och efter havets gräns.

Långt borta syntes 12 öar.

Båten hade stannat på Nisisberget,

fastnat där, rörde sig inte mer.

Under den första och andra dagen

låg skeppet fast vid Nisirberget, rörde sig inte mer.

Under den tredje och fjärde dagen

låg skeppet fast vid Nisirberget, rörde sig inte mer.

Under den femte och sjätte dagen

låg skeppet fast vid Nisirberget, rörde sig inte mer.

På den sjunde dagen var det över.

Jag lät en duva lyfta från min hand.

Duvan flög men kom snart tillbaka

när den inte hittade något land.

Jag lät en svala lyfta från min hand.

Svalan flög men vände tillbaka

när den inte hittade något land.

Jag lät en korp lyfta från min hand.

Korpen flög, såg att floden höll på att sjunka,

åt, sprätte, pickade, kom inte tillbaka till skeppet.

Jag offrade i de fyra väderstrecken,

brände rökelse på bergets topp,

ställde krukorna i två rader, sju krukor i varje rad.

Vass, cederträ och myrten samlade jag i dem.
Gudarna kände doften,
gudarna kände den ljuvliga doften.
Somflugor samlades de till den offrande.
Plötsligt kom Belet-ili,¹²⁹
lyfte upp sina stora ädelstensflugor
som Anu hade gjort för att behaga henne:
Gudar, jag glömmer inte lapisstenen på min hals,
jag minns alltid dessa dagar, jag glömmer dem aldrig!
Gudarna skall komma till offren,
alla andra men inte Enlil, han ska inte komma
för att han inte tänkte efter utan sände Floden,
lämnade människorna åt förintelsen!
Då stod Enlil redan där,
såg skeppet och greps av raseri.
Enlil rasade mot Igigigudarna:
Vem har klarat sig, räddat livet? Ingen skulle ju klara sig!
Ninurta tog till orda
och sade till hjälten Enlil:
Vem annan än Ea skulle kunna åstadkomma detta?
Ea kan alla konster!
Ea tog till orda och sade till hjälten Enlil:
Du är en hjälte, den vise bland gudar,
varför tänkte du inte efter utan skickade Floden?
Den som ensam är skyldig skall själv bära sin skuld

¹²⁹ En av gudafruns titlar på sumeriska. Warring och Kantola 2011, 210.

den som syndar skall själv lida!

Är du för hård, släpp efter lite så att det inte brister
är du för lössläppt dra åt lite!

Istället för floden
hade lejonet kunnat minska människornas antal.

Istället för Floden
hade vargen kunnat minska människornas antal.

Istället för Floden
hade hungersnöden kunnat härja i landet

Istället för Floden
hade Erra kunnat döda människor.¹³⁰

Jag avslöjade inte gudarnas hemlighet,
jag lät bara Atrahasis drömma en dröm -
så hörde han gudarnas hemlighet.

Tänk nu efter vad vi ska göra med honom.

Enlil kom till mig, steg ombord på skeppet,
tog min hand, ledde upp mig på däck,
ledde dit min hustru och vi knäböjde.

Enlil stod mellan oss, vidrörde våra pannor och välsignade oss:

Förut var Utnapishtim och hans hustru människor,
nu blir de lika gudar!

Utnapishtim skall bo fjärran vid flodernas mynning.¹³¹

Så förde de mig till flodernas mynning.

¹³⁰ Erra är ett annat namn på Nergal, underjordens härskare. Warring och Kantola 2011, 304.

¹³¹ Flodernas mynning är ett uttryck för paradiset. Warring och Kantola 2011, 214.

I och med detta är själva flodberättelsen slut och Utnapishtim frågar vem som skulle samla gudarna för Gilgameshs skull. Han uppmanar Gilgamesh att vaka sex dagar och sju nätter. Men Gilgamesh faller till sömns och Utnapishtim säger till sin hustru:¹³²

Se på den unge mannen, som söker evigt liv –

sömnen har fallit över honom som en dimma.

Gilgamesh sover i sju dagar och är olycklig när han inser det och säger:¹³³

Vad ska jag göra Utnapishtim? Vart ska jag gå?

Tjuven har tagit min kropp!

Döden bor i mitt hus!

Vart jag än ser blickar döden tillbaka mot mig!

Därefter ger Utnapishtim instruktioner till färjkarlen. Gilgamesh ska få tvätta sig, kasta sina gamla djurskinn i havet. Han ska få nya kläder och en ny huvudbonad. När de ska ge sig iväg frågar Utnapishtims fru vad Utnapishtim ska ge honom som avskedsgåva när han återvänder till sitt land. Gåvan blir att Utnapishtim avslöjar en hemlighet. Det finns en växt som gör att Gilgamesh blir ung på nytt. Jag återger hela sekvensen nedan:¹³⁴

Det finns en växt vars rot är som taggbuskens rot,

vars törne är som tistelörnen när de sticker din hand.

Om du kan fånga denna växt kommer du att bli ung på nytt!

När Gilgamesh hörde detta öppnade han en kanal.

Han band tunga vikter vid sina fötter.

De drog honom ner i Apsu, Eas boning.

Han hittade växten och den stack honom.

Han släppte vikterna vid sina fötter

och havet kastade upp honom på stranden.

Nu har Gilgamesh alltså växten och han berättar åt färjkarlen att han ska ta med växten till Uruk och bli ung på nytt. Men på vägen hem stannar de vid en tjärn där Gilgamesh sköljer sin

¹³² Tavla XI, rad 211–212.

¹³³ Tavla XI, rad 238–241.

¹³⁴ Tavla XI, rad 277–285.

kropp varvid en orm känner växtens doft och försvinner med växten. Gilgamesh gråter åt sin olycka. Tårarna rinner och han klagar åt färjkarlen:¹³⁵

För vem har jag tröttat ut min hand?

För vem har jag utgjutit mitt hjärteblod?

Själv fick jag ingen nytta av det.

Till slut anländer de till Uruk. Då finns det inte längre spår av någon olycka eller sorg. Tavla XI avslutas med en repetition av rader som även fanns i början av tavla I. Detta är i så fall ett *inclusio* där slutet avspeglar början och ska uppfattas som en avrundande signal. Denna teknik används ofta i urhistorien i GT. Jag återger tavlans avslutning som, frånsett de två inledande raderna, är en ordagrann repetition av tavla I rad 16–21:¹³⁶

Till slut anlände de till Uruks färfålla.

Gilgamesh sade till honom, till Urshanabi, färjkarlen:

Gå upp på Uruks murar, vandra runt!

Inspektera grunden, granska murverket!

Vittna om att tegelstenar är brända

och att grunden har lagts av De sju rådgivarna.

En shar är en stad, en shar är trädgårdar,¹³⁷

en shar är lergropar, en halv shar är Ishtar templet.

Tre och en halv shar är Uruks mått,

Tavla XII

Efter att berättelsen som helhet är slut kommer ännu en tolfte tavla som är gåtfull på flera sätt. Denna tavla innehåller endast hälften av den textmängd som finns på de tidigare tavlorna.

Nu är Enkidu plötsligt levande igen och inte heller på annat sätt är detta en direkt fortsättning på den röda tråd som följts i tavla I–XI. Tavla XII avslutas dock med en kolofon som deklarerar att detta verkligen är den tolfte tavlan i ”Han som såg djupet” vilket alltså är Gilgamesheposets egentliga titel som består av de första orden i texten. Den sista raden deklarerar att ”Den tolfte tavlan i Gilgameshserien är slut”.

¹³⁵ Tavla XI, rad 303–305.

¹³⁶ Tavla XI, rad 313–320.

¹³⁷ Shar är ett arealmått. Ordet betyder 3600 eller helhet. Shar är ett akkadiskt lånord från sumeriska. Warring och Kantola 2011, 12.

I korthet innebär handlingen att Enkidu erbjuder sig att söka ett föremål som Gilgamesh tappat ner i underjorden. Gilgamesh ger råd åt Enkidu vad han ska undvika för att kunna komma tillbaka från underjorden och inte fångas där. Enkidu följer inte ett enda av de råd han fått utan gör precis tvärtom. Han blir också fånge i underjorden och Gilgamesh är olycklig. Han vädjar för sin vän inför gudarna och till sist förbarmar sig Ea och befäller att ett hål ska öppnas till underjorden så att Enkidus ande kan stiga upp. Så sker och vännerna omfamnar varandra även om Enkidus ande beskrivs som en skugga. Gilgamesh ber Enkidu berätta om förhållandena i underjorden. Dessa är inte så upplyftande. Enkidu beskriver dem som följer:¹³⁸

Den kropp som du rörde med glädje –

Maskarna gnager den som en gammal trasa!

Den kropp som du rörde vid med glädje

Är full av stoft som en spricka i marken.

Efter att ha hört detta kastar sig Gilgamesh på marken och gråter. Men sedan framkommer att om man har haft fler barn är situationen bättre. Han som har sju barn sitter på ett säte i gudarnas församling. Hela tavlan och därmed hela Gilgamesheposet avslutas med att konstatera eländet för den som inte får begravningsgåvor:

Såg du den vars ande inte får några begravningsgåvor?

Ja, jag såg honom: han äter bottenskrap från

grytor och brödsmlor, som kastats på marken.

Tolfte tavlan av "Han som såg djupet".

Den tolfte tavlan i Gilgameshserien är slut.

¹³⁸ Tavla XII, rad 93–96.

2.4 Gilgamesheposets relation till de andra mesopotamiska berättelserna

En allmän uppfattning är att den sumeriska flodberättelsen ligger till grund för flodberättelsen i Atrahasis. Flodberättelsen i Atrahasis har sedan bearbetats och utvecklats till den version som finns i Gilgamesheposet. Ett alternativt synsätt är att flodberättelsen i Atrahasiseposet och flodberättelsen i Gilgamesheposet utvecklats parallellt från den sumeriska flodberättelsen. Det som försvårar jämförelsen är att den sumeriska flodberättelsen är så fragmentarisk.¹³⁹

Den sumeriska flodberättelsen har mest likhet med Atrahasiseposet. Omfattningen är dock annorlunda. Den sumeriska flodberättelsen består av ca 300 rader medan Atrahasis består av 1245 rader. Ordvalet följer inte heller någonstans samma mönster. Ett litterärt beroende berättelserna emellan är därför inte på något sätt självklart.¹⁴⁰

Även åldersbestämningen av den sumeriska flodberättelsen är svår och det är svårt att avgöra huruvida Atrahasis är äldre eller yngre. Forskare som Lambert och Millard samt Civil menar att bägge kan vara nerskrivna ca 1600 f.Kr. Respektive författare kanske kände till den andra versionen, men det är inte nödvändigt eftersom berättelsen även i övrigt var väl känd.¹⁴¹

Det som saknas i den sumeriska berättelsen gentemot Gilgamesheposet är den ram som flodberättelsen är insatt i. Det som är gemensamt är beslutet att förgöra människan samt oppositionen från gudarna Nintu (Ishtar) och Enki (Ea) vad gäller Enlils beslut att förgöra.¹⁴²

Det som även skiljer från Gilgamesheposet är att i den sumeriska flodberättelsen finns en kort introduktion med människans skapelse, som slav åt gudarna, samt grundandet av fem babyloniska städer som föregår flodberättelsen. Här är likheten större mellan den sumeriska flodberättelsen och Atrahasis.¹⁴³

De speciellt mytiska delarna i Gilgamesheposet saknas i den sumeriska flodberättelsen, åtminstone finns de inte i de fragment man har tillgång till.¹⁴⁴

Westermann drar slutsatsen att detta för traditionshistorien betyder att grundnarrativen har förblivit i stora drag densamma, medan de mytologiska tolkningarna har växt väsentligt med tiden. I Gilgamesh är de mycket omfattande medan de är relativt sparsamma i den sumeriska flodberättelsen. Dessa mesopotamiska berättelser visar, enligt Westermann, en stadig utveckling mot en allt större mytologisering.¹⁴⁵

¹³⁹ Sarna 1989, 48; Cassuto 1992, 6; Heidel 1963, 224. Wenham 1987, 159. För en mer utförlig redogörelse över situationen se Civil 1999, 138–139.

¹⁴⁰ Lambert & Millard 1999, 14.

¹⁴¹ Civil 1999, 138; Lambert & Millard 1999, 14.

¹⁴² Westermann 1994, 401; Civil 1999, 141.

¹⁴³ Westermann 1994, 401; Civil 1999, 141.

¹⁴⁴ Tavla 11, 113–126, 170–188. Westermann 1994, 401.

¹⁴⁵ Westermann 1994, 399–401.

Westermann lyfter fram att den ursprungliga huvudtanken med flodberättelsen var att människolivet skulle bevaras.¹⁴⁶ Den tanken har nästan försvunnit i Gilgamesheposet eftersom den blivit dold bakom upphöjandet av flodhjälten Utnapishtim till gudomlighet. Men den finns bevarad genom Ziusudra, som räddats och upphöjts till gudomlighet. Han ger en av gudarna den ärofyllda titeln: ”bevarare av mänsklighetens säd”.¹⁴⁷

Det är uppenbart att Gilgamesheposet som helhet inte är en flodberättelse. Det är en lång berättelse om Gilgamesh som inte har något med floden att göra. Eposet inleds som ett häftigt actiondrama eller en fantasyberättelse om man så vill. Sedan förändras berättelsen till något som kan tolkas som en berättelse om sökandet efter evigt liv och rädslan för döden. Flodberättelsen är inkorporerad med det senare temat i det slutliga eposet. Jag omfattar den vanliga uppfattningen att flodberättelsen i Gilgamesheposet kan härledas från flodberättelsen i Atrahasis eller alternativt direkt från den sumeriska flodberättelsen. Att den sumeriska flodberättelsen, flodberättelsen i Atrahasis samt den i Gilgamesheposet har ett litterärt beroendeförhållande anser jag finner gediget stöd i empirin.

3 En komparativ analys av flodberättelsen i Gilgamesheposet och GT

Det här kapitlet är omfattande. Först gör jag en övergripande analys med speciell fokus på i vilken mån de icke-mytologiska delarna övertagits från Gilgamesheposet varefter jag drar min slutsats. Därefter går jag i kapitel 3.3 över till att göra en komparativ analys där jag jämför berättelserna utifrån 12 olika teman jag identifierat och fyra ytterligare aspekter. Till sist i kapitel tre gör jag min konklusion.

3.1 En övergripande analys av det gemensamma

Det intressanta för det här arbetet är de mesopotamiska flodberättelsernas relation till flodberättelsen i första Mosebok. Som även min presentation tydliggör är det flodberättelsen i Gilgamesheposet som mest liknar den bibliska berättelsen. Därför kommer jag i min analys

¹⁴⁶ Cassuto menar att texten var ämnad att reciteras som en magisk besvärjelse.

¹⁴⁷ *Preserver of the seed of humanity*. Westermann 1994, 401.

att helt fokusera på Gilgamesheposets version och utgår från att likheten som helhet är mindre i Atrahasiseposet och den sumeriska flodberättelsen.

Som jag tidigare konstaterat är det en vanlig uppfattning att den bibliska berättelsen lånat, bearbetat och avmytologiserat Gilgamesheposets flodberättelse. Det jag kommer att göra i det här kapitlet är en övergripande analys av hur mycket i Gilgamesheposet som behandlar ett gemensamt tema med den bibliska berättelsen. Jag kommer även specifikt att analysera huruvida empirin stöder uppfattningen att den bibliska berättelsen avmytologiserat Gilgamesheposets version.

Flodberättelsen i Gilgamesheposet består av 1337 ord.¹⁴⁸ Av dessa handlar ca 235 ord om parallella händelser med GT:s version. Det är endast ca 18 % av texten. I regel uttrycker dessutom parallellerna helt olika fakta. Jag återkommer till detta i kapitel 3.3.

3.2 Är den bibliska berättelsen en avmytologiserad version av Gilgamesheposet?

Om man menar, i likhet med t.ex. Cassuto, att de bibliska författarna avmytologiserade de mesopotamiska berättelserna är det självklart att författaren avlägsnat eller omarbetat allt det polyteistiska. Men min analys av Gilgamesheposet visar att det är anmärkningsvärt mycket författaren inte övertagit från Gilgamesheposet även av det som varken är mytologiskt eller polyteistiskt.

När jag analyserat eposet kan jag konstatera att det är ca 400 ord i eposet som kvarstår som den bibliske författaren *inte* inkluderat även om sekvenserna saknar mytologiska eller polyteistiska inslag. Det hade varit naturligt att överta en större del av detta om avsikten var att avmytologisera och göra berättelsen monoteistisk. De 400 orden kan jämföras med de ca 235 ord som verkligen behandlar parallella händelser i berättelserna. Jag presenterar dessa sekvenser som saknar mytologiska eller polyteistiska inslag nedan. De detaljer som återfinns i den bibliska berättelsen har jag markerat med fet stil.

lämna dina ägodelar, sök livet. Förakta egendom, rädda livet! Men hur ska jag förklara allt detta för stadens invånare och de äldsta?

*På morgonen, vid gryningen första stråle samlades alla omkring mig. Snickaren bar på sin yxa, vassklipparen bar på sin sten, ...de unga männen ... husen ... barnen bar på tjära och **jordbeck** de fattiga bar på förnödenheter.*

¹⁴⁸ I Warring och Kantolas svenska översättning.

*Jag gjorde en ritning över skeppet. Lastrummet delade jag i nio delar, slog täta vattentappar i mitten, inspekterade åror och redskap. Tretusen tunnor **jordbeck** hällde jag i grytan, tretusen tunnor tjära lastade vi i båten, tretusen man bar krukor med olja: Tusen krukor behövdes som offer, skepparen sparade tvåtusen i ett förråd. Jag slaktade oxar åt männen, slaktade får varje dag. Öl och vin, olja och dadeldryck gav jag till männen som om det var vatten från ån, firade som på nyårsafton.*

Vid gryningen smorde jag mina händer med olja, till kvällen var skeppet redan färdigt.

Sjösättningen var mödosam, pålar flyttades fram och tillbaka tills två tredjedelar av skeppet var i vattnet. ... lastade jag i båten allt silver lastade jag i båten, allt guld lastade jag i båten

*När det regnar mörker på morgonen när det regnar tyngd på kvällen, gå ombord på skeppet och lås dörren! Den stunden kom. På morgonen regnade det mörker, på kvällen regnade det tyngd över landet. Jag såg stormen, stormen var fruktansvärd att se. Landet krossades som en kruka. Under den första dagen härjade stormen över landet, snabbt tilltog den i styrka, stormade som ett flodvapen, som ett stridsvapen drog den fram över människorna. Ingen kunde se sin kamrat, ingen kunde urskilja människorna i stormen. Jag såg mig omkring. Tystnad rådde, för hela mänskligheten hade åter blivit jord. Flodlandet var slätt som ett tak. **Jag öppnade en lucka** och ljuset föll på mina kinder. Jag böjde mig ner och satte mig och grät. Mina tårar rann ner på kinderna. Jag spanade efter stränder och efter havets gräns. Långt borta syntes 12 öar. **Båten hade stannat på Nisisberget**, fastnat där, rörde sig inte mer. Under den första och andra dagen låg skeppet fast vid Nisirberget, rörde sig inte mer. Under den tredje och fjärde dagen låg skeppet fast vid Nisirberget, rörde sig inte mer. Under den femte och sjätte dagen låg skeppet fast vid Nisirberget, rörde sig inte mer. På den sjunde dagen var det över.*

***Jag offrade** i de fyra väderstrecken, brände rökelse på bergets topp, ställde krukorna i två rader, sju krukor i varje rad. Vass, cederträ och myrten samlade jag i dem.*

Slutsats

Jag kan konstatera att det är väldigt mycket icke-mytologiskt material som inte övertagits. Min analys stöder således inte teorin om att de bibliska författarna i huvudsak har bearbetat och avmytologiserat den babyloniska berättelsen.

Som följande går jag över till en mer noggrann analys av det som är gemensamt i berättelserna tema för tema.

3.3 En analys av olika teman i berättelserna

I det här kapitlet jämför jag hur olika teman jag identifierat behandlas i Gilgamesheposet respektive i GT. Efter att ha analyserat 12 teman som finns i berättelserna diskuterar jag även fyra ytterligare aspekter av intresse. Det är tidsangivelserna, specifika ord som jordbeck och lucka, källan för vattnet samt skillnad i realism berättelserna emellan.

I regel presenterar jag Gilgamesheposets version först eftersom det är en vanlig uppfattning att GT:s författare utgått från versionen i Gilgamesheposet.

3.3.1 Bakgrund och motivering

I GT finns en tydlig motivering för varför just Noach var den utvalde. Det finns även en tydlig motivering till floden: jorden var fylld av ondska: Det enda som uttrycks i Gilgamesh är att gudarna ”fick lust att ställa till en stormflod”.

Gilgamesh

Utnapishtim sade till honom, till Gilgamesh:

Låt mig avslöja en hemlighet, Gilgamesh.

Låt mig inviga dig i gudarnas hemliga kunskaper.

Shuruppak, en stad som du känner till, belägen vid Eufrats strand

var redan urgammal när gudarna bodde där

fick lust att ställa till en stormflod.

Där var deras fader Anu, deras hjälte, rådgivaren Enlil,

Ninurta var deras tronbärare, Ennugi var deras kanalråd.

GT

Det här är den fortsatta historien om Noach

Noach, en rättfärdig man. Oklanderlig var han i sin generation. Med Gud vandrade Noach. Och avlade Noach tre söner: Shem, Cham och Jafet

*Men fördärvad var jorden inför Guds ansikte. Ja, fylld var jorden av våld
Och betraktade Gud jorden: Och se! Fördärvats!
Sannerligen, fördärvat allt kött sin väg på jorden*

*Och sade Gud åt Noach: Slutet för allt kött kommer inför mitt ansikte
Sannerligen, fyllts har jorden av våld från deras ansikten
Och se! Jag fördärvar dem tillika med jorden*

Min kommentar

Det finns ingen likhet överhuvudtaget varken till innehåll eller litterärt uttryck. Empirin stöder inte ett litterärt beroende gällande bakgrund och motivering.

3.3.2 Anvisningar för räddningsoperationen

I den inledande instruktionen får Utnapishtim sina instruktioner i hemlighet, guden skulle inte få avslöja planen för någon människa. Den enda instruktion som ges vad gäller skeppet är att han ska riva sitt hus och bygga ett skepp. Ingenting sägs om materialet. Ordet för jordbeck finns inte heller i det här sammanhanget vilket bör noteras. Mått ges inte överhuvudtaget i detta sammanhang, endast att bottenytan ska vara kvadratisk. Att skeppet ska ha ett tak nämns. Utnapishtim får order om att ta frö från allt levande med sig på skeppet, men ingen ytterligare specifikation ges. I GT ges specifikt material och mått. Även instruktioner för byggandet ges, bl.a. att arken utvändigt och invändigt ska bestrykas med jordbeck.

Gilgamesh

Ninshuku Ea hade svurit trohetseden tillsammans med dem,¹⁴⁹

berättade för en husvägg istället:

Vasshydda, vasshydda! Stenvägg, stenvägg!

Hör på vasshydda! Lyssna noga, stenvägg!

Man från Shuruppak, son av Ubara-Tutu,¹⁵⁰

riv ner ditt hus, bygg ett skepp,

¹⁴⁹ Ninshuku är en sumerisk titel, som används om vishetens gud Ea. Warring och Kantola 2011, 198.

¹⁵⁰ Ubara-Tutu är Utnapishtims far, kung i staden Shuruppak före floden. Warring och Kantola 2011, 305.

*lämna dina ägodelar, sök livet.
Förakta egendom, rädda livet!
Ta frö från allt levande ombord på båten.
Skeppet som du skall bygga,
skall ha sitt mått,
bredden och längden skall vara lika långa.¹⁵¹
Dess tak ska likna Apsus tak.
Jag förstod och sade till Ea, min herre:
Jag har lyssnat på orden som du talade på detta sätt
och jag ska göra det som du uppmanar mig att göra.*

GT

*Gör dig en ark av goferträ
Bon ska du göra i arken
Och du ska täcka den invändigt och utvändigt med jordbeck

Och det här är som du ska göra den:
300 alnar längden av arken, 50 alnar dess bredd och 30 alnar dess höjd
Tak ska du göra till arken och till en aln ska du förfärdiga det ovanifrån
Och en öppning i arken, i dess sida, ska du placera
Nedersta, andra och tredje ska du göra henne*

Min kommentar

I bägge berättelser ska en båt byggas. Där slutar likheten om man jämför den inledande instruktionen.

¹⁵¹ Notera att formen är kvadratisk.

1. I Gilgamesh ska farkosten göras av vass, vilket framkommer tydligare i förlagan Atrahasis, Noach ska göra den av goferträ¹⁵²
2. I GT anges måtten för längd, bredd och höjd, i Gilgamesh anges här endast att bottenytan är kvadratisk
3. I GT befalls att en öppning ska göras och att arken ska vara i tre våningar
4. I GT anges att den ska bestrykas med jordbeck och att en öppning ska göras

Det kommer dock fram fler likheter när bygget senare beskrivs i Gilgamesheposet. Senare i Gilgamesheposet nämns jordbeck. Som jag noterat tidigare används det specifika ordet endast i detta sammanhang i GT.¹⁵³ Senare framkommer även att Utnapishtims skepp var en kub som var 60 x 60 x 60 meter. Det fanns sex däck och sju våningar. Ingenting är gemensamt i beskrivningen förutom att jordbeck användes för bägge farkoster. Ytterligare senare i Gilgamesheposet kommer det fram att det fanns en dörr på båten. Det är när Gilgamesh stänger den när regnet börjar ösa ner. Jag presenterar ännu de avsnitt som avslöjar mer om hur båten ska konstrueras. Jag upprepar ännu att detta alltså inte framkommer i den del som motsvarar den inledande instruktionen i GT utan mycket senare.

barnen bar på tjära och jordbeck

de fattiga bar på förnödenheter.

På den femte dagen var skrovet färdigt:

En iku dess yta, tio ninda höga dess sidor¹⁵⁴

tio ninda brett dess tak

Jag gjorde en ritning över skeppet.

Sex däck gav jag det,

delade det på så sätt i sju delar.

Lastrummet delade jag i nio delar,

slog täta vattentappar i mitten,

inspekterade åror och redskap.

Tretusen tunnor jordbeck hällde jag i grytan,

tretusen tunnor tjära lastade vi i båten,

Således kan något litterärt beroende inte påvisas gällande anvisningarna. Såväl faktauppgifterna som i vilket sammanhang de ges i den litterära kompositionen skiljer sig.

¹⁵² Vilket är ett trädslag som nämns endast här i GT och kan därför inte fastställas.

¹⁵³ McKeown 2008, 55.

¹⁵⁴ Iku är ett areamått, ca 60 x 60 meter. En iku är 10 x 10 ninda. Båten är alltså kubformad, 60 meter på var sida. Warring och Kantola 2011, 202.

Även omfattningen av beskrivningen är helt olika. Den totala beskrivningen i Gilgamesheposet är mycket längre och har långt fler detaljer. Det enda gemensamma är ordet ”jordbeck”. Man behöver då även notera att i Gilgamesheposet står det inte endast jordbeck utan jordbeck förekommer alltid som ett par med tjära: ”tjära och jordbeck”. Att tätta en båt med jordbeck är ungefär lika anmärkningsvärt som att man tätade en båt med tjära i Österbotten på 1800-talet. Det var det material som användes.¹⁵⁵

3.3.3 Hur beskrivs livet som ska tas in i arken

I Gilgamesheposet är beskrivningen mycket kort och koncis. Först kommer en kort uppmaning i början. Sedan följer en kort beskrivning när Utnapishtim berättar. Skillnaden till GT är stor. Där beskrivs djurlivet flera gånger med repetition och variation.

Gilgamesh

Ta frö från allt levande ombord på båten

...

Jag ledde släkten och familjen ombord på skeppet,

stäppens vilda djur och bergens hjordar,

alla arbetare ledde jag ombord på skeppet.

GT

I GT beskrivs livet som ska in i arken flera gånger, med variationer. Jag redovisar nedan alla tillfällen. Skillnader är:

1. Alla olika djurgrupper räknas upp
2. Antalet specificeras
3. Åtskillnad görs mellan rena och orena djur visavi antalet
4. Att djuren ska komma parvis, som hane och hona, betonas
5. Det nämns att Noach ska förse arken med mat
6. Exakt vilka människor som tas in i arken specificeras
7. Redan i inledningen nämns också att Gud ska upprätta ett förbund med Noach
8. Omfattningen och upprepningarna med variationer i GT har ingen likhet med det korta konstaterandet i Gilgamesheposet

¹⁵⁵ Vilket t.ex. Walton (2001, 312) konstaterar.

Och jag, sannerligen jag är i färd med att föra in floden av vatten över jorden för att fördärva allt kött som i sig har livets anda under himmelen. Allt som är på jorden ska gå under. Men jag ska upprätta mitt förbund med dig

Och du ska komma till arken, du och dina söner och din hustru och hustrurna till dina söner med dig. Och av allt liv, av allt kött, par av allt ska du föra till arken för att överleva med dig, hane och hona ska de vara. Av de flygande varelserna efter sitt slag och av boskapsdjuren efter sitt slag och av alla kryp på marken efter sitt slag. Par av allt ska komma till dig för att överleva

Och du, ta åt dig av all mat som är till föda och samla till dig. Och det ska vara åt dig och åt dem till föda. Och gjorde Noach i enlighet med allt som befallt honom Gud. Så hade han gjort

Och sade HERREN till Noach: Kom du och hela ditt hus till arken för dig har jag sett rättfärdig inför mitt ansikte i denna generation. Av alla rena djur ska du ta åt dig sju sju, hane med dess maka, men från det djur som inte är rent, ett par hane med dess maka. Också av himmelens flygande varelser sju sju, hane och hona för att ska leva avkomma på ansiktet av hela jorden

Och kom Noach och hans söner och hans hustru samt hustrurna till hans söner med honom till arken undan flodens vatten. Av rena djur och av djur som saknar renhet och av flygande varelser och av allt som kryper på marken, par om par hade de kommit till Noach till arken, hane och hona, som Gud hade befallt Noach

Just denna dag hade Noach med Shem och Cham och Jafet, Noachs söner, samt Noachs hustru och de tre hustrurna till hans söner med dem gått till arken. De och allt levande efter sitt slag, ja all boskap efter sitt slag och alla kryp som kryper på jorden efter sitt slag och alla flygande varelser efter sitt slag, alla fåglar, alla bevingade varelser

Och de kom till Noach, till arken par om par, från allt kött som i sig hade ande av liv, ja de som kom var hane och hona. Från allt kött hade de kommit i enlighet med vad hade befallt honom Gud. Och stängde HERREN efter honom

Min kommentar

Skillnaden i beskrivningen såväl vad gäller innehåll, omfattning samt antalet gånger den förekommer är så stor att något litterärt beroende åt någondera håll inte har något stöd i empirin.¹⁵⁶

¹⁵⁶ Vad gäller uppfattningen att den bibliska berättelsen är en kombination av två kompletta berättelser se min analys i Jungerstam 2018, 103–149.

3.3.4 Hur ska flodhjälten förklara situationen för andra

I GT saknas detta tema helt. I Gilgamesheposet ges följande förklaring:

Men hur ska jag förklara allt detta för stadens invånare och de äldsta?

Ea tog till orda och sade till mig, till sin tjänare: Människa, så här ska du säga till dem: Jag har fått veta att Enlil har blivit fientlig mot mig. Därför kan jag inte längre bo i er stad, inte längre sätta min fot på Enlils mark utan jag ska gå ner till Apsu och bo hos Ea, min herre. Han ska låta överflöd regna över er, fång av fåglar, fång av fiskar. Landet skall flöda av riklig avkastning. På morgonen låter han kakor regna ner över er. På kvällen låter han vete regna ner över er.

Min kommentar

Ingen likhet förekommer eftersom detta tema saknas helt i GT.

3.3.5 Beskrivning av hur arken byggs och sjösätts

Detta saknas helt i GT. I Gilgamesheposet finns följande beskrivning:

På morgonen, vid gryningen första stråle samlades alla omkring mig. Snickaren bar på sin yxa, vassklipparen bar på sin sten, ...de unga männen ... husen ... barnen bar på tjära och jordbeck, de fattiga bar på förnödenheter.

På den femte dagen var skrovet färdigt: En iku dess yta, tio ninda höga dess sidor¹⁵⁷ tio ninda brett dess tak

Jag gjorde en ritning över skeppet. Sex däck gav jag det, delade det på så sätt i sju delar. Lastrummet delade jag i nio delar, slog täta vattentappar i mitten, inspekterade åror och redskap. Tretusen tunnor jordbeck hällde jag i grytan, tretusen tunnor tjära lastade vi i båten, tretusen man bar krukor med olja: Tusen krukor behövdes som offer, skepparen sparade tvåtusen i ett förråd. Jag slaktade oxar åt männen, slaktade får varje dag. Öl och vin, olja och dadeldryck gav jag till männen som om det var vatten från ån, firade som på nyårsafton. Vid gryningen smorde jag mina händer med olja, till kvällen var skeppet redan färdigt.

¹⁵⁷ Iku är ett areamått, ca 60 x 60 meter. En iku är 10 x 10 ninda. Båten är alltså kubformad, 60 meter på var sida. Warring och Kantola 2011, 202.

Sjösättningen var mödosam, pålar flyttades fram och tillbaka tills två tredjedelar av skeppet var i vattnet. ... lastade jag i båten

allt silver lastade jag i båten, allt guld lastade jag i båten och frö från allt levande lastade jag i båten. Jag ledde släkten och familjen ombord på skeppet, stäppens vilda djur och bergens hjordar, alla arbetare ledde jag ombord på skeppet.

Min kommentar

Ingen likhet existerar eftersom temat saknas i GT.

3.3.6 Floden bryter ut

Den dramatiska starten beskrivs helt olika i respektive berättelse.

Gilgamesh

Shamash hade gett tecknet: När det regnar mörker på morgonen, när det regnar tyngd på kvällen, gå ombord på skeppet och lås dörren!

Den stunden kom. På morgonen regnade det mörker, på kvällen regnade det tyngd över landet. Jag såg stormen, stormen var fruktansvärd att se. Jag gick ombord och stängde dörren. Styrmannen Puzurkurgal förseglade skeppet. Till honom överlämnade jag det flytande palatset.

På morgonen, vid gryningens första stråle kom ett svart moln från himlafästet. Adad snurrade i dess mitt, Shullat och Hanish marscherade fram, marscherade som bergens och landets härskare. Errakal drog upp förtöjningspålarna, Ninurta kom och lät floden svämma över. Annunakigudarna bar facklor, fick marken att glöda med sina facklors ljus. Adads tystnad spreds över himlen innan allt ljus förvandlades till mörker. Landet krossades som en kruka.

GT

Under det sexhundra året av Noachs liv i den andra månaden under den sjuttonde dagen i månaden

*Denna dag brast alla det stora djupets källor och himmelens slussar öppnades
Och det blev regn över jorden 40 dagar och 40 nätter*

Just denna dag hade Noach med Shem och Cham och Jafet, Noachs söner, samt Noachs hustru och de tre hustrurna till hans söner med dem gått till arken

De och allt levande efter sitt slag, ja alla djur/boskap efter sitt slag och alla kryp som kryper på jorden efter sitt slag och alla flygande varelser efter sitt slag, alla fåglar alla bevingade varelser

Och de kom till Noach, till arken par om par, från allt kött som i sig hade ande av liv, ja de som kom var hane och hona

Från allt kött hade de kommit i enlighet med vad hade befallt honom Gud

Och stängde HERREN efter honom

Min kommentar

Avsnitten påminner inte om varandra överhuvudtaget. I GT ges en exakt datumangivelse, vilket saknas i Gilgamesheposet. I Gilgamesheposet är det endast regn och storm, medan det i GT konstateras att:

Denna dag brast alla det stora djupets källor och himmelens slussar öppnades

Och det blev regn över jorden 40 dagar och 40 nätter

Tiden regnet varar skiljer också. Men mer än skillnader i faktaangivelserna är det beskrivningen som helhet som saknar likhet. Bägge beskriver inledningen av floden, men mer än så finns ingen likhet. Något litterärt beroende i någon riktning saknar stöd i empirin.

3.3.7 Floden regerar

Det som dominerar berättelsen under perioden floden regerar i Gilgamesheposet är gudarnas rädsla. Olikheten är slående.

Gilgamesh

Under den första dagen härjade stormen över landet, snabbt tilltog den i styrka, stormade som ett flodvapen, som ett stridsvapen drog den fram över människorna.

Ingen kunde se sin kamrat, ingen kunde urskilja människorna i stormen. Även gudarna blev rädda för Floden, flydde upp till Anus himmel.¹⁵⁸ Gudarna tryckte som hundar vid den yttre muren. Ishtar skrek som en barnaföderska,¹⁵⁹ Gudafrun, hon med den vackra rösten, grät: Den gamla tiden har förvandlats till jord, därför att jag talade onda saker i gudarnas församling. Hur kunde jag tala sådana onda saker i gudarnas församling? Jag borde ha gett order om att förminska mitt folk i krig istället. Jag själv har fött dem, de är mitt eget folk, men nu flyter de som fiskar i havet!

¹⁵⁸ Anu är himmelsguden. Warring och Kantola 2011, 303.

¹⁵⁹ Kärlekens och krigets gudinna. Warring och Kantola 2011, 304.

Annunakigudarna grät med henne, gudarna satt där och grät, klagade med febervarma läppar. Under sex dagar och sju nätter blåste vinden och stormen fick floden att översvämma. När den sjunde dagen kom mojnade vinden och floden som hade kastat sig från den ena sidan till den andra som en födande kvinna. Havet lugnade ner sig, Imhullu-vinden tystnade floden drog sig tillbaka.

GT

Och var floden 40 dagar över jorden

Och ökade vattnet

Och lyfte arken

Och den höjdes från jorden

Och mäktigt blev vattnet

Och ökade mycket över jorden

Och vandrade arken på ansiktet av vattnet

Och vattnet hade nu blivit mycket mycket mäktigt över jorden

Och täcktes alla höga berg som är under hela himmelen, 15 alnar ovanför dem hade vattnet blivit mäktigt, ja täcktes bergen

Och förgicks allt kött som rör sig på jorden med flygande varelser och med boskapsdjur och med vilda djur och med alla krypande kryp på jorden och varje människa. Allt som hade livsande i sin näsa, allt som var på torra land hade dött.

Ja, han utplånade all existens som fanns på markens ansikte från människa till boskapsdjur till kräldjur till himmelens flygande varelser. Ja de utplånades från jorden.

Förblev dock Noach och vad som var med honom i arken

Och var mäktigt vattnet på jorden 50 och 100 dagar

Och tänkte Gud på Noach och alla djur och all boskap som var med honom i arken.

Och Gud lät en vind blåsa över jorden

Och avtog vattnet

Och slöts källorna i djupet och slussarna i himmelen

Och upphörde regnet från himmelen

Min kommentar

Gilgamesheposet genomsyras här av polyteism som helt saknas i GT. Men även faktauppgifterna saknar likhet. I Gilgamesh nämns endast en fruktansvärd storm i sex dagar och sju nätter i GT nämns en period av 40 dagar då flodens vatten steg och att floden regerar i 150 dagar.¹⁶⁰ GT nämner också vattnets höjd över de högsta bergen vilket saknas i Gilgamesheposet. I avslutningen använder GT:s författare ett uttryck som är unikt för flodberättelsen: *Och slöts källorna i djupet och slussarna i himmelen*. Källorna i djupet och slussarna i himmelen är ett speciellt uttryck som inte i övrigt används i hela GT. Det hade funnits goda skäl att anta att det kunde vara ett lån från andra källor. Jag konstaterar att den källan åtminstone inte är Gilgamesheposet. Inte heller återfinns uttrycket i någon annan känd flodberättelse.

I Gilgamesheposet blir gudarna rädda för stormen, kvider och klagar och gråter. Det är dock inte av medkänsla för människorna i första hand utan för att de nu är hungriga och törstiga eftersom inga människor finns som kan ge dem mat och dryck. Något sådant finns det naturligt nog inget spår av i GT. Mindre självklart är att det inte heller finns någon monoteistisk ånger eller sorg över människorna som dödats i GT. En sådan polyteistisk version finns i Gilgamesheposet och att göra den ångern monoteistisk hade inte varit svårt om GT:s författare bearbetade Gilgamesheposets version.

Inte heller det här temat ger således något empiriskt stöd åt uppfattningen om ett litterärt beroende berättelserna emellan.

3.3.8 Arken strandar och floden är slut

Den här episoden är nära sammankopplad med den händelse som verkligen uppvisar en stor likhet berättelserna emellan: fågelepisoden. I GT är fågelepisoden centralt placerad i helheten. Men jag återkommer till fågelepisoden i nästa kapitel. I det här kapitlet behandlar jag endast beskrivningen av flodens slut och när arken strandar.

Gilgamesh

*Jag såg mig omkring. Tystnad rådde, för hela mänskligheten hade åter blivit jord.
Flodlandet var slätt som ett tak.*

*Jag öppnade en lucka och ljuset föll på mina kinder. Jag böjde mig ner och satte mig
och grät. Mina tårar rann ner på kinderna. Jag spanade efter stränder och efter havets*

¹⁶⁰ Gällande frågan huruvida det är två olika tidsangivelser som ges eller om de ska förstås så att de 40 dagarna ingår i de 150 se Jungerstam 2018, 50; 53; 101–103.

gräns. Långt borta syntes 12 öar. Båten hade stannat på Nisisberget, fastnat där, rörde sig inte mer.

*Under den första och andra dagen låg skeppet fast vid Nisirberget, rörde sig inte mer.
Under den tredje och fjärde dagen låg skeppet fast vid Nisirberget, rörde sig inte mer.
Under den femte och sjätte dagen låg skeppet fast vid Nisirberget, rörde sig inte mer.
På den sjunde dagen var det över.*

Jag lät en duva lyfta från min hand. Duvan flög men kom snart tillbaka när den inte hittade något land. Jag lät en svala lyfta från min hand. Svalan flög men vände tillbaka när den inte hittade något land. Jag lät en korp lyfta från min hand. Korpen flög, såg att floden höll på att sjunka, åt, sprätte, pickade, kom inte tillbaka till skeppet.

GT

*Och drog sig tillbaka vattnet från jorden. Det rörde sig och drog sig tillbaka
Och avtog vattnet mot slutet av den hundrafemtionde dagen
Och kom till vila arken i sjunde månaden, den sjuttonde dagen av månaden på Ararats berg
Och vattnet fortsätter att röra sig och att minska till den tionde månaden.
I den tionde, den första i månaden blir bergstopparna synliga*

*Och det hände efter slutet av 40 dagar
Och öppnade Noach fönstret på arken som han hade gjort
Och sände korpen
Och den for iväg
Att fara och att återvända tills att torkat upp vattnet från jorden*

*Och han sände duvan efter den för att se hade vattnet sjunkit undan från markens ansikte
Men duvan finner ingen viloplats för sin fot
Och den återvände till honom till arken, sannerligen vatten på hela ansiktet av jorden
Och han sände ut sin hand
Och han tog henne
Och han förde henne till sig i arken
Och han väntade ännu sju dagar ytterligare
Och han fortsatte att sända duvan från arken
Och kom till honom duvan vid kvällningen
Och se: Ett olivblad friskt i dess näbb
Och visste Noa, sannerligen sjunkit undan hade vattnet från jorden
Men han lät vänta ännu sju dagar ytterligare
Och han sände duvan och hon fortsätter inte att återvända till honom mera*

*Och det hände i det sexhundraförsta året den första månaden den första av månaden
Torkat upp hade vattnet från jorden
Och tog Noach bort täckelset av arken
Och han betraktade: Och se! Torkat upp hade ansiktet av marken*

Och i den andra månaden den tjugosjunde dagen i månaden hade jorden blivit helt uttorkad

Min kommentar

Förutom fågelepisoden finns två andra likheter:

1. En lucka öppnas
2. Farkosten har stannat på ett berg

Olikheter som kan noteras är:

1. I Gilgamesh beskrivs Utnapishtims reaktion när han ser ut. Han gråter
 - a. Notera att Utnapishtim öppnar luckan för att se ut, inte för att släppa ut fåglar. Lucköppnandet och fågelepisoden är inte direkt sammankopplade i Gilgamesheposet
2. Hur båten sitter fast och inte rör sig beskrivs i Gilgamesh utförligt och upprepar vilket saknar motsvarighet i GT
3. I GT finns flera tidsangivelser:
 - a. Fem månader efter flodens utbrott strandade farkosten
 - b. Två och en halv månad efter att arken strandat blir andra bergstoppar synliga
 - c. Efter ytterligare en period på fyrtio dagar öppnar Noach luckan
 - i. Detta sker alltså ungefär fyra månader efter att arken strandat
 - ii. I Gilgamesh har luckan öppnats innan det ens berättats att farkosten stannat på berget
 - d. Noach väntar sju dagar sedan han skickat ut duvan första gången, sedan sju dagar ytterligare innan han sänder ut den en tredje gång
 - e. Tidsangivelse anges när jorden torkat upp. Den första dagen av den första månaden. Det är alltså fyra och en halv månad efter att arken strandat
 - f. Först då tar Noach bort täcket av arken och ser ut
 - i. Det Noach ser är att jorden är torr. Han ser inga öar som i Gilgamesh
 - ii. Det är alltså fyra och en halv månad efter att arken strandat
 - iii. Noach rapporteras inte titta ut genom luckan som i Gilgamesh
 - g. Sedan väntar Noach en och en halv månad ytterligare innan jorden är helt uttorkad. Totalt innebär detta att det gått 365 dagar, ett helt solår eller alternativt ett solår och 10 dagar, sedan floden inleddes. Detta i jämförelse med sju dagar i Gilgamesheposet

Sammanfattningsvis konstaterar jag att sekvensen som behandlar flodens slut inte visar spår av litterärt beroende. Det enda gemensamma är att arken strandar på ett berg eller ett bergsområde och att en lucka öppnas i något skede. Vad som sker i samband med lucköppnandet har dock ingen likhet, inte heller är tidpunkten eller placeringen i berättelsen gemensam. Men fågelepisoden återstår och den uppvisar intressanta likheter.

3.3.9 Fågelepisoden

Förutom detaljer som ”jordbeck” och ”lucka” finns det endast en längre sekvens som uppvisar likhet. Det är sekvensen med fåglarna.

Gilgamesh

Jag lät en duva lyfta från min hand. Duvan flög men kom snart tillbaka när den inte hittade något land.

Jag lät en svala lyfta från min hand. Svalan flög men vände tillbaka när den inte hittade något land.

Jag lät en korp lyfta från min hand. Korpen flög, såg att floden höll på att sjunka, åt, sprätte, pickade, kom inte tillbaka till skeppet.

GT

Och det hände efter slutet av 40 dagar

*Och öppnade Noach fönstret på arken som han hade gjort
Och sände korpen. Och den for iväg
Att fara och att återvända tills att torkat upp vattnet från jorden*

*Och han sände duvan efter den för att se hade vattnet sjunkit undan från markens ansikte
Men duvan finner ingen viloplats för sin fot
Och den återvände till honom till arken, sannerligen vatten på hela ansiktet av jorden
Och han sände ut sin hand
Och han tog henne
Och han förde henne till sig i arken
Och han väntade ännu sju dagar ytterligare*

*Och han fortsatte att sända duvan från arken
Och kom till honom duvan vid kvällningen
Och se: Ett olivblad friskt i dess näbb
Och visste Noa, sannerligen sjunkit undan hade vattnet från jorden
Men han lät vänta ännu sju dagar ytterligare*

Och han sände duvan och hon fortsätter inte att återvända till honom mera

Min kommentar

För det första behöver det påpekas att det faktum att fåglar förekommer är ingenting som är anmärkningsvärt vad gäller antik sjöfart. Bl.a. Heidel lyfter fram det faktum att metoden att sända ut fåglar från skepp för att utröna information om förhållandena bortom vad ögat kan se

var något vanligt och ingenting speciellt eller unikt. Det förekommer även i annan forntida litteratur.¹⁶¹

Likheter är:

1. Fåglar används för att avgöra huruvida marken blivit torr eller inte
2. En korp och en duva förekommer i bägge berättelser

Olikheter är:

1. I GT släpps först korpen och sedan duvan. I Gilgamesh sänds duvan först och sist korpen
2. I Gilgamesh sänds även en svala ut
3. I GT släpps duvan ut tre gånger, i Gilgamesh sker det endast en gång per fågel
4. I GT finns mycket vackra beskrivningar:
 - a. Hur Noach sträcker ut sin hand för att ta emot duvan och sedan tar den in i arken hos sig på nytt
 - b. Efter andra tillfället där även en tidsangivelse anges: ”vid kvällningen” nämns hur Noach betraktar det friska olivbladet i duvans näbb
5. Flera perioder av väntan förekommer i GT, vilket jag även noterat ovan
6. Avsnittets omfattning är olika. GT använder 154 ord i min svenska översättning och i Gilgamesh används endast 64 ord. Gilgamesh omfattar således endast drygt 40 % av motsvarande bibliska sekvens

Således kan jag konstatera att utöver det faktum att i bägge berättelser används fåglar för att bedöma hur situationen med vattnet ser ut överväger skillnaderna. Detta är ändå den enda lite längre sekvens som verkligen uppvisar likhet. I den sumeriska flodberättelsen förekommer ingen fågelepisode, inte heller i det som finns bevarat av Atrahasiseposet. Det vore intressant att veta huruvida fågelepisoden fanns även i tidigare versioner av Gilgamesheposet. Den finns ju i denna relativt sena version som bevarats som helhet men man vet inte om fågelepisoden är ett sent tillägg. Det är t.o.m. möjligt att den tidsmässigt kunnat övertas från den tradition som ligger bakom den bibliska berättelsen. Jag anser dock inte heller det som troligt eftersom ordningen är annorlunda, även antal gånger duvan skickas ut. Det som även saknas är de mycket vackra beskrivningarna av hur duvan i två repriser återvänder till arken. Jag inser inte logiken i att lämna bort den beskrivningen om den hade funnits i en version Gilgamesheposets författare utgick ifrån.

Det kan även konstateras att versionen i GT är mer logisk och naturlig. Att först sända ut korpen och sedan duvan är mer logisk än det motsatta. Korpen klarar sig i besvärligare förhållanden än duvan. En svala förekommer inte i GT överhuvudtaget. En förlaga i den form som finns i Gilgamesheposet bedömer jag snarast som sämre än ingen förlaga alls. Detta säger jag på basis av att man kände till metoden med fåglar sedan länge och min bedömning är att det vore lättare för den bibliske författaren att skapa beskrivningen av fågelepisoden

¹⁶¹ Heidel 1963, 264.

från noll utgående från att man kände till företeelsen än att utgå från versionen i Gilgamesheposet. Är den bibliska versionen av fågelepisoden ett lån är det endast grundidén man lånat, inte det litterära uttrycket.

Med viss förvåning måste jag konstatera följande. Om man beaktar alla kända fakta och de texter som finns bevarade finner jag inte stöd för ett litterärt beroende i någon riktning ens vad gäller fågelepisoden. Jag noterar att det finns ingenting mytologiskt i fågelepisoden i Gilgamesheposet och den kunde därför ha övertagits direkt. Den bibliska berättelsen innehåller så många detaljer som helt saknas i Gilgamesheposet och som inte endast är en ombearbetning av faktauppgifter som redan finns där. Det är även kanske den vackraste episoden i den bibliska flodberättelsen, eventuellt med konkurrens av sekvensen då förbundstecknet ges.¹⁶² Om man därtill adderar insikten att tekniken att använda fåglar som hjälpmedel var en standardteknik i den antika främre orienten och ingenting extraordinärt förlorar den gemensamma fågelepisoden det mesta av sin tyngd vad gäller frågan om litterärt beroende. Det enda som kvarstår är att det är den enda lite längre sekvens som ändå uppvisar flera tydliga gemensamma drag i samma sammanhang.

Min slutsats är att även i detta fall saknas stöd för ett litterärt beroende. Skillnaden i den litterära beskrivningen, innehåll, detalj och ordning är för stora.

3.3.10 Arken lämnas

Det här temat saknas i Gilgamesheposet. I GT finns följande beskrivning:

Då talade Gud till Noach för att säga:

*Gå ut från arken du och din hustru och dina söner och hustrurna till dina söner med dig
Alla djur som är med dig av allt kött med flygande varelser med boskapsdjur och med alla
kryp som kryper omkring på jorden för ut med dig. Och de ska myllra över jorden och vara
fruktsamma och föröka sig på jorden*

*Och gick ut Noach och hans söner och hans hustru och hustrurna till hans söner med honom.
Varje djur varje kryp och varje flygande varelse allt som rör sig på jorden enligt sina familjer
går ut från arken*

Min kommentar

Likhet saknas eftersom ingen motsvarighet finns i Gilgamesheposet.

¹⁶² Skinner (2012, 149) beskriver fågelepisoden som oöverträffad vad gäller vackert uttryck och känslighet.

3.3.11 Vad följer efter floden

Det som följer efter floden har endast en likhet. Flodhjälten offerar och responsen blir positiv och den responsen uttrycks med ord som påminner om varandra. Man bör notera att offrets innebörd är helt olika i berättelserna. I GT accepterar HERREN offret, medan gudarna svärmar kring offret som flugor efter att de tvingats leva utan mat och dryck eftersom människan inte kunnat förse dem med föda under de sju dagar floden pågått.

I övrigt finns ingen likhet, inte ens i tema. I Gilgamesheposet inleds direkt efter offret ett intensivt gräl mellan gudarna medan det som följer Noachs offer är att Gud välsignar människan på nytt till att uppfylla jorden. Utöver det ges nya dietföreskrifter samt nya föreskrifter om hur våldet i framtiden ska kunna begränsas på jorden. Författaren av GT:s berättelser återvänder således till temat i flodberättelsens inledning då anledningen till floden gavs.¹⁶³

Gilgamesh

Jag offrade i de fyra väderstrecken, brände rökelse på bergets topp, ställde krukorna i två rader, sju krukor i varje rad. Vass, cederträ och myrten samlade jag i dem.

Gudarna kände doften, gudarna kände den ljuvliga doften. Som flugor samlades de till den offrande. Plötsligt kom Belet-ili,¹⁶⁴ lyfte upp sina stora ädelstensflugor som Anu hade gjort för att behaga henne: Gudar, jag glömmer inte lapisstenen på min hals, jag minns alltid dessa dagar, jag glömmer dem aldrig! Gudarna skall komma till offren, alla andra men inte Enlil, han ska inte komma för att han inte tänkte efter utan sände Floden, lämnade människorna åt förintelsen!

Då stod Enlil redan där, såg skeppet och greps av raseri. Enlil rasade mot Igigigudarna: Vem har klarat sig, räddat livet? Ingen skulle ju klara sig!

Ninurta tog till orda och sade till hjälten Enlil: Vem annan än Ea skulle kunna åstadkomma detta? Ea kan alla konster!

Ea tog till orda och sade till hjälten Enlil: Du är en hjälte, den vise bland gudar, varför tänkte du inte efter utan skickade Floden? Den som ensam är skyldig skall själv bära sin skuld, den som syndar skall själv lida! Är du för hård, släpp efter lite så att det inte brister, är du för lössläppt dra åt lite! Istället för floden hade lejonet kunnat minska människornas antal. Istället för Floden hade vargen kunnat minska människornas antal. Istället för Floden hade hungersnöden kunnat härja i landet Istället för Floden hade Erra kunnat döda människor.¹⁶⁵

¹⁶³ 1 Mos 6:9–13.

¹⁶⁴ En av gudafruns titlar på sumeriska. Warring och Kantola 2011, 210.

¹⁶⁵ Erra är ett annat namn på Nergal, underjordens härskare. Warring och Kantola 2011, 304.

Jag avslöjade inte gudarnas hemlighet, jag lät bara Atrahasis drömma en dröm - så hörde han gudarnas hemlighet. Tänk nu efter vad vi ska göra med honom.

Enlil kom till mig, steg ombord på skeppet, tog min hand, ledde upp mig på däck, ledde dit min hustru och vi knäböjde. Enlil stod mellan oss, vidrörde våra pannor och välsignade oss: Förut var Utnapishtim och hans hustru människor, nu blir de lika gudar! Utnapishtim skall bo fjärran vid flodernas mynning.¹⁶⁶ Så förde de mig till flodernas mynning.

GT

*Och byggde Noach ett altare åt HERREN
Och han tog av alla rena boskapsdjur och av alla rena fåglar
Och han offrade brännoffer på altaret
Och kände HERREN den välbehagliga doften*

*Och sade HERREN till sitt hjärta
Jag ska inte fortsätta förbanna marken ytterligare på grund av människan
Sannerligen det som utgår från människans hjärta är ont från dess ungdom, men jag
ska inte fortsätta ytterligare med att slå allt levande som jag nu har gjort
I fortsättningen av alla jordens dagar skall sådd och skörd, köld och hetta, sommar och
vinter, dag och natt inte upphöra*

*Och välsignade Gud Noach och hans söner
Och han sade till dem:
Var fruktsamma och föröka er och uppfyll jorden
Och fruktan för er och rädsla för er ska vara över alla jordens djur och över alla himmelens
flygande varelser och över allt som kryper omkring på marken och över alla havets fiskar – i
er hand är de givna*

*Allt som rör sig och har liv åt er ska vara som föda liksom de gröna örterna ger jag er allting
Dock, kött med sitt liv, sitt blod i sig ska ni inte äta*

*Och sannerligen, ert blod som hör till ert liv ska jag kräva
Från handen av varje djur ska jag kräva det
Och från handen av människan, från handen av en man hans bror
Jag ska kräva människans liv*

*Utgjutare av blodet av en människa genom en människa hans blod ska utgjutast
ty som Guds avbild har han gjort människan*

Och ni: var fruktsamma och föröka er, myllra över jorden ja föröka er på den

¹⁶⁶ Flodernas mynning är ett uttryck för paradiset. Warring och Kantola 2011, 214.

Min kommentar

Det enda som är gemensamt i denna långa sekvens är tre av raderna som beskriver offret. Det innebär tre rader av totalt 51 rader i Gilgamesheposet, alltså dryga fem procent av sekvensen.¹⁶⁷

Uttrycket HERREN ”kände den välbehagliga doften” i 1 Mos 8:21 påminner mycket om formuleringen i Gilgamesheposet. I GT är det 6 ord av totalt 361 i min svenska översättning, alltså 1,7 % av textmassan. Det hävdas ofta att det är samma ordval som finns i Gilgamesheposet. Men Heidel betonar att uttrycken inte är identiska eller kan anses som en direkt översättning. I Gilgamesheposet står det ordagrant: *The gods smelled the odor, the gods smelled the good odor*, medan det i 1 Mos 8:21 står: *Och kände HERREN den välbehagliga doften*.¹⁶⁸ Heidel påpekar vidare att det inte finns någon etymologisk korrespondens mellan termerna som används i de bägge berättelserna. Heidel konstaterar avslutningsvis gällande detta argument att argumentet helt och hållet saknar grund.¹⁶⁹

Men den viktigaste invändningen mot det här argumentet är att uttrycket som används i 1 Mos 8:21 inte är något inlånat eller främmande utan ett uttryck som används genomgående i GT för att beskriva hur HERREN accepterar ett offer, t.ex. i 3 Mos 26:31, Amos 5:21 och i 1 Sam 26:19.¹⁷⁰

Det finns alltså en likhet i denna långa sekvens. Likheten består av en mening i GT. Den är inte en direkt översättning och ingenting överhuvudtaget av det övriga långa sammanhanget korrelerar på minsta sätt. Det att Noach offerar i tacksamhet efter flodens slut och att HERREN accepterar offret med samma ordval som han accepterar offer i andra sammanhang i GT är ingenting som kräver ett lån från Gilgamesh- eller något annat epos.

Skulle det inte finnas en scen där Noach offerar och HERREN accepterar offret vore det anmärkningsvärt. Att detta uttrycks med samma ordval som i andra sammanhang där HERREN accepterar ett offer i GT är ett argument mot att detta är ett lån utifrån, inte något som styrker den teorin.

Jag vill ännu fästa uppmärksamhet vid att uttrycket i Gilgamesh inte i första hand anger att gudarna accepterade offret. Jag rekapitulerar den del av texten som är av intresse:

Jag offerade i de fyra väderstrecken, brände rökelse på bergets topp, ställde krukorna i två rader, sju krukor i varje rad. Vass, cederträ och myrten samlade jag i dem.

Gudarna kände doften, gudarna kände den ljuvliga doften. Somflugor samlades de till den offerande. Plötsligt kom Belet-ili, lyfte upp sina stora ädelstensflugor som Anu hade

¹⁶⁷ Jag avser de rader som finns i originalet och även i den svenska översättning jag presenterade i kapitel 2.3.3.

¹⁶⁸ Man kunde översätta att HERREN doftade den välbehagliga doften. Det är samma rot som används i verbet som i ”doft”. Skillnaden finns vad gäller etymologi och att ett direkt lån – om orden vore desamma – hade blivit: ”Och HERREN doftade doften, HERREN doftade den välbehagliga doften”.

¹⁶⁹ Heidel 1963, 260–265.

¹⁷⁰ Mathews (1996, 392) noterar även 2 Mos 29:18; 3 Mos 1:9; 3:16; 4 Mos 15:3. Han noterar även att samma uttryck används när HERREN inte accepterar ett offer i 3 Mos 26:31.

gjort för att behaga henne: Gudar, jag glömmmer inte lapisstenen på min hals, jag minns alltid dessa dagar, jag glömmmer dem aldrig! Gudarna skall komma till offren, alla andra men inte Enlil, han ska inte komma för att han inte tänkte efter utan sände Floden, lämnade människorna åt förintelsen...

Det att gudarna kände doften beskriver att de kände doften av nygrillad mat och precis som texten preciserar samlades de kring offret som flugor. Plötsligt kom Belet-ili och strax var grälet ett faktum. Vad gällde grälet? Det gällde inte huruvida de skulle acceptera Utnapishtims offer utan huruvida även Enlil skulle få äta sig mätt av offret. Det är således tydligt att det är detta som beskrivs genom uttrycket:

Gudarna kände doften, gudarna kände den ljuvliga doften. Som flugor samlades de till den offrande

Det var doften av nylagad mat de kände. En mat de varit utan i sju dagar.

Jag vill ännu förtydliga en sista detalj. Om man bortser från hela sammanhanget och endast jämför den ena meningen som uttrycker offret i GT kan man nog hävda att en möjlig förklaring är att GT:s författare avmytologiserat de tre rader som uttrycker offret i Gilgamesheposet. Som jag klargjort ovan finns det ingenting som kräver en sådan förklaring. Men tanken kan försvaras om man endast beaktar offermeningen och inget annat.

Det som kan vara intressant att notera är att detta är den enda mening i hela flodberättelsen där teorin om en avmytologisering av Gilgamesheposet verkligen fungerar. Detta är synnerligen anmärkningsvärt om man som t.ex. Cassuto hävdar att inte endast någon enstaka mening utan hela GT:s flodberättelse i princip är en avmytologiserad version av Gilgamesheposet eller andra mesopotamiska flodberättelser.

Jag avslutar med att konstatera att om man beaktar helheten av vad som beskrivs efter floden blir situationen entydig. Gällande vad som händer efter floden finns förutom offret ingen som helst likhet av något slag.¹⁷¹ Detta gör sammantaget att jag på basis av min analys konstaterar att den enda logiska slutsatsen är att empirin inte stöder ett beroendeförhållande texterna emellan gällande vad som händer efter floden. Inte ens detaljen med offret, som ofta anges som ett av de mest övertygande tecknen på ett beroendeförhållande, visade sig vid en närmare analys styrka den tanken.

¹⁷¹ Vilket även Sarna (1966, 54–55) betonar.

3.3.12 Ett förbund upprättas

Det här temat saknas helt i Gilgamesh. I GT är det ett långt avsnitt.

*Och sade Gud till Noach och till hans söner med honom för att säga:
Och jag, ja verkligen jag, upprättar mitt förbund med er och med er säd efter er och med alla levande varelser som är med er, med de flygande varelserna med boskapsdjuren och med alla jordens djur med er från alla som gått ut ur arken till alla jordens varelser*

Jag ska upprätta mitt förbund med er och inte ska utplånas allt kött åter av flodens vatten och det skall inte vara åter en flod att fördärva jorden

Och sade Gud:

Detta är tecknet för det förbund som jag nu ger mellan mig och mellan er och mellan alla levande varelser med er för alla framtida generationer

Min båge ger jag bland molnen och den ska vara som ett tecken på förbundet mellan mig och mellan jorden

*Och det ska bli när jag hopar moln över jorden
Och den uppenbaras bågen bland molnen*

Då ska jag minnas mitt förbund som är mellan mig och mellan er och mellan alla levande varelser av allt kött och det ska inte bli åter vatten till en flod för att fördärva allt kött

Och det ska bli bågen bland molnen och jag ska betrakta henne och minnas det eviga förbundet mellan Gud och mellan alla levande varelser av allt kött som är på jorden

Och sade Gud till Noach: Detta är tecknet för det förbund som jag har upprättat mellan mig och mellan allt kött som är på jorden

Analys av likhet

Likhet saknas eftersom temat saknas i Gilgamesheposet.

3.3.13 Tidsangivelser

Tidsangivelser finns i bägge berättelser. I Gilgamesheposet ges sådana mycket sparsamt. Det som anges är att floden varar i sju dagar. Raderna som beskriver hur skeppet fastnat i Nisirberget beskriver sju dagar ytterligare. I GT är beskrivningen helt annorlunda. Där är det ett helt år mellan att floden inleds och dess slut. Arken strandar fem månader efter att floden inletts. Efter det väntar Noach ytterligare sju månader innan han tillsammans med allt annat liv lämnar arken. Däremellan finns flera tidsangivelser som anger när andra berg blir synliga,

när Noach släpper ut fåglarna, när arken öppnas upp och Noach betraktar den torra jorden och när Noach och allt levande lämnar arken. Därutöver anges Noachs ålder vid flodens start och dess slut. Flera av tidsangivelserna anger såväl år, månad som dag. Kontrasten berättelserna emellan är bjärt. Det jag anser är speciellt anmärkningsvärt är all väntan i GT:s berättelse. Jag presenterar nedan alla tidsangivelser.

Gilgamesh

På den femte dagen var skrovet färdigt

*Under sex dagar och sju nätter blåste vinden och stormen fick floden att översvämma.
När den sjunde dagen kom mojade vinden och floden*

Under den första och andra dagen låg skeppet fast vid Nisirberget, rörde sig inte mer.

Under den tredje och fjärde dagen låg skeppet fast vid Nisirberget, rörde sig inte mer.

Under den femte och sjätte dagen låg skeppet fast vid Nisirberget, rörde sig inte mer.

På den sjunde dagen var det över

GT

För om sju dagar ytterligare låter jag det regna över jorden 40 dagar och 40 nätter

Och Noach var 600 år när floden skulle föra vatten över jorden

Och det blev mot sju dagar och flodens vatten var att komma över jorden

Under det sexhundra året av Noachs liv i den andra månaden under den sjuttonde dagen i månaden

Denna dag brast alla det stora djupets källor och himmelens slussar öppnades

Och det blev regn över jorden 40 dagar och 40 nätter

Och var floden 40 dagar över jorden

Och var mäktigt vattnet på jorden 50 och 100 dagar

Och kom till vila arken i sjunde månaden, den sjuttonde dagen av månaden på Ararats berg

Och vattnet fortsätter att röra sig och att minska till den tionde månaden.

I den tionde, den första i månaden blir bergstopparna synliga

Och det hände efter slutet av 40 dagar

Och han väntade ännu sju dagar ytterligare

Men han lät vänta ännu sju dagar ytterligare

*Och det hände i det sexhundraförsta året den första månaden den första av månaden
Torkat upp hade vattnet från jorden*

Och i den andra månaden den sjuttonde dagen i månaden hade jorden blivit helt uttorkad

I tabellform ser GT:s tidsperspektiv ur som följer

År	månad	dag	antal dagar	Händer
600	2	17		Floden kommer
			40 dagar och 40 nätter	regn
			150 dagar	Var vattnet mäktigt
600	7	17		Arken strandar
600	10	1		Bergstoppar synliga
			mot slutet av 40 dagar	Noa öppnar fönstret och släpper ut korpen och duvan
			sju dagar ytterligare	Sänder ut duvan på nytt
			sju dagar ytterligare	Sänder ut duvan en tredje gång kommer inte tillbaka
601	1	1		Vattnet hade torkat bort. Taket tas bort
601	2	27		Går ut ur arken

Min kommentar

Skillnaden berättelserna emellan vad gäller tidsperspektivet är massiv. Den enda lite mer utarbetade tidsangivelse som ges i Gilgamesheposet förutom att floden varar sju dagar är episoden då farkosten fastnat på Nisirberget. Totalt tar floden inklusive väntan två veckor i Gilgamesheposet medan den tar ett år i GT. Inte heller vad gäller tidsperspektivet stöder empirin ett litterärt beroendeförhållande.

3.3.14 En analys av orden: jordbeck och lucka, samt uttrycket sex dagar och sju nätter

Förutom fågelepisoden är det två likheter som ofta lyfts upp som tydliga tecken på att GT är en bearbetning av Gilgamesheposet. För det första är det förekomsten av det specifika låneordet för jordbeck och för det andra är det att bägge berättelser innehåller ett omnämnande av att en lucka öppnas efter att arken har strandat. Därför diskuterar jag förekomsten av dessa ord specifikt.

Jordbeck

Att samma ord används i såväl de mesopotamiska berättelserna som den bibliska flodberättelsen är anmärkningsvärt. Det finns en synonym för jordbeck som annars används

de få gånger ordet förekommer i GT, dock inte här. Det finns därför goda skäl för en närmare analys av hur jordbeck används i berättelserna.

Att ett lånord från Mesopotamien används för jordbeck är i sig ingenting mer märkvärdigt än att det finska ordet "sauna" används i en engelsk text. Att så görs behöver inte betyda att den engelska texten är en bearbetning av ett ursprungligen finskt verk. Engelskan har bara lånat in *sauna* från en kultur som mer än de flesta andra omhuldat bastubadandet. Jag återkommer till detta senare.

Jordbeck förekommer förutom i Mesopotamien även i Israel i trakten av Döda havet varifrån det även exporterats till Egypten bl.a. Det finns en referens om detta i 1 Mos 14:10:

Men Siddimsdalen var full av jordbecksgropar. Kungarna i Sodom och Gomorra flydde och föll då i dessa. De övriga flydde till bergsbygden. (SFB)

Det som alltså är verkligt intressant är att det ord som används för jordbeck i flodberättelsen är ett annat än det som används t.ex. i versen ovan. Ordet är *kofer* och används endast i 1 Mos 6:14.¹⁷² Heidel konstaterar att på basis av detta enstaka ord som är gemensamt kan man inte dra slutsatsen att den bibliska berättelsen är ett lån från den babyloniska. Jordbecksindustrin var som starkast i Mesopotamien varifrån bruket och begreppet spreds. Skulle *kofer* vara ett obekant uttryck på hebreiska kunde det ha översatts till synonymen *chemar*. Jordbeck förekommer endast tre gånger i GT förutom flodberättelsen.¹⁷³

För att kunna göra en väl avvägd bedömning av vilken betydelse man ska ge det faktum att jordbeck förekommer i den bibliska texten är det nödvändigt att analysera hur ordet används och var det förekommer såväl i Gilgamesheposet som i den bibliska berättelsen.

För det första förekommer inte jordbeck i den instruktion som ges Utnapishtim. Det är just i det sammanhanget ordet förekommer i GT, där och ingen annanstans. I Gilgamesheposet förekommer det två gånger senare i berättelsen när det rapporteras om och beskrivs hur Utnapishtim förfärdigar respektive lastar skeppet. Den första gången dyker ordet upp i detta sammanhang:

På morgonen, vid gryningen första stråle samlades alla omkring mig. Snickaren bar på sin yxa, vassklipparen bar på sin sten, ...de unga männen ... husen ... barnen bar på tjära och jordbeck

¹⁷² עֲשֵׂה לָהּ תַבַּת עֲצֵי-גֹפֶר קִנִּים תַעֲשֶׂה אֶת-הַתַּבָּה וְכַפַּרְתָּ אֹתָהּ מִבַּיִת וּמִחוּץ בְּכֹפֶר .

¹⁷³ Heidel 1963, 265–266. *Chemar*, חֶמָר , används vid tre tillfällen:

De sade till varandra: "Kom, så slår vi tegel och bränner det!" Teglet använde de som sten, och som murbruk använde de jordbeck. (1 Mos 11:3 SFB)

Men Siddimsdalen var full av jordbecksgropar. Kungarna i Sodom och Gomorra flydde och föll då i dessa. De övriga flydde till bergsbygden. (1 Mos 14:10 SFB)

Men när hon inte kunde gömma honom längre, tog hon en korg av papyrus och strök på jordbeck och tjära, lade barnet i korgen och satte den i vassen vid Nilens strand (2 Mos 2:3 SFB)

Den andra gången jordbeck förekommer är sammanhanget när båten lastas:

Tretusen tunnor jordbeck hällde jag i grytan, tretusen tunnor tjära lastade vi i båten, tretusen man bar krukor med olja: Tusen krukor behövdes som offer, skepparen sparade tvåtusen i ett förråd.

Vid bägge tillfällen nämns således jordbeck tillsammans med tjära, det nämns aldrig ensamt. I GT konstateras att:

Gör dig en ark av goferträ

Bon ska du göra i arken

Och du ska täcka den invändigt och utvändigt med jordbeck

Om detta skulle vara ett litterärt lån skulle man vänta att även "tjära" nämns i samma sammanhang eftersom det är ett så tydligt par i Gilgamesheposet de två gånger jordbeck förekommer. I Gilgamesheposet omnämns inte heller att skeppet ska täckas med jordbeck varken ut- eller invändigt, det nämns endast att jordbeck lastas i båten och att barnen bar på det.

Jag anser att förekomsten av låneordet *kofer* åtminstone i viss mån stöder att flodberättelsen härstammar från Mesopotamien. Men teorin om ett litterärt beroende där den bibliske författaren omarbetat Gilgamesheposets berättelse stöds inte av hur ordet jordbeck används i berättelserna. Det faktum att jordbeck förekommer men gör det ensamt och inte i samband med tjära eller något annat ord som förekommer i samma sammanhang i Gilgamesheposet är snarare ett argument *mot* att den bibliska berättelsen är litterärt beroende av Gilgamesheposet än att det stöder den teorin. Att ordet inte ens förekommer i samma sammanhang ger än mindre stöd för uppfattningen att ordets förekomst är ett tecken på ett direkt lån. I GT nämns jordbeck i Guds instruktion, medan det i Gilgamesheposet endast nämns i andra sammanhang. Man bör notera att sammanhanget inte är polyteistiskt i Gilgamesheposet när jordbeck nämns. Jordbeck används i samband med att skeppet byggs och därför skulle författaren av den bibliska texten inte ha någon orsak att förändra texten om man endast lånade, bearbetade och avmytologiserade Gilgamesheposet.

Luckan

En lucka som öppnas är gemensamt i berättelserna. Även här finns det skäl att granska var ordet förekommer och vad som berättas i anslutning till ordet.

Gilgamesh

Jag öppnade en lucka och ljuset föll på mina kinder. Jag böjde mig ner och satte mig och grät. Mina tårar rann ner på kinderna. Jag spanade efter stränder och efter havets gräns. Långt borta syntes 12 öar.

Båten hade stannat på Nisisberget, fastnat där, rörde sig inte mer.

Under den första och andra dagen låg skeppet fast vid Nisirberget, rörde sig inte mer.

Under den tredje och fjärde dagen låg skeppet fast vid Nisirberget, rörde sig inte mer.

Under den femte och sjätte dagen låg skeppet fast vid Nisirberget, rörde sig inte mer.

GT

Och drog sig tillbaka vattnet från jorden. Det rörde sig och drog sig tillbaka

Och avtog vattnet mot slutet av den hundrafemtionde dagen

Och kom till vila arken i sjunde månaden, den sjuttonde dagen av månaden på Ararats berg

Och vattnet fortsätter att röra sig och att minska till den tionde månaden.

I den tionde, den första i månaden blir bergstopparna synliga

Och det hände efter slutet av 40 dagar

Och öppnade Noach fönstret på arken som han hade gjort

Och sände korpen...

Min kommentar

I samband med att Utnapishtim öppnar luckan beskrivs hur ljuset faller på hans kinder och han sätter sig ner och gråter. Hans tårar rinner ner för kinderna. Han spanar efter stränder och efter havets gräns och ser då tolv öar. Det är en vacker och minnesvärd beskrivning som inte innehåller någon mytologi. Det skulle alltså inte heller i det här sammanhanget ha funnits något skäl för den bibliske författaren att refusera den här vackra sekvensen. I GT finns dock inte ett spår av denna vackra beskrivning. Noach öppnar fönstret endast för att släppa ut korpen. Ingen känslomässig reaktion nämns överhuvudtaget i samband med lucköppnandet. Det nämns inte heller att Noach spanar efter något eller att han ser någonting.

Min slutsats är därför att förekomsten av luckan som öppnas i bägge berättelser inte styrker ett beroendeförhållande utan det motsäger ett sådant förhållande. Att en lucka öppnas i arken efter flodens slut är naturligt och kräver inget litterärt beroende. Det att ingenting av den vackra icke-mytologiska beskrivningen som finns i samband med lucköppnandet i Gilgamesheposet återfinns i GT:s berättelse motsäger ett litterärt beroende. Det att lucköppnandet sker i olika sammanhang motsäger även det ett litterärt beroende. I

Gilgamesheposet sker det i samband med att farkosten strandar och i GT:s berättelse sker det i samband med fågelepisoden. Man bör notera att i GT:s berättelse öppnas luckan och fågelepisoden tar vid mer än fyra månader efter att arken strandat.

Sex dagar och sju nätter

Uttrycket sex nätter och sju dagar är något som förekommer återkommande i Gilgamesheposet.

- 1 Gilgamesh begråter Enkidus död.¹⁷⁴
- 2 Utnapishtim byggde arken med sex tak och delade in den i sju avdelningar.¹⁷⁵
- 3 Floden varade i sex dagar och sju nätter och på den sjunde dagen mojnade stormen.¹⁷⁶
- 4 Arken låg fast vid Nisirberget efter floden i sex dagar, på den sjunde dagen började den röra sig.¹⁷⁷
- 5 Utnapishtim uppmanade Gilgamesh att hålla sig vaken i sex dagar och sju nätter som en förberedelse för att bli odödlig.¹⁷⁸

I GT finns inte uttrycket en enda gång. Eftersom uttrycket inte är mytiskt på något sätt är det anmärkningsvärt att det inte lånats in en enda gång i GT. Den här detaljen motsäger även det ett litterärt beroende.

3.3.15 Källan för flodens vatten

Jag vill ännu lyfta fram det speciella uttrycket som återfinns i inledningen av floden:

Denna dag brister alla det stora djupets källor och himmelens slussar öppnas

Uttrycket är unikt i hela GT och förekommer endast i flodberättelsen vid flodens början och vid dess slut. Det är så säreget att det finns skäl att tro att uttrycket härrör sig från någon bakomliggande gammal källa.¹⁷⁹ Från någon av de kända kilskriftstexterna kommer den i alla fall inte. De talar endast om regn och en våldsamt storm som varar i sju dagar. Att detta unika uttryck inte visar sig vara ett lån från varken den sumeriska flodberättelsen, Atrahasiseposet eller Gilgamesheposet är förvånande och anmärkningsvärt om man hävdar ett litterärt beroende berättelserna emellan.

¹⁷⁴ Tavla X, 63, 137, 236.

¹⁷⁵ Tavla XI, 60–61.

¹⁷⁶ Tavla XI, 128–130.

¹⁷⁷ Tavla XI, 143–146.

¹⁷⁸ Tavla XI, 207.

¹⁷⁹ Så anser t.ex. Emerton 1987, 414.

3.3.16 Skillnad i realism

När jag analyserat faktauppgifterna i respektive berättelse är skillnaden berättelserna emellan frapperande. GT:s berättelse är mycket realistisk i jämförelse med de tre mesopotamiska paralleller jag presenterat. Jag tänker inte på skillnader som kan härledas till huruvida utgångspunkten är monoteistisk eller polyteistisk utan på detaljer som farkostens mått, flodvattnets källor, flodens längd och den långa väntan som Noach får genomgå efter floden.

Den bibliska arkens proportioner ger mycket goda flytegenskaper och påminner om proportionerna på moderna fraktfartyg och oljetankers.¹⁸⁰ Den är lång och låg och lagom bred. Noachs ark beskrivs som en väldig farkost med tre våningar som har ca 5 meter i takhöjd om våningarna är jämnhöga, vilket inte sägs ut. Den är byggd av goferträ, vilket är ett trädslag som omnämns endast här i GT. Man kan därför inte med säkerhet fastställa vilket trädslag som avses. Detta kan jämföras med den farkost Utnapishtim bygger på fem dagar genom att riva ner sitt vasshus och omvandla det till en farkost som har formen av en kub som är 60 meter på alla sidor.

Förutom detta är källan till floden samt tidsperspektivet helt annorlunda. I Gilgamesheposet är floden en regnstorm som varar sju dagar. Sedan är allt över. I GT brister det stora djupets källor och himmelens slussar öppnas. Vad som än beskrivs är det är inte endast ett vanligt regn. Det kraftiga regnet fortgår i 40 dagar och vattnet förblir mäktigt över jorden i 150 dagar, alltså hela fem månader. Efter detta beskrivs en lång väntan då det tar knappt två och en halv månad innan omgivande bergstoppar blir synliga. Sedan går det ytterligare minst 40 dagar innan fåglarna släpps ut. I samband med detta väntar Noach två sju dagars perioder ytterligare. Fem och en halv månad efter att arken strandat, nio och en halv månad efter att floden startat, den första dagen av det nya året konstateras att marken är torr. Då tar Noach bort en del av arkens tak och blickar ut över jorden. Inte ens nu hoppar Noach ut. Istället väntar han ännu två månader till! Först den tjugosjunde dagen i den andra månaden lämnar Noach arken. Detta är sju månader efter att arken strandade på Ararat! Varför all denna väntan? Varför alla dessa exakta tidsangivelser? I jämförelsematerialet finns inga tidsangivelser överhuvudtaget förutom att stormen varade i sju dagar och att Utnapishtims farkost låg sju dagar på berget Nisir.

Jag anser att den mest logiska förklaringen till all väntan i GT:s berättelse är att författaren bevarat en gammal tradition som beaktat vad som krävs i tid om livet ska kunna återhämta sig. De långa perioderna av väntan gör berättelsen mycket mer realistisk. Litterärt är all väntan, speciellt den som följer fågelepisoden, föga entusiasmerande. Strävan efter realism

¹⁸⁰ Enligt Wikipedia var den oljetanker som är känd som världens största skepp Knock Nevis en supertanker i Ultra Large Crude Carrier-klassen. Hon har tidigare även seglat under bland annat namnen Seawise Giant, Happy Giant och Jahre Viking. Hon var 458 meter lång och 69 meter bred med en djupgång på 24 meter. Förhållande mellan hennes längd och bredd är 6,6. För måtten som anges på Noachs ark är förhållandet 6,0. Även förhållandet mellan bredd och höjd motsvarar varandra på de båda skeppen. Även Boice (1998, 327–328) noterar att måtten ger bästa möjliga flytegenskaper.

lyser med sin frånvaro i de mesopotamiska berättelserna och det resulterar i en stor diskrepans mellan GT och jämförelsematerialet.

3.3.17 Slutsats gällande likheter berättelserna emellan

Jag har nu jämfört och analyserat Gilgamesheposet och GT:s berättelse noggrant. I kapitel 3.3.1–3.3.12 analyserade jag tolv olika teman för att kunna jämföra och avgöra i vilken mån det finns gemensamma drag och spår av direkta litterära lån. Jag sammanfattar resultatet genom en tabell. Jag har kategoriserat likheten i sex olika steg enligt följande indelning.

A = Stor likhet i innehåll och uppbyggnad. I stort sett berättas samma sak på ett liknande sätt i samma ordning och med liknande faktauppgifter. En logisk slutsats är att den ena berättelsen litterärt lånat från den andra

B = Uppenbar likhet. Det finns mer än enstaka detaljer som är gemensamt. Faktaskillnader finns och andra skillnader i ordning och innehåll

C = Har endast enskilda beröringspunkter. Enstaka ord, eller en enstaka mening är gemensam eller påminner åtminstone om varandra

D = Det finns i praktiken ingenting gemensamt

E = Temat saknas helt i den ena versionen

Tema	A	B	C	D	E
Bakgrund och motivering				x	
Anvisningar för räddningsoperationen			x		
Hur beskrivs livet som ska tas in i arken			x		
Flodhjälten förklarar situationen för andra					x
Beskrivning av hur arken byggs och sjösätts					x
Floden bryter ut			x		
Floden regerar				x	
Arken strandar och floden är slut			x		
Fågelepisoden		x			
Arken lämnas					x
Vad följer efter floden			x		
Ett förbund upprättas					x

Jag konstaterar att det inte finns ett enda tema där den logiska slutsatsen blir att den ena berättelsen litterärt lånat av den andra. Det finns inget tecken på ett direkt lån eller en litterär bearbetning av ett enda lite längre textsammanhang. Det enda tema som har en likhet utöver spridda detaljer är fågelepisoden. Inte ens för den är det en logisk slutsats att det är ett direkt

lån.¹⁸¹ Därutöver finns fem teman som åtminstone har någon beröringspunkt av något slag. Hälften av alla teman har i praktiken ingenting gemensamt eller så saknas temat helt i den ena berättelsen.

I kapitel 2.5.13–16 diskuterade jag speciella ord, tidsangivelser, realism osv. Resultatet av analysen i dessa kapitel harmonierar med min analys av de 12 teman jag identifierat. Skillnaden är mycket stor berättelserna emellan och det finns inget spår av ett litterärt beroende, förvånande nog inte ens på basis av ”jordbeck” och ”lucka”.

Sammanfattningsvis konstaterar jag att min slutsats efter att ha analyserat olikheter och likheter berättelserna emellan är att empirin inte stöder att GT:s berättelse är ett lån eller en litterär bearbetning av Gilgamesheposets flodberättelse.

Inte desto mindre behandlar de mesopotamiska flodberättelserna något som är gemensamt med GT:s flodberättelse. Hur detta kan tolkas återkommer jag till i det avslutande kapitlet. Men innan det ska jag presentera min analys av hur repetition med variation används i Gilgamesheposet.

4 Repetition och variation i Gilgamesheposet

I det här kapitlet fokuserar jag på de repetitioner med eller utan variation som förekommer i Gilgamesheposet. Det gör jag eftersom den tekniken flitigt används av författaren till GT:s berättelse och jag kommer att analysera huruvida tekniken används på ett motsvarande sätt eller inte.

Jag analyserar även huruvida olika namn eller beteckning används på samma person. I GT:s flodberättelse används två beteckningar för Gud. Dels används den allmänna gudsbeteckningen *elohim* som är ett appellativ. I vanliga fall syftar det på Bibelns Gud, men det kan också användas om andra gudar eller viktiga människor.¹⁸² Men även personnamnet JHVH används. I svenska översättningar omskrivs det till HERREN enligt den judiska traditionen där man slutat uttala Guds personnamn. Bl.a. på basis av dessa två gudsbeteckningar har dokumenthypotesens förespråkare delat in GT:s berättelse i två källor. Därför är det intressant att undersöka huruvida olika beteckningar används på samma person i Gilgamesheposet eller inte.

¹⁸¹ Se diskussionen i kapitel 3.3.9.

¹⁸² Jungerstam 2017, 55–64.

4.1 Variation av namn

Det första jag noterar är samma variation som mellan ”Gud” och ”HERREN” i GT:s flodberättelse. Ibland används personnamnet ”Shamhat” och ibland endast appellativet ”glädjeflickan”.

*Enkidu satt framför **glädjeflickan**,*

de älskade,

och Enkidu glömde var han var född.

Sex dagar, sju nätter

*älskade Enkidu med **Shamhat**.*

***Glädjeflickan** sa till Enkidu...¹⁸³*

Enkidu tänkte på de råd han hade fått,

***glädjeflickans** tal behagade honom.*

Han insåg nu att han behövde en vän.

***Shamhats** råd behagade honom.*

***Glädjeflickan** tog av sig sitt klädesplagg...¹⁸⁴*

4.1.1 Repetition med variation av namn

Det här är en typ av parallellism som enligt Warring och Kantola är mycket vanlig i Gilgamesheposet, liksom i akkadisk litteratur i övrigt.¹⁸⁵

Hela eposet inleds med en sådan parallellism. Jag presenterar fem exempel:

¹⁸³ Tavla II, 1–5. Andra exempel är tavla II, 59–61.

¹⁸⁴ Tavla II, 22–26.

¹⁸⁵ Warring och Kantola 2011, 10.

Han som såg djupet, jordens grund,

han erfor allt, förstod allt.

Gilgamesh som såg djupet, jordens grund,

han erfor allt, förstod allt.¹⁸⁶

För **kungen** i Uruks fårfålla

skall brudens slöja öppnas först.

För **Gilgamesh**, kungen i Uruks fårfålla,

Skall brudens slöja öppnas först.¹⁸⁷

Gilgameshs moder, allkunnig och vis,

sade till **sin son** –

Vildko Ninsun, allkunnig och vis,

sade till **Gilgamesh**¹⁸⁸

Min kamrat, som jag älskade, har åter blivit jord.

Enkidu, som jag älskade, har åter blivit jord¹⁸⁹

Ishtar skrek som en barnaföderska

Gudafrun, hon med den vackra rösten, grät¹⁹⁰

¹⁸⁶ Tavla I, 1–2.

¹⁸⁷ Tavla II, 68–69.

¹⁸⁸ Tavla II, 135–138.

¹⁸⁹ Tavla X, 72–73.

¹⁹⁰ Tavla XI, 117–118.

Sedan ett exempel på parallellism där flera ord varieras:¹⁹¹

*Min kamrat, varför **klagar** du som en **vekling**?*

*Varför **talat** du som en **ynkrygg**?*

4.2 En person frågar, en annan mottar svaret

Det här exemplet är från tavla II rad 61–64. Innan dessa rader har Enkidu bett Shamhat ta reda på vem mannen är. Glädjeflickan ropar på mannen, går fram till honom och frågar honom vart han är på väg. Därefter svarar inte mannen glädjeflickan, utan Enkidu.

Glädjeflickan ropade på mannen,

Gick fram till honom och frågade:

”Vart är du på väg unge man? Vad är målet med din resa?”

Den unge mannen tog till orda och sade till Enkidu...

4.3 Ordagranna repetitioner

Ordagranna repetitioner förekommer inte i GT:s flodberättelse, inte heller i övrigt i urhistorien eller i första Mosebok. I Gilgamesheposet förekommer dock många sådana ordagranna eller nästan ordagranna repetitioner. De repeteras inte nödvändigtvis endast en gång. En del rader repeteras såväl fyra som fem gånger.

T.ex. repeteras följande två rader fyra gånger:¹⁹²

Humbabas röst är en stormflod,

hans andedräkt död, hans tal eld

¹⁹¹ Tavla II, 201–201, tavla V, 96–97.

¹⁹² Tavla II rad 173–174 respektive 191–192, 240–241, 253–254. På rad 192, 241 och 254 saknas ”är”. De lyder således ”hans andedräkt död, hans tal eld”.

Fem gånger repeteras detta:¹⁹³

*Enlil har satt honom där som en skrämman,
för att skydda Cederskogen*

Följande har först en ordagrann repetition:¹⁹⁴

*Han hör den minsta viskning
på sextio dubbeltimmars avstånd*

Sedan med en variation: *Han hör på sextio dubbeltimmars avstånd.*¹⁹⁵

Det finns många fler exempel, men jag nöjer mig med att presentera dessa.¹⁹⁶

4.4 Repetition av befallningen att gå ombord

I den bibliska flodberättelsen återkommer temat att gå ombord på arken fyra gånger. Forskare som omfattar dokumenthypotesen hävdar att detta beror på att två disparata källor arbetats ihop och därav kommer upprepningarna. Som jag konstaterar i min analys av den bibliska flodberättelsen är det inte onödiga upprepningar. Först ges en befallning att en ark ska byggas dit djuren i framtiden ska tas med, sedan kommer befallningen med imperativ, ”Gå till arken”, därefter berättas att de gick in i arken med berättarformen imperfekt konsekutiv och den fjärde gången meddelas att de verkligen går in i arken just den dag floden bröt ut.¹⁹⁷

Intressant är att i Gilgamesheposet finns även där flera tillfällen då detta berörs. Två gånger nämns att djuren ska ombord. Första gången att de ska med ombord och andra gången att de går ombord.

Vad gäller Utnapishtim så leder han först djur och människor ombord. Sedan berättas när han ska gå ombord och sist att han gick ombord just då och stängde dörren.

Även i Gilgamesheposet finns således upprepningar vad gäller att gå in i farkosten. Ingen hävdar att just detta beror på att Gilgamesheposet klippts ihop av divergerande berättelser.

¹⁹³ Tavla II rad 189–190 respektive 197–198, 238–239, 246–247, 260–261.

¹⁹⁴ Tavla II rad 193 respektive 242.

¹⁹⁵ Tavla II rad 255.

¹⁹⁶ Tavla II rad 201–202; 228–229; 230–231; 248, 256; 244, 259; 245, 258; Tavla III 30–31; 32–33; Tavla V rad 90, 152; 96–97; Tavla X rad 41–81, rad 115–152.

¹⁹⁷ Jungerstam 2018, 39–47.

Den här jämförelsen styrker min tidigare slutsats att de bekräftande upprepningarna i flodberättelsen inte vittnar om disparata källor. Istället är repetitionerna ett tecken på en autentisk text som använder en vanlig litterär teknik i den antika främre orienten. I den bibliska berättelsen används även fyra olika grammatikaliska former för verbet som anger att de ska komma till arken. Först används futurum, sedan imperativ, sedan berättarformen imperfekt konsekutiv som för handlingen framåt och sist perfekt som blickar tillbaka på det som hände just den dagen då floden bröt ut.¹⁹⁸

Nedan presenterar jag de fyra tillfällena i Gilgamesheposet:

1: Uppmaning: Ta med allt levande. Bygg ett skepp

Ninshuku Ea hade svurit trohetseden tillsammans med dem,

berättade för en husvägg istället:

Vasshydda, vasshydda! Stenvägg, stenvägg!

Hör på vasshydda! Lyssna noga, stenvägg!

Man från Shuruppak, son av Ubara-Tutu,

riv ner ditt hus, bygg ett skepp,

lämna dina ägodelar, sök livet.

Förakta egendom, rädda livet!

Ta frö från allt levande ombord på båten.

2: Skeppet byggs. Utnapishtim leder ombord frö av allt levande

Vid gryningen smorde jag mina händer med olja,

till kvällen var skeppet redan färdigt.

Sjösättningen var mödosam,

pålar flyttades fram och tillbaka

tills två tredjedelar av skeppet var i vattnet.

... lastade jag i båten

allt silver lastade jag i båten,

allt guld lastade jag i båten

¹⁹⁸ Jungerstam 2018, 39–47.

och frö från allt levande lastade jag i båten.

Jag ledde släkten och familjen ombord på skeppet,

stäppens vilda djur och bergens hjordar,

alla arbetare ledde jag ombord på skeppet.

3: När det regnar mörker: Gå ombord!

Shamash hade gett tecknet:

När det regnar mörker på morgonen

när det regnar tyngd på kvällen,

gå ombord på skeppet och lås dörren!

4: Det regnar mörker. Utnapishtim går ombord och dörren stängs

Den stunden kom.

På morgonen regnade det mörker,

på kvällen regnade det tyngd över landet.

Jag såg stormen,

stormen var fruktansvärd att se.

Jag gick ombord och stängde dörren.

4.5 Slutsats gällande repetition och variation

Det är betydelsefullt att notera på vilket sätt repetition med variation används i Gilgamesheposet.

Variation av namn förekommer ett flertal tillfällen. Författaren växlar mellan personnamn och appellativ flera gånger, t.ex. mellan "Shamhat" och "glädjeflickan". Det är intressant eftersom sådan variation även förekommer i GT mellan appellativet "Gud" och personnamnet "JHVH"

som i svenska översättningar omskrivs till HERREN.¹⁹⁹ Många forskare har tolkat skillnaden mellan ”Gud” och ”HERREN” som ett tecken på olika källor. Som bl.a. Gilgamesheposet visar är repetition med variation av personnamn och appellativ en vanlig teknik i den antika främre orienten. Samma typ av variation återfinns även i den så kallade skapelsemyten Enuma Elish.²⁰⁰ När författaren varierar mellan Gud och HERREN i den bibliska flodberättelsen är detta således ett tecken på berättelsens autenticitet och inte på att den är sammanfogad från disparata källor.²⁰¹

Beaktansvärt är även att befallningen att gå ombord upprepas i Gilgamesheposet. Inte alls på motsvarande intrikata fyrfaldiga sätt som detta repeteras i GT, men nog så att först kommer en befallning eller instruktion och senare bekräftas att så skedde.²⁰²

Den typ av variation som är vanlig i Gilgamesheposet men inte alls förekommer i GT:s flodberättelse är längre eller kortare ordagrann repetition.

Min analys av repetitionerna i Gilgamesheposet visar således såväl gemensamma drag som stor olikhet. Repetition där man varierar huruvida man använder appellativ eller personnamn är vanlig. Att först ge en anvisning som sedan rapporteras som utförd förekommer i bägge berättelser. Men de ordagranna längre och kortare repetitioner som förekommer många gånger i Gilgamesheposet saknas helt i GT:s flodberättelse. Likaså kan graden av variation i repetitionerna inte på något sätt jämföras berättelserna emellan. Den bibliska berättelsens variationsrikedom är närmast förstummande och Gilgamesheposets variationer är mycket få och enkla i jämförelse.²⁰³

¹⁹⁹ I Bibel 2000 används ”Herren” vilket gör att man inte vet när det är personnamnet JHVH som används och när det på hebreiska står ”herre” i allmänhet, vilket även förekommer.

²⁰⁰ Min analys visar att textens syfte inte är att fungera som skapelseepos utan att beskriva guden Marduks väg till herravälde. Det hävdar även författaren till eposet i dess egen efterskrift. Inte desto mindre betecknas eposet ofta som det babyloniska skapelseeposet. Jungerstam 2013.

²⁰¹ För en gedigen analys se Jungerstam 2018, 103–149.

²⁰² Se min analys av variationerna i Jungerstam 2018, 39–47.

²⁰³ Se min analys i Jungerstam 2018, 39–47; 60; 67–72.

5 Vilken version innehåller mest fakta?

Warring och Kantola som är experter på Gilgamesheposet och vars svenska översättning jag tacksamt använder hävdar följande: ”Det man funnit i Assurbanipals bibliotek är en mycket utförligare, längre och mer detaljrik redogörelse för syndafloden än den som återfinns i GT”.²⁰⁴

I det här kapitlet granskar jag huruvida Warring och Kantolas omdöme har stöd i empirin eller inte. Jag kommer först att granska omfattningen av respektive berättelse. Därefter jämför jag berättelsernas detaljrikedom.

5.1 Berättelsernas omfattning

GT:s berättelse består av 1791 ord i min svenska översättning om man plockar bort avsnittet om Noachs söner.²⁰⁵ Gilgamesheposet består av 1337 ord i Warring och Kantolas svenska översättning. En del rader är skadade så det korrekta antalet ord är något större, det handlar dock endast om något tiotal ord som saknas. Den bibliska berättelsen är således i motsats till vad Warring och Kantola hävdar inte kortare utan längre.

5.2 Berättelsernas detaljrikedom

Är ändå Gilgamesheposet mer utförlig och detaljrik vad gäller att beskriva floden? Det påståendet är också lätt att kontrollera med hjälp av empirin. Jag jämför som följer vad berättelserna har att avslöja om följande teman:

1. Motivet för floden
2. Förberedelser och instruktioner
3. Floden
4. Vad händer efter floden

²⁰⁴ Warring och Kantola 2011, 259, 266.

²⁰⁵ Jag räknar orden i 1 Mos 6:9–9:17 samt 1 Mos 9:28–29.

5.2.1 Motivet för floden

Gilgamesh

*Shuruppak, en stad som du känner till,
belägen vid Eufrats strand
var redan urgammal när gudarna bodde där
fick lust att ställa till en stormflod.*

GT

*Noach, en rättfärdig man
Oklanderlig var han i sin generation
Med Gud vandrade Noach*

Och avlade Noach tre söner: Shem, Cham och Jafet

*Men fördärvad var jorden inför Guds ansikte
Ja, fylld var jorden av våld
Och betraktade Gud jorden: Och se! Fördärvats!
Sannerligen, fördärvat allt kött sin väg på jorden*

*Och sade Gud åt Noach:
Slutet för allt kött kommer inför mitt ansikte
Sannerligen, fyllts har jorden av våld från deras ansikten
Och se! Jag fördärvar dem tillika med jorden*

Min kommentar

Gilgamesheposet har inget annat att säga om motivet än att gudarna hade lust att ställa till en stormflod medan GT erbjuder en etisk motivering såväl för floden som för att Noach ska bli räddad. Således finns inget skäl att hävda att Gilgamesheposet är mer utförlig gällande motivet för floden. Situationen är den motsatta.

5.2.2 Förberedelser och instruktioner

I Gilgamesheposet får man läsa många rader hur bygget går till och förbereds vilket saknas helt i GT. Men om man från det långa avsnittet plockar ut de fakta som berättelsen presenterar är resultatet som följer:

Gilgamesh

1. Utnapishtim ska riva ner sitt hus och bygga ett skepp
2. Han ska ta frö från allt levande ombord på båten
3. Båtens form är som en kub: 60 m x 60 m x 60 m
4. Båten delades in i sex däck, således sju våningar och lastrummet delades i nio delar
5. 3000 tunnor jordbeck hälldes i grytan, 3000 tunnor tjära lastades och 3000 man bar krukor av olja till skeppet
6. Tusen krukor behövdes som offer och skepparen sparade 2000 i ett förråd
7. Silver och guld lastades på skeppet
8. Det tog fem eller sex dagar att bygga båten
9. Utnapishtim leder arbetare, sin släkt och alla djur in i båten
10. Utnapishtim stänger dörren och styrmannen Puzurkurgal förseglar båten

GT

1. Gud befäller att en ark ska byggas
2. Arken ska göras av goferträ
3. Rum ska göras i arken
4. Den ska täckas invändigt och utvändigt med jordbeck
5. Den ska vara 300 alnar lång (150 m), 50 alnar bred (25 m) och 30 alnar hög (15 m)
6. Tak ska du göra till arken och till en aln ska du förfärdiga det ovanifrån (Betyder antagligen att det ska vara ett mellanrum mellan sidan och taket)
7. En öppning i arkens sida ska göras
8. Arken ska göras i tre våningar
9. Gud informerar att han ska sända en flod
10. Gud berättar att han ska upprätta ett förbund med Noach
11. Gud berättar exakt vilka människor Noach ska ta med sig. Han namnger alla män
12. Gud berättar att Noach ska ta med sig par - hona och hane – av alla djur på land
13. Gud berättar att Noach ska ta med sig mat för både djur och människor
14. Antalet av olika djur specificeras: Av rena djur och av flygande varelser ska tas sju par och av de som inte är rena djur ett par
15. Om sju dagar ska regnet starta
16. Regnet ska vara i 40 dagar och 40 nätter
17. Noach var 600 år det år floden skulle komma
18. Noach och hans familj kom verkligen till arken
19. Djuren kommer verkligen parvis till arken enligt Guds befallning
20. Noach och hans söner samt alla djur hade slutligen gått in i arken just precis den dag floden bröt ut
21. Noachs söner hade alla en hustru, månggifte kunde ha förekommit
22. HERREN stängde dörren på arken, underförstått var Noach den siste som gick in eftersom det sägs att HERREN stängde dörren efter honom

Min kommentar

Även vad gäller instruktioner och förberedelser erbjuder den bibliska berättelsen avsevärt fler faktauppgifter. Det som saknas är den ganska långa beskrivningen i Gilgamesheposet om hur Utnapishtim ljugar för sina bybor om vad som ska hända samt beskrivningen av hur skeppet lastas och sjösätts. Ingenting anges att lastas på båten förutom Noachs familj, djur och mat i den bibliska berättelsen. Såväl tiden att bygga skeppet vilken anges till fem eller sex dagar som att farkosten beskrivs som en kub med en höjd, bredd och längd på 60 meter gör att man måste konstatera att realismen saknas i Gilgamesheposets beskrivning. En sådan farkost, av vass, skulle snurra i våldsamt flod och den är givetvis omöjlig att bygga på mindre än en vecka.

5.2.3 Floden

Avsnittet där floden beskrivs är kort i Gilgamesheposet. De flesta rader används till att målande beskriva hur skräckslagna gudarna blir för floden. I GT ges mycket mer faktauppgifter och inget utrymme ägnas åt Guds reaktion. Där beskrivs flodens utveckling med flera exakta datumangivelser bl.a.

Gilgamesh

1. Det var en fruktansvärd storm som orsakade floden
2. Gudarna blev rädda för stormen och frågar sig varför de lät detta ske
3. Under sex dagar och sju nätter varar stormen
4. Den sjunde dagen mojar vinden och floden drar sig tillbaka
5. Båten stannar på Nisisberget
6. Utnapishtim ser 12 öar
7. Båten sitter fast på berget sex dagar
8. Den sjunde dagen sänder Utnapishtim ut en duva som kom tillbaka,
9. Sedan sänder han en svala som kommer tillbaka
10. Sist sänder han en korp som ser att floden sjunkit undan och den kommer inte tillbaka

GT

1. Det exakta datumet för flodens start anges
2. Vattnet kommer inte bara från regnet utan även från det stora djupets källor
3. Arken lyfts nu upp och glider fram på vattnets yta
4. Alla höga berg täcks
5. Vattnet täcker bergen med minst 15 alnar
6. Allt landlevande förgås
7. Vattnet regerar i 150 dagar

8. Gud tänker på Noach och djuren
9. Gud låter en vind blåsa
10. Vattnet avtar
11. Djupets källor och himmelens slussar stängs, regnet upphör
12. Vattnet börjar dra sig tillbaka
13. Det är mot slutet av de 150 dagarna som vattnet börjar dra sig tillbaka
14. Det anges med exakt datum när arken strandar
15. Det anges var arken strandar
16. Det anges hur länge vattnet fortsatte minska efter det
17. Det anges exakt datum när andra bergstoppar blev synliga
18. Noach väntar en 40 dagarsperiod efter detta
19. Noach öppnar luckan han gjort i arken
20. Noach sänder ut en korp och därefter en duva
21. Duvan kommer tillbaka för den finner ingen viloplats för sin fot. Noach tar in henne i arken till sig på nytt
22. Noach väntar sju dagar ytterligare
23. Noach sänder ut duvan på nytt och den kommer tillbaka med ett olivblad i näbben
24. Noach väntar sju dagar ytterligare
25. Noach sänder iväg duvan på nytt som inte längre återvänder
26. Exakt datum anges när Noach tar bort täckelset från arken och med egna ögon kan se att jorden är torr
27. Noach väntar två månader ytterligare innan Gud säger till Noach att lämna arken. Exakt datum anges för när detta sker. Det är 365 dagar efter att floden startade
28. Gud befäller Noach och allt levande att lämna arken
29. Gud säger att de ska föröka sig över jorden
30. Berättaren rapporterar att de verkligen lämnade arken

Min kommentar

Faktauppgifterna som ges är mycket mer knapphändiga i Gilgamesheposet. Inte heller vad gäller beskrivningen av floden finns grund för Warring och Kantolas bedömning. Det är den bibliska versionen som är mycket mera detaljrik i motsats till vad Warring och Kantola hävdar. Det som återstår att granska är vad som berättas hända efter floden

5.2.4 Vad hände efter floden

Följande uppgifter rapporteras om händelserna efter floden.

Gilgamesh

1. Utnapishtim offrade i de fyra väderstrecken, brände rökelse på bergets topp
2. Han ställde krukorna i två rader, sju krukor i varje rad. Vass, cederträ och myrten samlade han i dem

3. Gudarna kände doften, gudarna kände den ljuvliga doften. Som flugor samlades de till den offerande.
4. Guden Enlil blir rasande över att någon överlevt floden
5. Enlil anklagas för det dumma beslutet att sända floden av Ea
6. Utnapishtim och hans fru blir gudomliggjorda av Enlil

GT

1. Och byggde Noach ett altare åt HERREN
2. Noach tog av alla rena boskapsdjur och av alla rena fåglar och han offerade brännoffer på altaret
3. Och kände HERREN den välbehagliga doften
4. Gud lovar att en flod ska aldrig mer drabba jorden på samma sätt
5. Gud välsignar Noach och hans söner och allt djurliv: Föröka er och uppfyll jorden
6. Gud ger nya dietföreskrifter: människan får nu även äta kött, dock inte kött med blod i
7. Gud ger en ny föreskrift: Den som dödar en människa, oberoende om det är ett djur eller en människa, ska straffas med döden. Detta motiveras av att människan är Guds avbild.
8. Gud upprättar ett förbund med allt levande: Det ska aldrig mer bli en likadan flod
9. Gud anger tecknet för förbundet: regnbågen
10. Tiden för hur länge Noach levde efter floden anges
11. Tiden för Noachs totala ålder anges
12. Noach dog

Min kommentar:

Förutom att ett offer sker finns ingenting gemensamt. I Gilgamesheposet ägnas ett långt avsnitt åt gudarnas gräl som samlats som flugor kring offeret. I GT instiftas Noachs förbund och nya föreskrifter ges efter offeret. I GT följer egentligen berättelsen om Noach och hans söner efter förbundet och innan Noachs död rapporteras. Men eftersom det inte är en del av den egentliga flodberättelsen har jag inte de detaljerna med i min sammanställning.

Jag kan konstatera att inte heller vad gäller tiden efter floden ger Gilgamesheposet mer detaljerad information än vad GT gör, situationen är den motsatta.

5.2.5 Slutsats vad gäller hur floden beskrivs i respektive berättelse

Som experter på Gilgamesheposet hävdar alltså Warring och Kantola att det innehåller en mycket utförligare, längre och mer detaljrik redogörelse för syndafloden än den som återfinns

i GT.²⁰⁶ Som min analys visar har det uttalandet inget som helst stöd i empirin. Det enda som Gilgamesheposet innehåller som saknas vad gäller faktauppgifter i GT:s berättelse är en beskrivning av hur farkosten byggs och lastas med tjära, jordbeck, olja samt silver och guld. Den bibliska berättelsen är för det första längre, men framförallt mycket mer detaljrik och utförlig vad gäller motiv, instruktioner inför floden, hur floden beskrivs samt vad som rapporteras efter floden. Hur Warring och Kantola kommit fram till sin ståndpunkt förblir ett mysterium.

6 Berossus version av flodberättelsen

Innan jag går över till den avslutande diskussionen ska jag ännu presentera den version av flodberättelsen som varit längst känd i västvärlden bortsett från den som finns i GT nämligen Berossus version.

Berossus var en babylonisk präst som levde under det tredje århundradet före Kristus. I något skede flyttade han till Kos där han öppnade en skola. Han var samtida med Alexander den store, men eftersom Alexander dog så ung tillägnade han sitt verk åt Antiokus I. Berossus avsikt var att presentera babylonisk historia för grekerna. Hans ursprungsverk är inte tillgängligt, men genom citat av citat som baseras på Alexander Polyhistor utdrag av berättelsen är Berossus verk känt ännu idag. Polyhistor levde det första århundradet f.Kr. Även hans verk är borta, men det citerades i sin tur av Eusebius vars verk *Chronicles* överlevt i en armenisk översättning. Passagen som relaterar till floden citeras dock från Eusebius på grekiska av den bysantinske krönikören Syncellus. Även Abydenus återger flodberättelsen, men han antas ha förlitat sig på Polyhistor, så därför är utdrag från Polyhistor att föredra.²⁰⁷

Berossus ändrade delar i berättelsen för att göra den mer begriplig för den grekiska läsaren, men han bevarade också urgamla delar som dittills inte hade varit kända från de ursprungliga källorna. Notervärt är att det hävdas att rester av den strandade arken fortfarande fanns kvar.²⁰⁸

Det finns endast två signifikanta skillnader i Berossus version jämfört med de kilskriftsversioner man känner till. Berossus anger en tidsbestämning. Månaden daisios motsvarar den babyloniska andra månaden. Berossus anger den femtonde dagen i den andra månaden. Det kan man jämföra med tidsangivelsen i 1 Mos 7:11 som anger den sjuttonde

²⁰⁶ Warring och Kantola 2011, 259, 266.

²⁰⁷ Heidel 1963, 116; Sarna 1966, 40; Lambert & Millard 1999, 134–135.

²⁰⁸ Cassuto 1992, 14–15; Lambert & Millard 1999, 134.

dagen i den andra månaden.²⁰⁹ Den andra skillnaden är detaljen med att man begravde skrifter före floden som senare återfanns.²¹⁰

Flodberättelsen enligt Berossus är som följer:²¹¹

*Guden Kronos²¹²uppenbarade sig för honom i en dröm och uppenbarade för honom i en dröm att den femtonde dagen i månaden daisios skulle mänskligheten gå under av flodens vatten. Därför anslöt han sig till honom för att skriva ner i en bok²¹³ början och mitten och slutet av allt och att begrava dessa böcker i solgudens stad Sippara²¹⁴ samt att också bygga sig ett skepp, att gå ombord med sin familj och sina nära vänner och att ta med sig in till skeppet mat och dryck och levande varelser, fåglar och fyrfotadjur, och att segla när det var klart. Om man frågade honom vart han seglade skulle han svara ”Till gudarna, för att be dem att ge välgång åt mänskligheten”.*²¹⁵

Han lydde och byggde farkosten, fem stadier i längd och två stadier dess bredd²¹⁶. Han gjorde allt som befallts honom och gick in i båten med sin fru och hans söner och nära vänner. Floden kom och när vattnet slutade regna ner sände Xisuthros²¹⁷ flera fåglar och eftersom fåglarna inte fann någon mat eller plats att vila återvände de till skeppet. Efter några dagar sände han iväg fåglarna på nytt och än en gång återvände de till skeppet. Efter några dagar sände han igen iväg fåglarna och de kom än en gång tillbaka till skeppet, deras fötter hade blivit leriga.²¹⁸ När han lät dem fara en tredje gång, återvände de inte till skeppet. Då förstod Xisuthros att marken redan var synlig, han lossnade lite på sömmarna på skeppet och såg att det vilade på ett av bergen. Tillsammans med sin fru och dotter och båtsmannen lämnade han båten knäböjde på marken och byggde ett altare och offrade offer till gudarna.

Efter det försvann han tillsammans med dem som lämnade skeppet med honom. När de som stannat kvar i skeppet märkte att han inte kom tillbaka utan dröjde för de också ut ur arken och ropade efter honom med hans namn. Han dök inte upp, men en röst hördes från himlen som uppmanade dem att för alltid frukta gudarna, för det var på grund av hans fromhet som han sedan fick börja bo bland gudarna. Hans fru och dotter och båtsmannen fick också samma privilegium.

Vidare befallde han dem att återvända till Babylon för att återfå skrifterna som hade begravts innan floden och överföra dem till mänskligheten. Han informerade dem också

²⁰⁹ Notera att Berossus levde så sent som 300-talet då den bibliska versionen var väl känd.

²¹⁰ Lambert & Millard 1999, 136–137.

²¹¹ Heidel 1963, 116–118; Cassuto 1992, 14–15; Lambert & Millard 1999, 135–136. Översättningen till svenska från engelska är min.

²¹² Här nämns en grekisk motsvarighet istället för den babyloniska Ea.

²¹³ ”record in a book”.

²¹⁴ Den babyloniska staden Sippar. I ett annat fragment står det ”att begrava där alla böcker han kan finna”.

²¹⁵ ... to beseech them to bestow prosperity on humanity.

²¹⁶ En stadie är 200 meter, eller exakt 197,27 meter. Farkosten var knappa 1000 meter lång och knappa 400 meter bred. Höjden anges inte.

²¹⁷ Alltså det grekiska namnet på flodhjälten, antagligen format från det sumeriska namnet Ziusudra.

²¹⁸ I Abydenus version sker detta den tredje gången fåglarna kommer tillbaka. Lambert & Millard 1999, 134.

om att platsen där de skulle återfinnas var Armenien. När de fick höra detta offrade de offer till gudarna och reste till fots till Babylon. Delar av det här skeppet, som alltså kom till ro i Armenien, är fortfarande kvar i de kurdiska bergen i Armenien. En del människor skrapar jordbeck från skeppet och använder det som amuletter.²¹⁹ Efter att ha nått Babylon så återfann de böckerna vid Sippara, byggde de många städer, grundlade tempel och återuppbyggde Babylon.

Min kommentar

Berossus levde så sent som 300-talet före Kristus, men har antagligen bevarat delar från gamla mesopotamiska versioner. Intressant är att han betraktade skeppet som något som fortfarande fanns att beskåda. Det som fanns kvar av skeppet användes för att göra amuletter. Skeppets mått är även de intressanta. Eftersom en stadie är nästan 200 meter blir måtten på skeppet imponerande. Längden anges till knappa 1000 meter och bredden 400 meter, någon höjd anges inte. Detta kan man jämföra med måtten som angavs för Noachs ark: 150 meter långt, 25 meter brett och 15 meter hög. I jämförelse är Noachs ark liten, men de mått som Gud anger åt Noach ger en sjövärdig och tillräckligt rymlig farkost.

Intressant är även att Berossus talar om skrifter från perioden innan floden som sedan återfanns.

Berossus version är relativt sentida och man vet inte varifrån han plockat olika element, men det är i vilket fall intressant att känna till den. Innan kilskriftsfyndet var det endast genom Berossus förmedling man kände till de mesopotamiska berättelserna.

²¹⁹ Enligt Abydenus användes trä från skeppet som amuletter. Lambert & Millard 1999, 134.

7 Avslutande diskussion

Jag har nu grundligt analyserat likheter och skillnader mellan främst Gilgamesheposets flodberättelse och den bibliska. Jag rekapitulerar de sex forskningsfrågor jag utgått från i mitt arbete.

1. Hur förhåller sig de tre mesopotamiska flodberättelserna till varandra?
2. Stöder empirin att GT:s flodberättelse är en avmytologiserad bearbetning av Gilgamesheposets flodberättelse?
3. Stöder empirin att GT:s flodberättelse är litterärt beroende av Gilgamesheposet?
4. Förekommer repetition, med eller utan variation, i Gilgamesheposet?
5. Är Gilgamesheposets flodberättelse utförligare, längre och mer detaljrik än den i GT?
6. Vad kan sägas om relationen mellan GT:s flodberättelse och de mesopotamiska, främst Gilgamesheposet?

Vad gäller fråga ett är situationen inte så värst omtvistad även om det nog finns olika åsikter om detaljer i förhållandet mellan de tre berättelserna. Det råder dock konsensus om att den sumeriska flodberättelsen, Atrahasis- samt Gilgamesheposet i grunden är samma berättelse. Versionen i Gilgamesheposet är den mest utarbetade och ett möjligt scenario är att den sumeriska berättelsen är grunden för flodberättelsen i såväl Atrahasis- som Gilgamesheposet. En annan möjlighet är att Gilgamesheposet är en utveckling och omarbetning av Atrahasiseposet. I vilket fall är slutsatsen likadan: Dessa tre berättelser är i grunden densamma såväl vad gäller tema, motiv, tidsperspektiv, realism samt sitt polyteistiska perspektiv. Det som skiljer berättelserna åt är att det finns sekvenser som finns i Gilgamesheposet eller Atrahasis som inte finns i de andra berättelserna. T.ex. finns fågelepisoden endast i Gilgamesheposet.

Jag konstaterar att den vanligaste uppfattningen är att det är en stegvis utveckling så att den äldsta versionen är den sumeriska flodberättelsen där flodberättelsen fungerar självständigt. I Atrahasis- och Gilgamesheposet finns flodberättelsen innesluten i ett större sammanhang där den endast är en mindre del av helheten. Flodberättelsens omfattning är dock ungefärligen densamma som i den sumeriska versionen. Det fragmentariska tillstånd som framförallt den sumeriska flodberättelsen återfunnits i gör bedömningen svårare gällande den inbördes relationen. Många rader saknas även i Atrahasis. I vilket fall är inte Atrahasis någon direkt översättning av den sumeriska flodberättelsen. Det finns heller inget definitivt sätt att säkerställa vilken version som är äldst. Versionen i Gilgamesheposet innehåller mest mytologi och det är ett av flera argument för att Gilgamesheposet, som är bevarad nästintill i sin helhet, är den yngsta versionen.

Vad gäller fråga två kunde jag i kapitel 3.2 konstatera att det finns ingen grund för uppfattningen att den bibliske författaren endast strävat till att avlägsna eller omforma mytologiska och polyteistiska element. Det finns mycket i Gilgamesheposet som endast är en

spännande beskrivning av förberedelser av bygget eller hur sjösättningen gick till eller hur flodhjärten grät när han öppnade luckan. Jag räknade till ca 400 ord som finns i Gilgamesheposet och som saknar mytiska eller polyteistiska element men som det ändå inte finns spår av i den bibliska berättelsen. Det handlar om sekvenser som väl hade platsat i GT:s berättelse om den vore resultatet av en avmytologisering av Gilgamesheposet. På basis av analysen i nämnda kapitel blir svaret på fråga två nekande.

Vad gäller fråga tre kan jag konstatera att det inte är förvånande att många forskare ser de många gemensamma detaljerna som ett säkert tecken på att den bibliska berättelsen är ett lån från de mesopotamiska berättelserna. I kapitel 1.3.1 listade jag enskilda detaljer som forskare noterat är gemensamma. Speciellt om man plockar gemensamma detaljer från alla kända mesopotamiska berättelser och inte fäster uppmärksamhet var i berättelsen de förekommer är resultatet en lång lista. Jag listade 23 punkter som noterats av Cassuto, men även 20 punkter med skillnader.

Utöver dessa beröringspunkter eller likheter skiljer sig de olika berättelserna dramatiskt. I min egen analys i kapitel tre fokuserade jag på Gilgamesheposet eftersom det är den version som uppvisar flest likheter med den bibliska versionen. Min analys där jag jämförde berättelserna tema för tema gav ett lika överraskande som tydligt resultat. Den entydiga slutsatsen som kan dras är att empirin, trots enskilda gemensamma detaljer, inte överhuvudtaget ger stöd åt tanken på ett litterärt beroendeförhållande mellan Gilgamesheposets flodberättelse och den bibliska. Inte vad gäller ett enda av de 12 teman jag identifierat fann jag tydliga tecken på ett litterärt beroendeförhållande, inte ens vad gäller fågelepisoden. Hälften av de 12 teman jag identifierat hade ingenting alls gemensamt med varandra, fyra teman saknas helt i den ena versionen. Fem av de övriga hade endast någon enstaka detalj gemensamt. Den enda längre sekvens som uppvisar fler gemensamma drag i samma sammanhang är fågelepisoden. Men även den skiljer sig markant åt gällande vilka fåglar som används, ordning samt hur händelsen litterärt beskrivs. Tidsangivelserna är även de fullständigt avvikande vad gäller berättelsen som helhet. Svaret på fråga tre är således entydigt nekande.

Fråga fyra behandlade jag i kapitel fyra. Jag konstaterar att repetition är rikligt förekommande i Gilgamesheposet, ofta helt utan variation. En repetition kan också upprepas ordagrant fyra till fem gånger. Men intressant nog förekommer även variation. Det som är notervärt är att det finns många exempel på hur ett appellativ varieras med personnamn, t.ex. kungen varieras med Gilgamesh. Sådana variationer förekommer även i GT, men då har slutsatsen många forskare dragit varit att texten då måste stamma från olika källor. Tanken är att den ena källan alltid använder appellativet Gud medan den andra källan alltid använder personnamnet JHVH. Flodberättelsen i GT innehåller många repetitioner med variation och det är notervärt att repetitioner också är allmänt förekommande i Gilgamesheposet. Bl.a. så finns fyra tillfällen som behandlar äntrandet av farkosten. Det är intressant eftersom det repeteras fyra gånger i

den bibliska berättelsen. Man kan dock inte på något sätt jämföra den variationsrikedom som finns i den bibliska berättelsen med den som kan konstateras i Gilgamesheposet.²²⁰

Svaret på fråga fem återfinns i kapitel fem. På basis av min analys kan jag konstatera att den berättelse som innehåller överlägset mest faktauppgifter om floden är den bibliska. Med förvåning konstaterar jag att experterna på Gilgamesheposet som samtidigt är de som översatt eposet till svenska hävdar det motsatta.

Då kvarstår ännu fråga sex: Vad kan sägas om relationen mellan GT:s flodberättelse och de mesopotamiska, främst Gilgamesheposet? Det intressanta och utmanande är att även om min analys tydligt visar att empirin inte på något sätt stöder tanken på att den bibliska berättelsen är en avmytologiserad version av Gilgamesheposet eller någon annan känd berättelse har de olika berättelserna ändå en tydlig likhet. De är dock inte i beroendeställning till varandra. Trots att jag inte fann belägg för att den bibliska berättelsen är i polemik mot de polyteistiska berättelserna kan jag hålla med Sarna när han hävdar att den bibliska berättelsen står i bjärt kontrast gentemot de mesopotamiska berättelserna inte minst vad gäller den moraliska aspekten.²²¹

Den bibliska flodberättelsens relation till de mesopotamiska berättelserna är i vilket fall unik. Vad gäller t.ex. Bibelns skapelseberättelse finns ingen annan känd parallellberättelse i den betydelsen att den skulle ha som syfte att presentera hela universums skapelse. Min analys av det som brukar kallas det babyloniska skapelseeposet, Enuma Elish, visade tydligt att eposet inte är någon skapelseberättelse. Det är berättelsen om hur Marduk blev upphöjd från en lägre rankad gud till gudarnas härskare. Det säger även lertavlans författare och min analys bekräftar att det är korrekt.²²² Enuma Elish berättar inte samma historia som skapelseberättelsen. Det finns inte heller någon känd berättelse som skulle berätta samma berättelse som Edenberättelsen eller historien om Kain och Abel.²²³ Släktlistor finns som parallellt material, men gällande t.ex. den sumeriska kungalistan är det olika kungars regeringstider över olika städer som beskrivs, inte vanliga människors livstid och namnet på deras barn.²²⁴ Vad gäller flodberättelsen är situationen dramatiskt annorlunda. Trots att mina analyser i det här arbetet entydigt avvisar ett litterärt beroendeförhållande i någondera riktningen berättas ända samma historia. Så är inte fallet gällande någon annan berättelse innan denna i GT.

²²⁰ Se min analys av variationer i den bibliska berättelsen. Jungerstam 2018, 39–47; 60; 67–72.

²²¹ Sarna 1989, 49.

²²² Jungerstam 2013.

²²³ Edenberättelsen 1 Mos 2:4–3:24. Historien om Kain och Abel 1 Mos 4:1–26. Läs min analys i Jungerstam 2015; 2016.

²²⁴ Sarna 1966, 44.

Det som är gemensamt är en övergripande idé. Det gemensamma är:

- Det finns en gudom som beslutar att sända en flod
- Genom en guds ingripande räddas mänskligheten genom en mans lydnad. Han och de som är med honom på ett skepp räddas såväl människor som djur

Ytterligare paralleller som Gilgamesheposet har innefattar bl.a.

- Farkosten strandar på ett berg
- Fåglar sänds ut
- Man offerar

Grundidén är densamma. Det kan inte förnekas även om olikheterna är legio. Vad kan då förklara detta om inget litterärt beroendeförhållande kan konstateras?

Jag vill ännu återknyta till de förklaringsmodeller Heidel presenterade:

1. Babyloinierna lånade från den hebreiska berättelsen
2. Den hebreiska är beroende av den babyloniska
3. Båda kan härledas från ett gemensamt original

Jag har redan konstaterat att empirin inte stöder ett litterärt beroendeförhållande i någondera riktningen. Skillnaden är öronbedövande såväl vad gäller en mängd detaljer som den litterära kompositionen som helhet. Alternativ ett och två kan således förkastas.

Hur är det då med alternativ tre? Det beror givetvis på vilken betydelse man lägger i ordet original och hur man ser på processen som lett fram till så helt olika berättelser. Menar man ett skriftligt original eller någon form av muntlig tradition? Det är mycket som måste definieras eftersom alternativ tre kan förstås på en mängd olika sätt. Av dessa tre är ändå alternativ tre det enda som i någon mån harmonierar med empirin även om frågetecknen är många. Jag vill ändå komplettera Heidels alternativ med ett fjärde som, beroende på tolkning, kan ligga nära alternativ tre. Men det förtydligar alternativet. Mitt alternativ är som följer:

4. Det är parallella berättelser som har sin bakgrund i samma händelse eller tradition. Berättelserna har dock inte ett litterärt beroende så att den ena berättelsen litterärt lånats eller bearbetats utifrån den andra

Alternativ tre och fyra ligger som konstaterat nära varandra. De har ett gemensamt område som de beskriver vilket innebär att med en viss tolkning beskriver de samma sak och överlappar varandra. Bägge hävdar inget inbördes beroendeförhållande men nog en gemensam startpunkt. Jag upprepar att trots all brist på tecken på ett litterärt beroendeförhållande beskriver berättelserna en liknande händelse: En flod dödar allt liv förutom det som räddats genom en farkost som byggts av en lydlig människa enligt en gudoms instruktion. De lösryckta detaljerna som är gemensamma stöder även de att berättelserna beskriver minnet av samma händelse eller samma tradition.

Även om mitt alternativ ligger nära alternativ tre finns en viktig skillnad. Mitt alternativ fastslår inte att det finns ett gemensamt original. Detta oberoende vad som åsyftas med begreppet.

Jag tror inte man kan vara mera tydlig än det jag uttrycker i alternativ fyra. Jag anser inte heller att det finns ett behov av att definiera eller avgränsa betydelsen av "händelse eller tradition". Det kan avse allt från en konkret historisk händelse till en skriven eller muntligt överförd berättelse med eller utan verklighetsbakgrund.²²⁵

Jag anser att mitt alternativ är det enda av de presenterade som har den rätta avgränsningen av möjligheter. Det enda alternativ jag anser harmonierar fullt ut med empirin är alternativ fyra. Således är ett delsvar på fråga sex att det är parallella berättelser som har sin bakgrund i samma händelse eller tradition. Berättelserna har dock inte ett litterärt beroende så att den ena berättelsen litterärt lånats eller bearbetats utifrån den andra.

Innan jag lämnar fråga sex vill jag ännu nämna någonting om hur gammal den bibliska berättelsen kan tänkas vara. En skillnad mellan GT:s version och de mesopotamiska berättelserna är den bibliska berättelsens totala brist på mytologi. Westermann konstaterar att berättelser tenderar att mytologiseras alltmer över tid. Gilgamesheposet anser han därför innehåller en senare version av flodberättelsen än den som finns i Atrahasiseposet eftersom versionen i Gilgamesheposet är mer mytologiserad än den i Atrahasiseposet.²²⁶

En annan dramatisk skillnad texterna emellan är den realism som totalt saknas i de mesopotamiska berättelserna men som präglar den bibliska berättelsen. Jag avser bl.a. arkens mått, samt tidsperspektivet.

Jag håller med Westermann i bedömningen att en mer mytologiserad text i regel ska anses senare än en mer realistisk text som beskriver samma händelse. Tillämpar man den principen på texterna om flodberättelsen blir slutsatsen nog förvånande. Berättelserna beskriver samma händelse, men den bibliska berättelsen skulle vara äldre. Det som dock behöver poängteras är att det fortfarande inte på något sätt finns stöd för att flodberättelsen i Gilgamesheposet litterärt lånat den bibliska som sedan mytologiserats. Följer man logiken hos Westermann blir dock slutsatsen den jag nyss redovisade.

I vilket fall som helst kan den bibliska berättelsen gå långt tillbaka i tiden. Det är skäl att precisera vad jag avser. Det jag avser är inte den text som nu finns bevarad som den masoretiska texten. I den slutliga version som finns tillgänglig kan litterära uppdateringar och justeringar ha gjorts relativt sent. Det jag avser är den grundberättelse som ligger bakom det litterära mästerverk som den gammaltestamentliga flodberättelsen utgör.²²⁷ Den kan vara mycket gammal och väl bevarad, åtminstone har den motstått mytologisering.

²²⁵ En forskare som tror att berättelserna går tillbaka till en historisk händelse är Sarna (1989, 48).

²²⁶ Westermann 1994, 399–401.

²²⁷ Se min analys av bl.a. den variationsrikedom som förekommer i Jungerstam 2018, 41–44; 60; 67–72.

Det finns tecken på att den bibliska texten även i den form den finns bevarad innehåller mycket gamla element. Bl.a. på basis av hur anvisningarna till Noach uttrycks finns det skäl att tro att åtminstone delar av den bibliska berättelsen är mycket gammal och att den inte har sitt ursprung i Israel utan i Mesopotamien. I beskrivningen av hur arken ska byggas finns flera ord och satser som är unika i GT och man vet inte med säkerhet vad orden avser. Den bevarade texten, som bl.a. innehåller det specifikt babyloniska ordet för jordbeck, vittnar om att den bibliska flodberättelsen har bevarat en mycket gammal tradition med sannolikt mesopotamiskt ursprung.²²⁸

Enligt första Mosebok kom Abraham från Mesopotamien. Att en sådan välbärgad man bar med sig flodberättelsen som muntlig tradition eller nedskriven text vore naturligt.²²⁹ Skrivandet och privata familjearkiv var något som hade förekommit mer än ett halvt millennium före Abrahams tid i den antika främre orienten.²³⁰ Den bibliska berättelsen kan gå tillbaka i tiden långt förbi Abrahams tid såväl i skriftlig som muntlig form.

Givetvis finns inget sätt att vetenskapligt slå fast flodberättelsens tillkomsthistoria. Jag nöjer mig med att konstatera att den till sitt innehåll kan vara mycket gammal, t.o.m. äldre än eller jämgammal med de mytologiserade mesopotamiska berättelserna.²³¹

I och med denna diskussion kan jag komplettera mitt svar på den sjätte forskningsfrågan. Förutom att konstatera att det handlar om parallella berättelser som har sin bakgrund i samma händelse eller tradition kan jag även konstatera att det inte är självklart vilken berättelse som är äldst. Då avser jag grundberättelsen bakom respektive version. Den bibliska berättelsens bakgrundshistoria kan vara lika gammal som bakgrundsberättelsen till de mesopotamiska berättelserna.

Därmed har jag besvarat alla forskningsfrågor och det här arbetet är avslutat. Gällande flodberättelsen har jag även gjort en litterär analys av hela Noachs toledot, alltså 1 Mos 6:9–9:29. Jag diskuterar litterär struktur, kommenterar utmanande passager och analyserar huruvida den dominerande förklaringsmodellen att flodberättelsen är en kombination av olika källor får stöd av empirin. Jag rekommenderar även det arbetet varmt om ämnet intresserar. Det finns en hel del unik forskning i arbetet, åtminstone så långt jag känner till.

I och med detta är jag redo att gå över till det som återstår av urhistorien, nämligen att analysera Noachs söners respektive Shems toledot. Det arbetet ser jag fram emot.

²²⁸ Sarna 1966, 43; Sarna 1989, 49; Jungerstam 2018, 27–30; 150–154.

²²⁹ Så anser även t.ex. Sarna 1966, 39–40; Walton 2001, 319.

²³⁰ Se t.ex. Van de Mieroop 2007; Charpin 2010.

²³¹ Så anser även t.ex. Walton 2001, 319.

Litteraturlista

Alter, R.

1994 *Genesis*. W. W. Norton & Company. London.

Alter, R. & Kermode, F. (eds.)

1990 *The Literary Guide to the Bible*. The Belknap Press of Harvard University Press. Cambridge.

Blenkinsopp, J.

1992 *The Pentateuch. An Introduction to the first five Books of the Bible*. Yale University Press. London

Boice, J. M.

1998 *Genesis. Volume 1. Creation and Fall. Genesis 1–11*. BakerBooks. Grand Rapids.

Brueggemann, W.

2010 *Genesis. Interpretation. A Bible Commentary for Teaching and Preaching*. Westminster John Knox Press. Louisville.

Cassuto, U.

1992 *A Commentary on the Book of Genesis. Part two. From Noah to Abraham*. The Magnes Press. Jerusalem.

Charpin, D.

2010 *Reading and writing in Babylon*. Harvard University Press. London.

Civil, M.

1999 *“The Sumerian Flood Story”. Atrahasis. The Babylonian Story of the Flood*. Lambert & Millard. Eisenbrauns. Winona Lake, 138–145.

Heidel, A.

1963 *The Gilgamesh Epic and Old Testament Parallels*. The University of Chicago Press. London.

Heller, R. L.

2004 *Narrative Structure and Discourse Constellations. An Analysis of Clause Function in Biblical Hebrew Prose. Harvard Semitic Studies 55.* Eisenbrauns. Winona Lake.

Jungerstam, T.

2013 *1 Mosebok 1:1–2:3 och det babyloniska eposet Enuma Elish. En analys av det gemensamma i kosmogonin och av texternas syfte.* Pro gradu avhandling. Teologiska Fakulteten, Åbo Akademi. Kan läsas via www.torejungerstam.com eller köpas via SLEF:s förlag eller direkt via Tore Jungerstam som kan nås via tore.jungerstam@gmail.com.

2015 *Hur förhåller sig Edenberättelsen till skapelseberättelsen. En analys av struktur och innehåll.* Kan läsas via www.torejungerstam.com eller köpas via SLEF:s förlag eller direkt via Tore Jungerstam som kan nås via tore.jungerstam@gmail.com.

2016 *Historien om Kain och Abel. En analys och kommentar av 1 Mos 4.* Kan läsas via www.torejungerstam.com eller köpas via SLEF:s förlag eller direkt via Tore Jungerstam som kan nås via tore.jungerstam@gmail.com.

2017 *En analys och kommentar av 1 Mos 5:1–6:8. Adams och människans fortsatta historia.* Kan läsas via www.torejungerstam.com eller köpas via SLEF:s förlag eller direkt via Tore Jungerstam som kan nås via tore.jungerstam@gmail.com.

2018 *Noachs fortsatta historia. En analys och kommentar av 1 Mos 6:9–9:29.* Kan läsas via www.torejungerstam.com eller köpas via SLEF:s förlag eller direkt via Tore Jungerstam som kan nås via tore.jungerstam@gmail.com.

Kikiwada, I. M. & Quinn, A.

1985 *Before Abraham was.* Abingdon Press. Nashville.

Lambert, W. G. & Millard, A. R.

1999 *Atrahasis. The Babylonian Story of the Flood.* Eisenbrauns. Winona Lake.

Sarna, N. M.

1966 *Understanding Genesis.* Schocken Books. New York.

Skinner, J.

2012 *A Critical and Exegetical Commentary on Genesis.* Forgotten Books. Middletown.

- Speiser, E. A.
 1964 *Genesis*. Anchor Bible. Doubleday & Company. New York.
- Van de Mieroop, M.
 2007 *A History of the Ancient Near East*. Blackwell Publishing. Oxford.
- Von Rad, G.
 1972 *Genesis*. Translated by John H. Marks. The Westminster Press. Philadelphia.
- Waltke, B. K.
 2001 *Genesis. A Commentary*. Zondervan. Grand Rapids.
- Walton, J. H.
 2001 *Genesis. The NIV Application Commentary. Muck, T. (gen. ed.)*. Zondervan. Michigan.
- Warring, L & Kantola, T.
 2011 *Gilgamesheposet*. Natur & Kultur. Stockholm.
- Wellhausen, J.
 2006 *Prolegomena to the history of Israel*. Translated by J. Sutherland Black and Allan Menzies. Bibliobazaar. Charleston.
- Wenham, G. J.
 1987 *Genesis 1–15*. Word Biblical Commentary. Thomas Nelson. Dallas.
 1994 “*The Coherence of the Flood Narrative*”. *I studied Inscriptions from before the Flood. Ancient Near Eastern, Literary, and Linguistic Approaches to Genesis 1–11*. R. Hess & D. Tsumura (eds.). Eisenbrauns. Winona Lake, 436–447.
- Westermann, C.
 1994 *Genesis 1–11. A Continental Commentary*. Translated by J.J. Scullion. Fortress Press. Minneapolis.

